

ΘΑΣΙΟΙ ΚΑΙ ΚΑΒΑΛΙΩΤΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΤΟΥ

ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ 200 ΧΡΟΝΩΝ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ (1821-2021)

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ι. ΧΙΟΝΗΣ

Το αρχοντικό του Χατζηγιώργη Μεταξά, κτισμένο το 1820.
Φωτογραφική απεικόνιση Στυλιανού Γαμβρέλη.

ΕΠΕΤΕΙΑΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΚΑΒΑΛΑ 2021

ΘΑΣΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΒΑΛΑΣ

ΕΤΑΙΡΙΑ ΘΑΣΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΘΑΣΙΟΙ ΚΑΙ ΚΑΒΑΛΙΩΤΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΤΟΥ

ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ 200 ΧΡΟΝΩΝ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ (1821-2021)

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ι. ΧΙΟΝΗΣ

Το αρχοντικό του Χατζηγιώργη Μεταξά, κτισμένο το 1820.
Φωτογραφική απεικόνιση Στυλιανού Γαμβρέλη.

ΕΠΕΤΕΙΑΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΚΑΒΑΛΑ 2021

ΔΑΚΤΥΛΟΓΡΑΦΗΣΗ και ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: *Ελένη - Ειρήνη Κοσκινιώτη*

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ: *Κωνσταντίνος Χιόνης*

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: *Κωνσταντίνος Χιόνης*

ΕΞΩΦΥΛΛΟ – ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ: *Ιωάννης Λιόγκας*

ΕΚΔΟΣΗ: *εκτυπώσεις ΜΟΡΦΙΔΗ*

Η παρούσα έκδοση έγινε με δαπάνη Κ. Χιόνη

ISBN: 978-618-85750-0-4

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Χαιρετισμός του Προέδρου της Θασιακής Ένωσης Καβάλας Ν. Τσιλογεώργη	5
Προλεγόμενα από τον επιμελητή της έκδοσης Κ. Χιόνη.....	7
Γόρδου - Τσιλογεώργη Ιωάννα , Καλλίνικος Σταματιάδης ο Θάσιος (1792 - 1877).....	11
Τσιλογεώργης Νικόλαος , Η συμβολή της οικογένειας Καλαμίδα στην επανάσταση του 1821 και η εγκατάστασή της στη Θάσο.....	27
Χιόνη - Νόλαν Ιωάννα , Η Θάσος και η συμβολή των Θασίων στην επανάσταση του 1821.....	40
Χιόνης Κωνσταντίνος , Συμμετοχή Καβαλιωτών στον αγώνα του 1821	76
Χιόνης Κωνσταντίνος , Απόγονοι αγωνιστών που ζουν στην Καβάλα.....	93

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΘΑΣΙΑΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ

Είναι στιγμές στην πορεία των λαών που ο ανώνυμος άνθρωπος υπερβαίνει εαυτόν και πραγματοποιεί έργα δυσανάλογα των δυνάμεών του. Η Επανάσταση του Εικοσιένα υπήρξε αναμφίβολα τέτοια συγκλονιστική στιγμή στην ιστορική μας πορεία ως έθνους.

Ένα από τα πολλά σημαινόμενα της Ελληνικής Επανάστασης, αυτό που την κάνει αξιοθαύμαστη σε όλο τον κόσμο, είναι ότι στη διάρκεια της συναντιούνται και συνεργάζονται, όχι πάντοτε εύκολα και αρμονικά, διάφορες ετερόκλητες ομάδες: οπλαρχηγοί και πρόκριτοι, λόγιοι και έμποροι, αυτόχθονες και ετερόχθονες, άφρονες και φρόνιμοι, παρά τις τεράστιες διαφορές που τους διακρίνουν, ανεβαίνουν μαζί στο άρμα της Εξέγερσης για την πραγμάτωση ενός τολμηρού εθνικού οράματος: την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού και την κατάκτηση της ελευθερίας.

Φέτος συμπληρώνονται 200 χρόνια από την εθνική μας παλιγγενεσία. Με την πεποίθηση ότι η ιστορική μνήμη γεννάει και συντηρεί την αξιοπρέπεια των λαών και ότι επέτειοι όπως η φετινή αποτελούν πάντα αφορμή απολογισμού και αναστοχασμού, η Θασιακή Ένωση Καβάλας και η Εταιρεία Θασιακών Μελετών προσφέρουν ως ελάχιστο αντίδωρο στους νέους μας και στους απανταχού Θασίους και Καβαλιώτες το Επετειακό Λεύκωμα **«Θάσιοι και Καβαλιώτες αγωνιστές του '21»**.

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης στην περίφημη ομιλία του προς τους νέους, στις 8 Οκτωβρίου 1838 στην Πνύκα, τους συμβουλεύει να επιδιώκουν διαρκώς τη μόρφωση: «να σκλαβωθήτε εις τα γράμματά σας» τους λέει, επειδή «εις εσάς μένει να ισάσετε και να στολίσετε τον τόπο, όπου ημείς ελευθερώσαμε».

Σκοπός μας είναι το παρόν πόνημα να βρίσκεται στη βιβλιοθήκη όλων των σχολείων της Περιφερειακής Ενότητας Καβάλας, επειδή πιστεύουμε πως βασικό στοιχείο της ιστορικής παιδείας αποτελεί η γνώση και η ερμηνεία των ιστορικών γεγονότων, και της δράσης των ιστορικών προσωπικοτήτων που προσδιορίζουν την ιστορική φυσιογνωμία του παρελθόντος.

Κλείνοντας το προλογικό αυτό σημείωμα αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις πιο θερμές ευχαριστίες μου σε όλους όσους συνέβαλαν με τα κείμενά τους στην κατάρτιση του περιεχομένου του παρόντος επετειακού λευκώματος. Θερμές ευχαριστίες εκφράζουμε επίσης και στον ιστορικό Κωνσταντίνο Χιόνη που επιμελήθηκε και στήριξε οικονομικά την έκδοσή του.

Νικόλαος Σ. Τσιλογεώργης
Πρόεδρος Θ.Ε.Κ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Συμπληρώθηκαν φέτος διακόσια χρόνια από την έναρξη του ιερού αγώνα των Ελλήνων. Το Εικοσιένα βέβαια δεν αποτελεί την αφετηρία αλλά το τέρμα των εθνικών αγώνων του ελληνισμού, που άρχισαν ευθύς μετά την άλωση ή λίγο πριν απ' αυτήν. Αποτελεί τη συνισταμένη όλων των προσπαθειών του υπόδουλου ελληνισμού για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού. Αποτελεί πράγματι τη μεγάλη ιστορική πράξη που σφράγισε όχι μόνο τη μοίρα των δημιουργών του αλλά και των απογόνων του. Είναι το ανεπανάληπτο ιστορικό γεγονός που ανέσυρε από την αφάνεια κι αποκατέστησε το υπόδουλο ελληνικό γένος και στη συνταρακτική του πορεία διέλυσε το μύθο της Ιερής Συμμαχίας και προώθησε νέες ιστορικές δυνάμεις, που ήταν αδύνατο να προβλεφθούν προεπαναστατικά. Το Εικοσιένα, λοιπόν, ήλθε να ανασυνδέσει δυναμικά κι ολοκληρωμένα το ιστορικό παρελθόν της ελληνικής φυλής, να αποκαταστήσει την ιστορική συνέχειά του.

Η παρουσία του νεοελληνικού κόσμου αρχίζει να διαμορφώνεται κατά τους τελευταίους βυζαντινούς χρόνους. Οι φραγκικές κατακτήσεις αφύπνισαν τον ελληνισμό, ο οποίος ξεσηκώθηκε και εσάρωσε τον τυχοδιωκτικό συρφετό της Δύσης αφομοιώνοντας όσα λείψανα είχαν απομείνει από τη μεγάλη αυτή δοκιμασία της φραγκικής παρουσίας. Η διαμόρφωση του Βυζαντίου σε νεοελληνικό κόσμο άρχισε να πραγματοποιείται μετά το 1204. Μέσα από τον κυκεώνα της πολυαρχίας του Βυζαντίου ξεπήδησε το νεοελληνικό έθνος, που αλλίμονο, όμως, μοίρα κακή δεν το άφησε να επιβιώσει. Τα φλογερά μηνύματα των τελευταίων βυζαντινών λογίων δεν μπόρεσαν να εμπνεύσουν αισιοδοξία μέσα σ' ένα περιβάλλον κατήφειας και παρακμής, που το είχαν διαβρώσει οι εσχατολογικές ιδέες. Η αφύπνιση της ελληνικής εθνικής συνείδησης εκδηλώνεται με τη διακήρυξη των λογίων τους «*Έλληνες εσμέν το γένος*». Οι αγώνες προς τους Φράγκους χαλύβδωσαν βέβαια τη θέλησή τους να αγωνισθούν κατά της ξενοκρατίας, εξασθένησαν, όμως, τις δυνάμεις τους και δεν μπόρεσαν ν' αντέξουν στην τουρκική λαίλαπα, όταν αυτή ενέσκηψε και κατασκήνωσε έξω από τα ερείπια της καθημαγμένης πρωτεύουσας.

Ο νεοελληνισμός μετά την αποφράδα ημέρα της άλωσης διασκορπίζεται. Όσοι κατέφυγαν στη Δύση δημιούργησαν ανθηρές ελληνικές παροικίες. Όσοι παρέμειναν στην πατρώα γη, υπέκυψαν αλλά δεν συνθηκολόγησαν, σκλαβώθηκαν, μα δεν έσβησαν. Οργανώθηκαν και συσπειρωμένοι γύρω από την Εκκλησία και την Κοινότητα αντέταξαν σθεναρή άμυνα εναντίον όλων εκείνων που απειλούσαν τη θρησκεία και τον εθνισμό τους.

Οι Έλληνες δεν αναγνώρισαν την τουρκική κατάκτηση. Τα επαναστατικά κινήματα που ξεσπούν μετά την άλωση καταπνίγονται βέβαια στο αίμα. Η κατάσταση, όμως, αλλάζει από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα, όταν αρχίζει η οικονομική ανάπτυξη του υπόδουλου ελληνισμού. Αποτέλεσμα της οικονομικής αυτής ανάπτυξης ήταν η διάδοση της παιδείας, που δίδαξε στους υπόδουλους το ένδοξο ιστορικό παρελθόν τους. Αυτή ενίσχυσε τα πρώτα

στοιχεία της νεοελληνικής εθνικής παρουσίας, που είχε ανακόψει η τουρκική κατάκτηση. Αυτή αντιστάθηκε στις τρομερές συνέπειες της σκλαβιάς και δεν άφησε να εκβαρβαρωθεί το υπόδουλο ελληνικό γένος. Αυτή καλλιέργησε την εθνική συνείδηση και κατόρθωσε να γαλουχήσει γενιές ολόκληρες με το όραμα της ανάστασης του έθνους.

Η απογοήτευση των Ελλήνων από Ρώσους και Γάλλους, που τους ξεσηκώνουν και τους εγκαταλείπουν, είχε ως αποτέλεσμα ν' αντιληφθούν ότι οι ξένοι τους εκμεταλλεύονταν και ότι έπρεπε να στηριχθούν μόνο στις δικές τους δυνάμεις. Οι ναπολεόντειοι πόλεμοι και αποκλεισμοί συσσώρευσαν άφθονο πλούτο στους νησιώτες. Οι συγκρούσεις των αρματολών και κλεφτών με τους Τούρκους από τη μια μεριά και των Ελλήνων ναυτών με τους πειρατές από την άλλη δημιούργησαν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την καλλιέργεια του επαναστατικού κλίματος στην υπόδουλη Ελλάδα. Το έθνος ξαναβρήκε την πίστη του, πίστεψε στις δυνάμεις του. Έτσι θα πάρει τη μεγάλη απόφαση ν' αγωνισθεί μόνο του για ν' αποκτήσει την ελευθερία του. Οι πρωτεργάτες και οι δημιουργοί του Εικοσιένα πίστεψαν στην ανάσταση του έθνους, στην ιστορική δύναμη της ελληνικής φυλής. Το παρελθόν παραλεύνει από το υποσυνείδητο των υπόδουλων και το ένστικτο της ιστορικής αλήθειας και δύναμης κατευθύνει τις πράξεις τους. Έχουν συναίσθηση της μεγάλης εθνικής κληρονομιάς τους και νιώθουν την ευθύνη τους έναντι των ιστορικών στιγμών του έθνους. Στις απαντήσεις του Κολοκοτρώνη στον Άγγλο Άμιλτων, διοικητή της ναυτικής μοίρας της Μεσογείου, και του Μακρυγιάννη στον Γάλλο ναύαρχο Δεριγνύ βρίσκουμε συμπτυκνόμενο το πνεύμα του ελληνισμού, όπως πολύ σωστά το συνέλαβαν οι αγράμματοι αγωνιστές του Εικοσιένα. Κι ως μη νομίσουμε ότι οι αγωνιστές αυτοί έγιναν από τη μια μέρα στην άλλη μέλη αγγελικών ταγμάτων. Συχνά οι πράξεις τους, όπως μας τις κατέγραψαν οι χρονογράφοι της εποχής τους, εναλλάσσουν μέσα μας τα αισθήματα του θαυμασμού και της απογοήτευσης. Συχνά οι ανυπέρβλητες πολεμικές αρετές τους αντισταθμίζονται μ' εγωπαθείς μικρότητες. Όλα αυτά δεν πρέπει να τα ξεχνούμε, αν θέλουμε να γράφουμε ιστορία. Σήμερα, όμως, με την καθολικότητα που δίνει στη θεώρησή μας η χρονική απόσταση και η πληρότητα της ιστορικής έρευνας κρίνουμε την πολιτεία των αγωνιστών του Εικοσιένα με μεγαλύτερη κατανόηση και περισσότερη ωφέλεια. Αντλούμε διδάγματα απ' τις αρετές τους, διδάγματα από τις ανθρώπινες αδυναμίες τους. Γεγονός πάντως είναι ότι το Εικοσιένα ήλθε να ξανασυνδέσει το έθνος μας με τις ωραιότερες παραδόσεις της ελληνικής λεβεντιάς.

Η Θάσος συμμετείχε στον αγώνα της παλιγγενεσίας. Σήκωσε το λάβαρο της επανάστασης τον Ιούνιο του 1821, όταν πλοία των Ψαριανών πλησίασαν τη Θάσο και αποβίβασαν ενόπλους στην Αστρίδα, που μετέβησαν στο Θεολόγο, πρωτεύουσα τότε του νησιού. Η παρουσία των Ψαριανών με την ενθουσιώδη εγχώρια νεολαία ανάγκασαν τον πρόεδρο της Θάσου Χατζηγιώργη να κηρύξει την επανάσταση, καίτοι εξέφρασε αμφιβολίες για

την επιτυχία του εγχειρήματος, γιατί η Θάσος ήταν απομονωμένη και εκτεθειμένη στους πολυάριθμους Τούρκους που ζούσαν στα απέναντι παράλια τους.

Για την εξέγερση των Θασίων το 1821 δεν υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες παρά μόνο απλές αναφορές στα έργα των περιηγητών Prokesch von Osten και G. Perrot, γι' αυτό και ο αείμνηστος καθηγητής Απ. Βακαλόπουλος στηρίχτηκε στις προφορικές μαρτυρίες των απογόνων των πρωταγωνιστών, που διόγκωσαν τα γεγονότα. Ανέφεραν στον Απ. Βακαλόπουλο ότι δόθηκε μάχη στον Ποτό, όπου σκοτώθηκαν πολλοί Τούρκοι από τις δυνάμεις των Θασίων και των άλλων Ελλήνων. Η προφορική αυτή μαρτυρία αποδεικνύεται αναληθής, αφού οι Τούρκοι που διέμεναν στο Θεολόγο ήταν τότε ένας τσαούσης με 2-3 ζαπτιέδες. Πώς, λοιπόν, δόθηκε μάχη, όταν μπορούσαν να τους συλλάβουν χωρίς μάχη; Έπειτα, αν σκότωναν οι Θάσιοι Τούρκους, τότε οι Τούρκοι, όταν επανήλθαν στο νησί τους το Δεκέμβριο του 1821, θα προέβαιναν σ' αντεκδικήσεις. Δεν αναφέρεται, όμως, κάτι τέτοιο. Αντίθετα αναφέρεται ότι οι Τούρκοι που συγκεντρώθηκαν στο Λιμένα παραδόθηκαν και με τ' άρματά τους οι Θάσιοι τους πέρασαν στις απέναντι ακτές. Το ίδιο συνέβη και το 1828, όταν η Θάσος απελευθερώθηκε για τρεις μήνες από τους αγωνιστές-πειρατές του καπετάν Αποστολάρα, αλλά αρνήθηκε ο Ιωάννης Καποδίστριας την ενσωμάτωσή της, για να αποφύγει τη σύγκρουσή του με τους Αιγυπτίους, στους οποίους ανήκε κυριαρχικά τότε η Θάσος, τη στιγμή που εκκρεμούσε η διευθέτηση των διαφορών του νέου κράτους με τους Τούρκους.

Οι απόγονοι των πρωταγωνιστών διόγκωσαν, πράγματι, τα γεγονότα, για να δείξουν τη μεγάλη προσφορά των προγόνων τους, σε τέτοιο βαθμό που παρέσυραν και τον Ιωάννη Φιλήμονα να αναφέρει ότι η Θάσος πλήρωσε ακριβά τη συμμετοχή της στον αγώνα της παλιγγενεσίας με τη σφαγή 1.000 Θασίων στη θέση που ονομάστηκε έκτοτε «*Κάβος της Φονιάς*». Η ονομασία, όμως, αυτή υπήρχε προ του 1821 και δόθηκε από τη σφαγή που προέβησαν οι πειρατές στους κατοίκους των Κοινύρων, γιατί πρόβαλαν αντίσταση. Η ίδια ανακρίβεια επαναλαμβάνεται χωρίς έλεγχο και σε νεότερα άρθρα.

Ο αρχικός ενθουσιασμός των κατοίκων της Θάσου άρχισε σιγά σιγά να σβήνει από το φόβο της απόβασης των Τούρκων στο νησί τους. Ο φόβος αυτός επηρέαζε τη διάθεσή τους και μετέβαλε τα αισθήματά τους. Τούτο οδήγησε τον Χατζηγιώργη στην απόφαση της δήλωσης υποταγής. Υπέδειξε στους συμπατριώτες του να ρίξουν όλο το βάρος της ευθύνης για την εξέγερση σ' αυτόν. Ο ίδιος αυτοεξορίστηκε στη Σκύρο και στην Τήνο. Επέστρεψε στη Θάσο στα τέλη του 1823 ή αρχές του 1824, αφού επισκέφθηκε το Μεχμέτ Αλή και έλαβε συγχώρεση. Πέθανε προ της 29^{ης} Δεκεμβρίου 1829, αφού αναφέρεται ως μακαρίτης σε εμμάρτυρη απόδειξη που υπέγραψε η αδελφή του Βενετούδα και ο άνδρας της Γεώργιος Παπαγιαννάκης.

Με την έναρξη της επανάστασης Θάσιοι πατριώτες εγκατέλειψαν το νησί τους και έσπευσαν να αγωνισθούν εκτός Θάσου. Πόσοι ήσαν αυτοί, δεν γνωρίζουμε, γιατί αρκετοί απ' αυτούς θα έπεσαν στα πεδία των μαχών, ενώ

κάποιοι άλλοι αναφέρονται γενικά ότι κατάγονται από τη Μακεδονία. Από νεότερες αιτήσεις επιζώντων αγωνιστών, που υποβλήθηκαν το 1846 και 1865, εντοπίσαμε τρεις Θάσιους αγωνιστές, τους οποίους και παρουσιάσαμε σε σχετικές ανακοινώσεις μας. Πρόκειται για τον Σωτήριο Δημητρίου, τον Θωμά Γεωργίου και τον Αυγερινό Βάγια.

Στους πρωταγωνιστές της Θασιακής εξέγερσης πρέπει να συμπεριληφθεί και ο Δημ. Χατζηγιαζής, θετός γιος του Χατζηγιώργη. Αυτός ξεσήκωσε τη θασιακή νεολαία του 1821. Αυτός συνέβαλε στη σύμπραξη του καπετάν Αποστολάρα με τους Θασίους για την απελευθέρωση του νησιού το 1828. Αυτός μεταφέρει edώδιμα στους Έλληνες που πεινούσαν μετά την απελευθέρωση. Αυτός ξοδεύει την περιουσία του για την ενίσχυση των Ελλήνων αγωνιστών. Τούτο σημειώνεται και σε χειρόγραφο σημείωμα που παρουσίασε ο ιερέας Δημήτριος Στρατής σε σχετική ανακοίνωσή του. Στην τρίμηνη απελευθέρωση της Θάσου στις αρχές του 1828 ο Δημήτριος Χατζηγιαζής έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο, αφού υπήρξε ο βασικός συντελεστής της σύμπραξης των Λιάπηδων του Αποστολάρα με τους εντοπίους για την απελευθέρωση του νησιού.

Λεπτομέρειες για τη δράση των Θασίων αγωνιστών μας δίνουν στην παρούσα έκδοση συνάδελφοι που ασχολήθηκαν με τη συγγραφή των βιογραφιών τους. Συμπληρώνουμε την έκδοση αυτή και με τις βιογραφίες των Καβαλιωτών αγωνιστών, ήτοι του Ιλαρίωνα Καρατζογλου και Θεοδώρου Καβαλιώτη, καθώς και του Γεωργίου Χατζή Σίμου, προγόνου της γνωστής Καβαλιώτικης οικογένειας Αστεριάδη. Στους Καβαλιώτες, που θυσιάστηκαν κατά την επανάσταση του 1821, πρέπει να συμπεριλάβουμε και το Νικόλαο Καβαλιώτη, ο οποίος απαγχονίστηκε από τους Τούρκους τον Μάιο του 1821, γιατί ανακαλύφθηκε ότι δωροδοκούσε γενίτσαρους για να γλιτώσει Έλληνες.

Τελειώνοντας, θέλω να επισημάνω το γεγονός της εγκατάστασης πολλών Ελλήνων αγωνιστών στη Θάσο, που αναγκάστηκαν να γίνουν πειρατές για να επιβιώσουν μετά τη λήξη του ιερού αγώνα. Κυνηγημένοι από τον Μιαούλη και τον Κανάρη κατέφυγαν στο γνωστό τους νησί στη Θάσο, όπου παντρεύτηκαν κι απέκτησαν οικογένειες. Στο Θεολόγο μόνο εγκαταστάθηκαν οι γνωστοί αγωνιστές Καλαμίδας, Μπίνος, Ζορμπάς, Καφαντάρης, καθώς και οι οικογένειες Ντόμπρου, Μανωλίτσου, Κουζή, Καφαντάρη κ.ο.κ. Όλοι αυτοί συνέβαλαν στην οικονομική ανάπτυξη του νησιού. Στην οικογένεια Καλαμίδα αναφέρεται μάλιστα και η εργασία του Νικολάου Τσιλογεώργη που δημοσιεύουμε στην παρούσα έκδοση.

Ο Επιμελητής της έκδοσης
Κων/νος Χιόνης

ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ Ο ΘΑΣΙΟΣ (1792 - 1877)

Ιωάννα Γόρδου-Τσιλογεώργη

Ο λόγιος αρχιμανδρίτης Καλλίνικος Σταματιάδης ο Θάσιος ανήκει στην κατηγορία εκείνη των κληρικών οι οποίοι έθεσαν όλες τις φυσικές και ψυχικές τους δυνάμεις στην υπηρεσία του αγώνα για αποτίναξη του τουρκικού ζυγού και της προσπάθειας για ηθική και πνευματική αναβάθμιση των συμπατριωτών τους.

Ο Καλλίνικος Σταματιάδης το 1875. Η φωτογραφία φυλασσόταν στην οικία του Αναστασίου Γιαξή στο Θεολόγο και παραχωρήθηκε από τον Κ. Χιόνη στο Δημοτικό Μουσείο Καβάλας.

Η μακρόχρονη ζωή του υπήρξε σε μεγάλο βαθμό μυθιστορηματική, γεμάτη έντονα βιώματα και δυνατές συγκινήσεις, περιπέτειες, κινδύνους, ελπίδες και απογοητεύσεις, πράγμα φυσικό άλλωστε, αφού συμμετείχε ενεργά, μέσα σε εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες, και στις τρεις φάσεις του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα: την προεπαναστατική, της προετοιμασίας· την καθαυτό επαναστατική, των πολεμικών συγκρούσεων· τη μετεπαναστατική, της προσπάθειας για διαμόρφωση της νεοελληνικής συνείδησης και ταυτότητας και της συγκρότησης σύγχρονου ελληνικού κράτους.

Δυστυχώς, για ένα μεγάλο μέρος από τη ζωή και τη δράση του - ως το 1830 περίπου - δεν διαθέτουμε επαρκείς γραπτές μαρτυρίες. Το προσωπικό του αρχείο, το οποίο περιελάμβανε και ένα αυτοβιογραφικό χειρόγραφο - ποιος ξέρει πόσων σελίδων -, και η βιβλιοθήκη του κακόπεσαν σε χέρια ανίδεων, ως προς την αξία τους, και αμαθών συγγενών του, που τα κληρονόμησαν. Αυτοί επέτρεψαν να λεηλατηθούν και να διασκορπιστούν, αν και υπήρχε δεδηλωμένη, γραπτή, η επιθυμία του να διαφυλαχθούν για τους φιλομαθείς συντοπίτες του. Κάποια βιβλία του χρησίμευσαν ως προσανάμματα για τη φωτιά, ενώ άλλα πουλήθηκαν στους παντοπώλες, για να τυλίγουν με τα φύλλα τους τα αγαθά τους. Σώθηκε μόνο ένα μέρος από την τακτική αλληλογραφία του με τους συγγενείς του στη Θάσο, χάρη στην επίμονη αναζήτηση σχετικών με αυτόν μαρτυριών από ικανούς επιστήμονες ιστορικούς -ερευνητές, που το διέσωσαν και το παρέδωσαν στο Αρχαιολογικό Μουσείο Λιμένα Θάσου, όπου και φυλασσόταν αλλά χάθηκε μετά την Κατοχή. Αυτός ίσως είναι και ο λόγος για τον οποίο ένας τόσο αξιόλογος άνθρωπος πέρασε σ' ένα είδος αφάνειας μετά τον θάνατό του και λησμονήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Μόλις στις αρχές του 20^{ου} αι. ορισμένοι ερευνητές εντόπισαν την πολυετή παρουσία του ως σπουδαστή στην περίφημη Αθωνιάδα Σχολή του Αγίου Όρους και την πνευματική προσφορά του ως διδασκάλου στη μεταγενέστερα ιδρυμένη Σχολή των Καρυών (Νέα Αθωνιάδα), καθώς και ως εφημερίου στις εκκλησίες του παροικιακού ελληνισμού της Βιέννης και του Μονάχου.¹ Για τη συμβολή του όμως στην επανάσταση του 1821 στη Μακεδονία - ειδικότερα στο Άγιον Όρος και τη Χαλκιδική - υπό την ηγεσία του Εμμανουήλ Παπά, αλλά και στα δύο κινήματα των Θασίων κατά το χρονικό διάστημα από το 1821 ως το 1828 με στόχο την αποτίναξη του τουρκοαιγυπτιακού ζυγού από το νησί τους πρωτομίλησε πολύ αργότερα ο καθηγητής της Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Απόστολος Βακαλόπουλος, ο οποίος μάλιστα ασχολήθηκε με την ανάδειξη της προσωπικότητας και του έργου του Καλλίνικου Σταματιάδη σε ειδική, εμπεριστατωμένη

¹Βλ. Νικολάου Ανδρ. Μιχαλόπουλου, Αρχιμανδρίτης Καλλίνικος Σταματιάδης (1792 - 1877). Ένας λόγιος κληρικός από τη Θάσο, Πρακτικά Α΄ Τοπικού Συμποσίου: «Η Καβάλα και η περιοχή της», Ι.Μ.Χ.Α.-189, Θεσ/νίκη 1980, σ. 361-382. Σύντομη μελέτη, η οποία αντλεί υλικό από τις πρώτες προσπάθειες βιογράφησης του Καλλίνικου Σταματιάδη.

μελέτη του.² Στην εισαγωγή της μελέτης αυτής ο έγκριτος καθηγητής δίνει συνοπτικά το στίγμα του Καλλίνικου ως εξής: «Ο βίος των λογίων Ελλήνων κληρικών, ιδίως της εποχής της τουρκοκρατίας, είναι στενά συνυφασμένος με την ιστορία των ελληνικών χωρών απ' όπου κατάγονται ή όπου σταδιοδρομούν, γιατί η δράση τους είναι πολυμερής, θρησκευτική, κοινωνική και εθνική. Ένας από τους κληρικούς αυτούς πρέπει να θεωρηθεί και ο αρχιμανδρίτης Καλλίνικος Σταματιάδης από τη Θάσο».

Με τη ζωή και τη δράση του Καλλίνικου Σταματιάδη ασχολήθηκε, ήδη από τη δεκαετία του 1970-80, και ο θασιακής καταγωγής φιλόλογος, ιστορικός-ερευνητής, μαθητής του Απ. Βακαλόπουλου, Κων. Χιόνης, σε σειρά σχετικών δημοσιεύσεων του στον τοπικό Τύπο της Καβάλας.³

Η παρούσα εργασία, προϊόν σύνθεσης των πιο ουσιαστικών στοιχείων από όλες τις μελέτες που προαναφέρθηκαν, φιλοδοξεί, στον βαθμό του δυνατού, να σκιαγραφήσει την προσωπικότητα και να αφηγηθεί το πατριωτικό και πνευματικό έργο του Καλλίνικου Σταματιάδη, εντάσσοντάς το στην εποχή που, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, το ενέπνευσε και το νοηματοδότησε.

Ο Καλλίνικος Σταματιάδης γεννήθηκε το 1792 περ. στο χωριό Καζαβίτι (σήμερα Πρίνο) της Θάσου από οικογένεια αγροτών. Σε ηλικία μόλις εννέα ετών ανταποκρίθηκε στην προτροπή ενός θείου του, αδελφού της μητέρας του, μοναχού στις Καρυές του Αγίου Όρους, να μεταβεί και να σπουδάσει στην Αθωνιάδα Σχολή.⁴ Να θυμίσουμε εδώ ότι, σε χρόνους κατά τους οποίους δεν υπήρχαν άλλα ελληνικά σχολεία σε πλησιέστερα μέρη, οι Θάσιοι προσέφευγαν στις σχολές του Αγίου Όρους, την Αθωνιάδα και τις άλλες σχολές που ιδρύθηκαν εκεί μεταγενέστερα. Η τακτική αυτή εντασσόταν στο κλίμα των σχέσεων αμοιβαιότητας που αναπτύχθηκαν μεταξύ Θάσου και Αγίου Όρους ήδη από τα πρώτα χρόνια δημιουργίας της Αθωνικής Πολιτείας για την αλληλοκάλυψη πνευματικών και υλικών αναγκών. Η μαθητεία των νεαρών Θασίων στις σχολές της μοναστικής πολιτείας του Άθω τους προσέφερε, εκτός από υψηλή για την εποχή μόρφωση, την ευκαιρία να μαθητεύσουν στη σοφία της

²Βλ. Απόστολου Βακαλόπουλου, Αρχιμανδρίτης Καλλίνικος Σταματιάδης ο Θάσιος, Μακεδονικά, τόμος 5, 1961 - 1963, σελ. 184 - 193.

³Βλ. Κων/νου Χιόνη, Ο θάσιος αρχιμανδρίτης Καλλίνικος Σταματιάδης, εφημ. «Ταχυδρόμος» Καβάλας, φύλλα 12^{ης} και 13^{ης} Ιουνίου 1969. Του ίδιου, Η ζωή και η δράση του Χ^τΓιώργη, εφημ. «Ταχυδρόμος», έξι συνέχειες, από 12^{ης} Ιουνίου 1971 κ.εξ. Του ίδιου, Ένα βασιλικό δίπλωμα του 1856, εφημ. «Ταχυδρόμος», φύλλα των 27^{ης} και 28^{ης} Απριλίου 1974.

⁴Η Αθωνιάδα Σχολή ιδρύθηκε το 1749 με πατριαρχικό σιγίλλιο. Γνώρισε μεγάλη ακμή όταν, από το 1753, ανέλαβε τη διεύθυνσή της ο περίφημος λόγιος Ευγένιος Βούλγαρης, ο οποίος είχε σπουδάσει χρόνια στο εξωτερικό, διακρινόταν για τη γλωσσομάθειά του, έφερε στην Ελλάδα τις ιδέες του Διαφωτισμού και τις εισήγαγε στα μαθήματά του. Όταν αποχώρησε από τη διεύθυνσή της το 1759, επειδή οι Πατέρες του Αγίου Όρους επενέβαιναν διαρκώς στο έργο του, επιθυμώντας να του δώσουν λιγότερο κοσμικό και περισσότερο θρησκευτικό χαρακτήρα, άρχισε ο μαρasmus της Σχολής. Το έτος 1801, έτος μετάβασης του Καλλίνικου στο Άγιον Όρος, είχε ξεκινήσει από τον τότε πατριάρχη Κων/πόλεως Καλλίνικο Ε' μια σοβαρή προσπάθεια για ανασύσταση της Αθωνιάδας. Στην προσπάθεια αυτή συμμετείχαν με την οικονομική συνδρομή τους ομογενείς των παροικιών του εξωτερικού με επικεφαλής ανθρώπους των γραμμάτων, όπως ο Αδαμ. Κοραΐς στο Παρίσι, και ευκατάστατους ευεργέτες, όπως ο Ζώης Καπλάνης στη Μόσχα. Ποτέ ωστόσο η Σχολή δεν ανέκτησε την παλιά αίγλη της.

πατερικής και ασκητικής ορθόδοξης παράδοσης κοντά στους κατεξοχήν φορείς της, τους αγιορείτες μοναχούς, ωφέλεια διπλή ανυπολόγιστης αξίας.⁵

Ως το 1813 παρέμεινε ο Καλλίνικος στις Καρυές, κοντά στο θείο του, φοιτώντας στην Αθωνιάδα και γνωρίζοντας από κοντά τη ζωή του μοναχισμού. Μετά από μαθητεία δώδεκα ολόκληρων χρόνων στο Άγιον Όρος διέθετε αξιοπρόσεκτη μόρφωση και το ανάλογο θρησκευτικό και πατριωτικό ήθος. Νέος άνδρας πια, είκοσι ενός ετών, με συνείδηση του χρέους του προς τον Θεό, την πατρίδα και τους ομοεθνείς του, αναζητεί τους πλέον κατάλληλους τρόπους δράσης για την εκπλήρωσή του.

Δυστυχώς, όπως ήδη προείπαμε, δεν διαθέτουμε γραπτές μαρτυρίες γι' αυτό το πρώτο διάστημα των νεανικών του χρόνων, στο οποίο εντάσσεται η συμμετοχή του στην προετοιμασία και εκδήλωση της επανάστασης του 1821. Οι τέσσερις σελίδες που σώθηκαν από το αυτοβιογραφικό του χειρόγραφο αναφέρονται στη φοίτησή του στην Αθωνιάδα, δεν μας δίνουν όμως πληροφορίες για την επανάσταση στη Μακεδονία, τη συμμετοχή του σ' αυτήν και τις περιπέτειες των κατοίκων. Είμαστε, επομένως, αναγκασμένοι να αρκεστούμε σε όσα διασώζει γι' αυτόν μια ισχυρή προφορική παράδοση, η οποία επιβιώνει ως τις μέρες μας στη Θάσο και αναπαράγεται, με κάποιες υπερβολές και παραποιήσεις είναι αλήθεια, από τους τελευταίους απογόνους της οικογένειάς του και από ηλικιωμένους συντοπίτες του. Την προφορική παράδοση ενισχύει και το σωζόμενο με ημερομ. 17-5-1844 έγγραφο του Υπουργείου Στρατιωτικών, το οποίο εγκρίνει να του απονεμηθεί **«το αργυρούν νομισματόσημον δι' ανταμοιβήν των κατά τον υπέρ ανεξαρτησίας πόλεμον εκδουλεύσεών του»**.⁶

Σύμφωνα, λοιπόν, με την προφορική παράδοση ο Καλλίνικος μνηθήκε στη Φιλική Εταιρεία ενώ ακόμη διέμενε στο Άγιον Όρος, πότε όμως και από ποιον δεν μας είναι γνωστό. Πιθανότατα αυτό συνέβη μετά το 1818, οπότε ξεκίνησαν αθρόες μυήσεις νέων μελών στην οργάνωση. Στο εξής και ως το ξέσπασμα της επανάστασης κινείται μεταξύ Όρους, Χαλκιδικής και Θάσου, προπαγανδίζοντας τις αρχές και τους σκοπούς της Φιλικής. Η προσπάθειά του αποφέρει καρπούς. Λέγεται ότι αυτός εμπήκε, μεταξύ πολλών άλλων, και τον αρχηγό της επανάστασης στη Θάσο Χατζηγιώργη Μεταξά, που ήταν *«Πρόεδρος ολόκληρης της Θάσου»*, ο κύριος εκπρόσωπος των ραγιάδων ενώπιον της τουρκικής αρχής, υπερασπιστής τους σε περιπτώσεις αδικιών σε βάρος τους και μεσολαβητής στην επίλυση των προβλημάτων τους.

Λέγεται ακόμη ότι, όταν ήρθε το πλήρωμα του χρόνου και ξέσπασε η επανάσταση στην κεντρική Μακεδονία τον Μάρτιο του 1821 υπό την ηγεσία του Σερραίου εμπόρου και φιλικού Εμμανουήλ Παπά, ο Καλλίνικος πρωτοστάτησε τόσο στην εξέγερση των μοναχών του Αγίου Όρους, όσο και στις συγκρούσεις, ιδίως στην

⁵Βλ. Δημ. Στρατή, Το νησί της Θάσου και το Άγιον Όρος, εκδ. ΠΑΡΟΥΣΙΑ, Καβάλα 1995, σελ. 231 - 232.

⁶Βλ. Απ. Βακαλόπουλου, ό.π., σελ. 185.

Κασσάνδρα Χαλκιδικής, και επιπλέον έπεισε τον Χατζηγιώργη Μεταξά να συμμετάσχει στον αγώνα ξεσηκώνοντας τον λαό της Θάσου τον Ιούνιο του ίδιου έτους.

Λέγεται, τέλος, ότι το επαναστατικό κήρυγμα του Καλλίνικου βρήκε πρόσφορο έδαφος στα στήθη του Δημητρίου Χατζηγιαζή ή Δημητρούδη, που ήταν θετός γιος του Χατζηγιώργη Μεταξά, ένθερμος πατριώτης και υποστηρικτής της ιδέας της απελευθέρωσης της Θάσου από τους δυνάστες της.

Αλλά τα σχετικά με τα δύο κινήματα γεγονότα δεν εξελίχθηκαν έτσι όπως έλπιζαν ενδόμυχα οι επαναστάτες. Η Φιλική Εταιρεία είχε εκτιμήσει ότι η επανάσταση στη Μακεδονία θα μπορούσε να ξεκινήσει - ταυτόχρονα και με τις άλλες περιοχές της Ελλάδας - από τη Χαλκιδική με ορμητήριο το Άγιον Όρος. Στόχος βέβαια ήταν η εξέγερση της Θεσσαλονίκης, όπου ήδη με την οικονομική άνοδο των Ελλήνων αστών της πόλης είχε καλλιεργηθεί πνεύμα απελευθερωτικό και είχε βρει πρόσφορο έδαφος η Φιλική Εταιρεία για να μυήσει μέλη.

Εφαρμόζοντας το σχέδιο αυτό ο Εμμ. Παπάς ήρθε στο Όρος στις 24 Μαρτίου με το ιστιοφόρο πλοίο του θρακιώτη καπετάν Βισβίξη φορτωμένο με όπλα και πυρομαχικά, που ο ίδιος είχε αγοράσει. Με τον φίλο του μοναχό Νικηφόρο Ιβηρίτη ξεσήκωσαν τους μοναχούς, πολλοί από τους οποίους είχαν ήδη μυηθεί στη Φιλική. Δεν έλαβαν όμως υπόψη τους το γεγονός ότι οι μοναχοί του Όρους, όσο καλή διάθεση και αν είχαν, ούτε εμπειροπόλεμοι ήταν, ούτε θα ρισκοκινδύνευαν τον αφανισμό της μοναστικής πολιτείας επιμένοντας στον αγώνα ως το τέλος. Το σώμα των Αγιορειτών - χίλιοι περίπου άνδρες - έσπευσε με ενθουσιασμό να βαδίζει εναντίον της Θεσσαλονίκης, αλλά στα στενά της Ρεντίνας κυκλώθηκε από πολυάριθμο τουρκικό στρατό και αποδεκατίστηκε.

Η τελική συντριβή των επαναστατών έλαβε χώρα στην Κασσάνδρα Χαλκιδικής, που κυριολεκτικά πνίγηκε στο αίμα. Οι μοναχοί αναγκάστηκαν να συνθηκολογήσουν αποδεχόμενοι τους βαρύτατους όρους που τους επέβαλαν οι Τούρκοι με αντάλλαγμα την αμνήστευσή τους.⁷

Ανάλογη τύχη είχε και η επανάσταση στη Θάσο, δίχως όμως το φόρο αίματος που κατέβαλαν οι κινηματίες του Όρους και της Χαλκιδικής. Το 1821 ο Χατζηγιώργης Μεταξάς ήταν αρκετά μεγάλος πια (γενν. το 1761)⁸ και αντιμετώπιζε ρεαλιστικά και με σκεπτικισμό τις πιθανότητες επιτυχίας ενός επαναστατικού εγχειρήματος στο νησί. Αντιλαμβανόταν ότι η Θάσος βρισκόταν απομονωμένη στο βορειοανατολικό Αιγαίο και γι' αυτό ήταν περισσότερο εκτεθειμένη στους πολυάριθμους Τούρκους που ζούσαν στα απέναντί της παράλια. Έπειτα οι Θάσιοι δεν αισθάνονταν βαρύ τον ξένο ζυγό, γιατί ζούσαν κάτω από ένα καθεστώδες ευνοϊκών προνομίων, που τους

⁷Βλ. Αικ. Φλεριανού, Η έκρηξη της Επανάστασης στη Χαλκιδική, περιοδ. «Ιστορικά», εφημ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 24 Μαρτίου 2004.

⁸Ο Χ^τΓιώργης Μεταξάς ήταν γόνος παλιάς πατριαρχικής οικογένειας του χωριού Θεολόγος της Θάσου. Τα πρωτότοκα αγόρια της οικογένειας αυτής αναλάμβαναν, ήδη από το 1779, το αξίωμα του «μπας κοτσάμπαση όλης της Θάσου» με κληρονομικό δικαίωμα. Το αξίωμα αυτό, που στα χρόνια της τουρκοαγλυπτικής συγκυριαρχίας στο νησί (1813 - 1902) μετονομάστηκε σε «Πρόεδρος της Θάσου», το κατείχε ο Χ^τΓιώργης Μεταξάς από το 1813.

παραχώρησε ο νέος κυρίαρχος της Θάσου, ο αιγύπτιος πασάς Μεχμέτ Αλής.⁹ Η Θάσος, τελικά, επαναστάτησε αλλά αναγκάστηκε να δηλώσει υποταγή από το φόβο της απόβασης των Τούρκων το Δεκέμβριο του 1821.

Τον Ιανουάριο του 1828 εκδηλώθηκε ένα ακόμη επαναστατικό κίνημα στη Θάσο, προϊόν σύμπραξης του Δημητρίου Χατζηγιαξή ή Δημητρούδη με τους πειρατές του καπετάν Αποστολάρα, σπουδαίου οπλαρχηγού της επανάστασης στη νότια Ελλάδα. Ο Δ. Χατζηγιαξής είχε συμμετάσχει με τον θετό πατέρα του στο κίνημα του 1821. Τον είχε ακολουθήσει μάλιστα στην αυτοεξορία του, από την οποία επέστρεψε νωρίτερα από εκείνον. Και το κίνημα αυτό όμως έληξε άδοξα, αν και στην αρχή σημείωσε κάποιες επιτυχίες, έτσι ώστε τον Φεβρουάριο του 1828 οι επαναστάτες έφτασαν να πολιορκούν τον Λιμένα, τον οποίο και κατέλαβαν αναγκάζοντας τους Τούρκους, που κλείστηκαν στον πύργο, να παραδοθούν μέσα σε δύο ημέρες. Ο Καποδίστριας όμως αρνήθηκε να βοηθήσει, επειδή δεν επιθυμούσε να ανοίξει νέο μέτωπο με την Αίγυπτο, στον χεδίβη της οποίας υπαγόταν ακόμη η Θάσος.¹⁰

Το ίδιο έτος ο Δ. Χατζηγιαξής νυμφεύθηκε την ανεψιά του Καλλίνικου Σταματιάδη Σωτήρω, και με τον τρόπο αυτό οι δύο άνδρες συνδέθηκαν με δεσμούς οικογενειακής συγγένειας. Στο πλαίσιο του συγγενικού αυτού δεσμού εντάσσεται η πυκνή και μακρόχρονη μεταξύ τους αλληλογραφία η οποία, στο βαθμό που διασώζεται, αποτελεί σημαντική πηγή πληροφοριών για τις ιδέες και δράσεις του Καλλίνικου από το 1828 και μετά.

Η ματαίωση των σχεδίων της Φιλικής Εταιρείας στη Μακεδονία, παρά τα όποια οφέλη της για τη συνέχιση του Αγώνα στην κεντρική και νότια Ελλάδα, οι αλλεπάλληλες απογοητεύσεις από την αποτυχία των κινημάτων στο Άγιον Όρος, τη Χαλκιδική και τη Θάσο καθώς και η συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι ο βορειοελλαδικός χώρος, και μάλιστα η ιδιαίτερη πατρίδα του, είχαν πολύ δρόμο ακόμη να διανύσουν, ώσπου να ανατείλει και εκεί η πολυπόθητη μέρα της απαλλαγής από τον τουρκικό ζυγό, οδήγησαν τον Καλλίνικο σε ένα είδος αυτοαπομόνωσης. Τα ίχνη του χάνονται για μεγάλο χρονικό διάστημα από τους γνώριμους τόπους της προηγούμενης ζωής και δράσης του, η επικοινωνία του με φίλους και συγγενείς διακόπτεται απότομα, ώστε στάθηκε αδύνατον - ως σήμερα τουλάχιστον - να καλύψει κανείς με βάσιμες πληροφορίες αυτό το κενό.

Το έτος 1830 υπήρξε η απαρχή μιας νέας περιόδου στη ζωή του Καλλίνικου. Επανεμφανίζεται έχοντας ήδη προσέλθει στον κλήρο και υπηρετώντας ως εφημέριος σε κάποια εκκλησία της Μητρόπολης Σερρών.

⁹Τον Μάρτιο του 1813 ο σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ παραχώρησε τη Θάσο στον αιγύπτιο πασά Μεχμέτ Αλή, ως ανταμοιβή για τους αγώνες του εναντίον των Βαχαβιτών στην περιοχή της Χετζάζης, οι οποίοι είχαν επαναστατήσει κατά της Υψηλής Πύλης. Σύμφωνα με το παραχωρητήριο φερμάνι ο Μεχμέτ Αλής αναλάμβανε την υποχρέωση να μην εισπράττει για τον Σουλτάνο κανένα φόρο, τακτικό ή έκτακτο, πλην του κεφαλαικού, και έτσι ο πληθυσμός του νησιού ανακουφίστηκε σημαντικά.

¹⁰Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την οικογένεια Χ΄Γιώργη και τα επαναστατικά κινήματα των Θασίων στο πλαίσιο της Επανάστασης του '21, βλ. *Κων/νου Χιόνη*, Η κοινότητα Θεολόγου Θάσου από την εμφάνισή της ως την απελευθέρωσή της, εκδ. ΞΥΡΑΦΙ, Καβάλα 2020.

Η επιλογή της πόλης αυτής ως τόπου επαναδραστηριοποίησής του ασφαλώς δεν ήταν τυχαία. Η περιοχή των Σερρών ήταν ονομαστή για την εντονότατη εμπορική της κίνηση. Η συνεχής επικοινωνία της για εμπορικούς σκοπούς με σημαντικά κέντρα της κεντρικής και νοτιανατολικής Ευρώπης και η εγκατάσταση Σερραίων στις ελληνικές παροικίες της Διασποράς συντέλεσαν όχι μόνο στην οικονομική, αλλά και στην πνευματική της ανάπτυξη, ιδιαίτερα από το πρώτο μισό του 18^{ου} αιώνα και μετά. Φωτισμένοι μητροπολίτες αξιοποίησαν με τον καλύτερο τρόπο τις γενναίες δωρεές Σερραίων εμπόρων προς την ιδιαίτερη πατρίδα τους και ίδρυσαν σχολεία όπου δίδαξαν ονομαστοί λόγιοι. Στα σχολεία αυτά φοίτησαν και νέοι από διάφορες περιοχές της υπόδουλης ακόμη Ελλάδας, μεταξύ αυτών και θάσιοι από τις πιο εύπορες οικογένειες του νησιού. Το φιλοπρόοδο πνεύμα, το υψηλό για την εποχή και τις συνθήκες μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων και η δυνατότητα επαφής με τις νέες ιδέες που κυκλοφορούσαν στην Ευρώπη και έφταναν στις Σέρρες μέσα από τους δρόμους του εμπορίου, ασφαλώς θα λειτούργησαν ως πρόκληση για έναν άνθρωπο με τις ανησυχίες και τα ενδιαφέροντα του Καλλίνικου.

Φαίνεται όμως ότι η γνωριμία του με έναν αγιορείτη καλόγερο, φιλοξενούμενο στην πόλη, ανακίνησε τη νοσταλγία του για τον μοναχικό βίο που είχε γνωρίσει από κοντά κατά τα έτη της φοίτησής του στην Αθωνιάδα. Με την πρώτη ευκαιρία υποβάλλει αίτημα ενάσκησης στη μονή Μεγίστης Λαύρας. Το αίτημά του γίνεται αμέσως δεκτό από τους επιτρόπους της μονής, που γνώριζαν τα πνευματικά και ηθικά προσόντα του. Στην απαντητική τους επιστολή της 25^{ης} Φεβρουαρίου 1830 με πληθωρικά αισθήματα χαράς υποδέχονται τον νέο αδελφό, που ξεχωρίζει για τις αρετές του: *«... εικότως υπερήσθημεν, επειδή ου μόνον διά την προσθήκην (ενός νέου προβάτου) εχάρημεν, αλλά και διά τα προτερήματα του προστεθέντος: την φρόνησίν της δηλαδή, το πολιτικόν και το οικονομικόν της και τα καλά ήθη, όπου στολίζουν το υποκείμενόν της και τα επίλοιπά της επαινετά φερσίματα. Διά ταύτα και ημείς ωσάν να εκτησάμεθα άλλον μαργαρίτην τον εν τω Ευαγγελίω την επίκτησίν της ενομίσαμεν και νομίζομεν»*,¹¹ του έγραφαν.

Την ίδια όμως χρονιά οι πατέρες της μονής, *«ζητηθέντες παρά των εν Σέρραις εντιμοτάτων πραγματευτών»* (ύστερα από αίτημα των εντιμοτάτων Σερραίων εμπόρων), επέλεξαν τον Καλλίνικο και τον έστειλαν να υπηρετήσει ως εφημέριος στον ναό του Αγίου Γεωργίου της ελληνικής παροικίας στη Βιέννη, θεωρώντας ότι διέθετε τα κατάλληλα προσόντα για το λειτούργημα αυτό: σεμνότητα, σύνεση, ευλάβεια και πρακτικό πνεύμα.

Μπορούμε να φανταστούμε τη συγκίνησή του, όταν βρέθηκε στην ευρωπαϊκή πόλη που φιλοξενούσε την πιο πολυάνθρωπη και από κάθε άποψη ακμάζουσα ελληνική παροικία.¹² Εδώ είχαν βρει γονιμότητα έδαφος οι ιδέες

¹¹ Βλ. Απ. Βακαλόπουλου, ό.π., σ. 185.

¹² Η άλωση της Κων/πολης ανάγκασε πολλούς Έλληνες να μεταναστεύσουν σε χώρες του εξωτερικού. Κατά τον 17^ο και κυρίως κατά τον 18^ο αι. σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις «οι Έλληνες της Διασποράς» οργανώνονται σε κοινότητες και προωθούν αποτελεσματικότερα τα συμφέροντά τους. Οι πάροικοι έφεραν στους τόπους της νέας

του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης. Εδώ, μέσα σε δέκα χρόνια, από το 1790 ως το 1800, μεταφράστηκαν στην ελληνική γλώσσα, τυπώθηκαν και στάλθηκαν στην Ελλάδα τόσα ξένα βιβλία, όσα δεν είχαν δει οι ελληνικές χώρες μετά την Άλωση. Εδώ εμπνεύστηκε ο Ρήγας τα γνωστά του πολιτικά οράματα και εξέδωσε τα σχετικά με αυτά έργα του, τη «Χάρτα» και το «Σύνταγμα» της Ελλάδας. Με δαπάνες των αστών μελών αυτής προπάντων της ελληνικής παροικίας συντελέστηκε η γενική ψυχική και πνευματική προετοιμασία του ελληνικού έθνους και αγοράστηκαν τα αναγκαία μέσα για τη διεξαγωγή του μεγάλου αγώνα.

Την ελληνική παροικία της Βιέννης συγκροτούσαν δύο ομάδες Ελλήνων: εκείνοι που διατηρούσαν την τουρκική υπηκοότητα (κυρίως έμποροι από τον βορειοελλαδικό χώρο) και εκείνοι που είχαν γίνει αυστριακοί υπήκοοι. Οι πρώτοι ήταν συσπειρωμένοι γύρω από τον ναό του Αγίου Γεωργίου (οικοδομήθηκε το 1802), ενώ οι δεύτεροι γύρω από τον ναό της Αγίας Τριάδας (οικοδομήθηκε το 1803 με δωρεές των βαθύπλουτων βαρόνων Σίμωνα Σίνα και Στεργίου Δούμπα). Οι σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων δεν ήταν πάντοτε ομαλές, γεγονός οφειλόμενο κυρίως στη διαφορετική αντιμετώπισή τους από τις τοπικές αρχές, με συνέπεια τα μέλη της ισχυρότερης οικονομικά και πολιτικά κοινότητας της Αγίας Τριάδας ν' αντιμετωπίζουν με κάποια δόση υπεροψίας τα μέλη της κοινότητας του Αγίου Γεωργίου, τους «*τουρκομερίτες*», όπως τους αποκαλούσαν. Τις μεταξύ των δύο κοινοτήτων εντάσεις καλούνταν να αποσοβήσουν οι ιερείς των δύο ναών, οι οποίοι ταυτόχρονα υπηρετούσαν και ως διδάσκαλοι στο σχολείο της παροικίας.¹³

Στον ναό του Αγίου Γεωργίου των «*Ελλήνων Οθωμανών υπηκόων*» υπηρέτησε επί οκτώ έτη, ως το 1838, ο Καλλίνικος, κερδίζοντας την εκτίμηση και τον σεβασμό του ποιμνίου του σε τέτοιο βαθμό ώστε, πολύν καιρό μετά την παραίτησή του για λόγους υγείας και την επιστροφή του στην Ελλάδα, οι εκπατρισμένοι συμπατριώτες του της Βιέννης θυμούνταν ακόμη τον σεμνό κληρικό, τον δραστήριο εργάτη του Ευαγγελίου, τον φλογερό πατριώτη και σοφό διδάσκαλο.

Με την επιστροφή του στην Ελλάδα κατέβηκε στην Αθήνα για ν' αντιμετωπίσει τα προβλήματα υγείας του, αλλά και να θέσει τον εαυτό του στην υπηρεσία της κυβέρνησης της ελεύθερης Ελλάδας με τη διπλή ιδιότητά του, του διδασκάλου και κληρικού. Ήρθε τότε αντιμέτωπος με την τραγική κατάσταση στην οποία βρισκόταν το νεοσύστατο ελληνικό κράτος και διαπίστωσε ότι στη διάρκεια της οχτάχρονης απουσίας του στη Βιέννη είχαν

εγκατάστασής τους τον ελληνικό πολιτισμό και την ορθόδοξη χριστιανική πίστη τους και αγωνίστηκαν με επιμονή να διατηρήσουν την εθνική και θρησκευτική τους συνείδηση συσπειρωμένοι γύρω από ναούς, όπου ιεουργούσαν ορθόδοξοι ιερείς, ιδρύοντας ελληνικά σχολεία και μισθώνοντας ικανούς διδασκάλους.

¹³ Μετά την ήττα των Τούρκων κατά τη β' πολιορκία της Βιέννης, υπογράφηκε το 1718 η συνθήκη του Πασάροβιτς, η οποία προέβλεπε, εκτός των άλλων, την παραχώρηση της αυστριακής υπηκοότητας στους Έλληνες παροίκους της Αυστρίας, καθώς και την ελεύθερη διεξαγωγή εμπορίου με τις τουρκικές χώρες. Οι όροι αυτοί επέτρεψαν σε αρκετούς Έλληνες των αυστριακών παροικιών να αποκτήσουν τεράστιες περιουσίες από εμπορικές και τραπεζικές δραστηριότητες. Ορισμένοι μάλιστα απέκτησαν τίτλους ευγένειας και εισήλθαν δυναμικά στην πολιτική, αναλαμβάνοντας καίριες κυβερνητικές θέσεις.

γίνει ελάχιστα βήματα προς την κατεύθυνση της συγκρότησής του σε συνεκτική και σύγχρονη πολιτεία. Το οργανωτικό πρόγραμμα του πρώτου, προσωρινού, κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια είχε μείνει εν πολλοίς ανεφάρμοστο, καθώς προσέκρουσε στην εχθρότητα διάφορων παραγόντων - εμπορών, ανώτερων αξιωματικών, προυχόντων - και στην αδιαλλαξία των αντιπολιτευομένων του. Τη δολοφονία του στο Ναύπλιο το 1831 την ακολούθησαν δύο χρόνια πλήρους αναρχίας. Οι Μεγάλες Δυνάμεις, επωφελοόμενες, είχαν δεσμεύσει τη χώρα με υψηλότοκα δάνεια, είχαν δημιουργήσει ένα πλέγμα ασφυκτικών προσωπικών εξαρτήσεων και μέσα από πολιτικά κόμματα με τα χαρακτηριστικά ονόματα αγγλικό, ρωσικό, γαλλικό επενέβαιναν διαρκώς στην πολιτική ζωή της, προωθώντας τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντά τους στον χώρο της ανατολικής Μεσογείου. Ρύθμισαν, εντέλει, και το πολίτευμα της Ελλάδας, επιλέγοντας αυθαίρετα το καθεστώς της κληρονομικής μοναρχίας και προσφέροντας τον θρόνο στον Όθωνα, δευτερότοκο γιο του βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκου Α΄, άνθρωπο καλοπροαίρετο, αλλά ολωσδιόλου ανίκανο ν' ανταποκριθεί στο δυσκολότατο έργο που του επιβλήθηκε έξω και πέρα από κάθε δική του προσδοκία.¹⁴

Μέσα σε συνθήκες μεγάλης ρευστότητας και αδιάκοπων μεταβολών ξεκινά και για τον Καλλίνικο μια περίοδος αβεβαιότητας και αμφιταλαντεύσεων που διήρκεσε δέκα περίπου χρόνια, ως τα τέλη του 1847.

Του προσφέρθηκε αρχικά μια θέση εκπαιδευτικού σε σχολείο θηλέων της Αθήνας και την επόμενη χρονιά στο σχολείο του χωριού Γωνιά της Κρήτης. Πριν καλά καλά ολοκληρωθεί η σχολική χρονιά ξέσπασε επανάσταση στο νησί,¹⁵ οπότε ο Καλλίνικος, ακολουθώντας το ρεύμα της φυγής πολλών Κρητικών προς την ελεύθερη Ελλάδα για αποφυγή αντιποίνων, αναγκάστηκε να επιστρέψει στην Αθήνα.

Του προσφέρεται τώρα θέση εφημερίου, στην Καπνικαρέα πρώτα και έπειτα στον ναό των Αγίων Θεοδώρων Αθηνών. Ως κληρικός και διδάσκαλος γνωρίζει και συνδέεται φιλικά με σημαίνοντα πρόσωπα της εκκλησιαστικής και κυβερνητικής ιεραρχίας, τα οποία εκτιμούν τα πνευματικά και ηθικά προσόντα του και την αναγνωρισμένη προσφορά του, τόσο στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα, όσο και στον παροικιακό ελληνισμό. Παρά την αναγνώριση, όμως, αισθάνεται ότι δεν τον αξιοποιούν όσο θα έπρεπε, ότι αποτελεί «ξένο σώμα» σ' ένα χώρο διαπάλης ιδιοτελών συμφερόντων, στον βωμό των οποίων θυσιάζεται το συμφέρον της πατρίδας. Η πικρία και

¹⁴ Το ιστορικό υλικό που πλαισιώνει τις μετακινήσεις του Καλλ. Σταματιάδη στον χώρο, μέσα και έξω από την Ελλάδα, προέρχεται από τους τόμους 5 (Τουρκοκρατία, Επανάσταση-Καποδίστριας) και 6 (Το Νέο Ελληνικό Κράτος) του συλλογικού έργου «ΕΛΛΑΔΑ, Ιστορία και Πολιτισμός», εκδ. ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑ, 1981.

¹⁵ Η Κρήτη από το 1830 - 1840 βρισκόταν σε καθεστώς αιγυπτιακής (όπως η Θάσος). Ο σουλτάνος Μαχμούτ Δ΄ την είχε παραχωρήσει στον αιγύπτιο πασά Μεχμέτ Αλή σε αντάλλαγμα των υπηρεσιών που του προσέφερε κατά τη διάρκεια της επανάστασης στην Κρήτη και στην Πελοπόννησο. Η μεγαλόνησος πέρασε έτσι σε καθεστώς «εστιάσμενης δουλείας», διότι ο νέος δυνάστης της, κατανοώντας τη σπουδαιότητά της, από τη θέση της στη Μεσόγειο, αλλά και από οικονομική άποψη, πήρε μέτρα για μονιμοποίηση της εξουσίας του σ' αυτήν (όπως είχε πράξει και στη Θάσο). Παραχώρησε γενική αμνηστία, εφάρμοσε ευρύ πρόγραμμα κοινωνικών έργων, πήρε μέτρα για την παιδεία κ.λπ. Από την άλλη επέβαλε γενικό αφοπλισμό για αποφυγή εξεγέρσεων, χωρίς ωστόσο να κάμψει την αγωνιστική διάθεση των Κρητών.

η απογοήτευση τον ωθούν, για μια ακόμη φορά, στην παραίτηση από την ενεργό δράση και στην αυτοαπομόνωση.

Το 1844 επιστρέφει με το ατμόπλοιο που μετέφερε την αλληλογραφία της ρωσικής πρεσβείας στην αρχική πνευματική του κοιτίδα, το Άγιον Όρος. Οι πατέρες των Καρυών, που τον θυμούνταν από την προεπαναστατική περίοδο ως ευφυή και επιμελή μαθητή της Αθωνιάδας, του προσφέρουν αμέσως θέση διδασκάλου στη Νέα Σχολή των Καρυών (ή Νέα Αθωνιάδα), που είχε ιδρυθεί με συνεισφορές όλων των μονών για ν' αναπληρώσει το μεγάλο εκπαιδευτικό κενό που είχε δημιουργηθεί μετά την οριστική παρακμή και την εγκατάλειψη της παλιάς Αθωνιάδας. Αποδέχεται την πρόσκληση και συνυπογράφει με τους πατέρες το σχετικό συμφωνητικό, που σώζεται με ημερομηνία 28 Ιουλίου 1844. Σύμφωνα με τους όρους του συμφωνητικού οι μονές του Αγίου Όρους αναλάμβαναν την υποχρέωση να καταβάλλουν στον *«Πανοσιολογιώτατον αρχιμανδρίτην κ. Καλλίνικον Σταματιάδην, Διδάσκαλον, ετήσιον μισθόν πέντε χιλιάδων (5.000) γροσίων»*, ενώ ο τελευταίος όφειλε *«να εκπληροί το χρέος αυτού πιστώζ, με άκραν επιμέλειαν και καθαράν συνείδησιν, ως υπεσχέθη, διδάσκων τας αρχάς της ελληνικής από τους λόγους των αγίων πατέρων της Εκκλησίας, με την εφαρμογήν εις τούτους του ετυμολογικού, προσέτι αρχάς Αριθμητικής, Γεωγραφίας και την Ιεράν Κατήχησιν»*.¹⁶ Μετά από ένα χρόνο, εφόσον έμειναν ευχαριστημένοι από τη διδασκαλία του ο μισθός του θα αυξανόταν σε 6.000 γρόσια το έτος.

Τα εγκαίνια του νέου σχολείου έγιναν με λαμπρή τελετή την 1^η Ιουνίου 1845 και με την έναρξη των μαθημάτων εγγράφηκαν και φοίτησαν σ' αυτό σαρανταπέντε μαθητές, αφού κάθε μονή έστειλε δύο, όπως είχε αποφασίσει η Ιερά Σύναξις (το σύνολο των εκπροσώπων όλων των μονών του Αγίου Όρους).

Ο Καλλίνικος, αφού υπηρέτησε τρία διδακτικά έτη στη σχολή, αποσύρθηκε στη μονή Βατοπεδίου, όπου επιδόθηκε στην αντιγραφή των ανέκδοτων σχολίων του Νικήτα, μητροπολίτη Ηρακλείας Θράκης, στους δεκαέξι λόγους του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου. Όταν τον Οκτώβριο του 1847 κατέβηκε στην Αθήνα για να εκδώσει τα χειρόγρατά του, ένας από τους ισχυρούς φίλους, που είχε αποκτήσει εκεί, του πρότεινε τη θέση του εφημερίου στην εκκλησία της ελληνικής παροικίας του Μονάχου και ενήργησε ώστε να του σταλεί το ταχύτερο δυνατό ο διορισμός του. Ήταν πια πενήνταπέντε ετών. Στο σωζόμενο με αριθμ. 12456/13 Νοεμβρίου 1847 διαβατήριό του περιγράφεται ως άνδρας μετρίου αναστήματος, με καστανά μάτια, αρμονικά χαρακτηριστικά του προσώπου, μαλλιά ψαρά: *«Ετών 55. Ανάστημα μέτριον, τρίχες μεικταί... οφθαλμοί καστανοί, μύτη και στόμα μέτρια»*. Αναχώρησε από την Αθήνα στις 18 Ιανουαρίου 1848 και, μέσω Τεργέστης, έφτασε στο Μόναχο στις 6 Φεβρουαρίου.

Η ελληνική παροικία του Μονάχου δεν ήταν πολυμελής όσο η παροικία της Βιέννης, ανέπτυξε όμως και αυτή σπουδαία δραστηριότητα, ευδοκίμησε οικονομικά και βοήθησε πολύ στον αγώνα για την αποτίναξη του

¹⁶ Βλ. Απ. Βακαλόπουλου, ό.π., σελ. 187, όπου δημοσιεύεται ολόκληρο το συμφωνητικό.

τουρκικού ζυγού. Επιπλέον, με επανειλημμένες δωρεές της, συνέβαλε σημαντικά στην πνευματική και καλλιτεχνική ανάπτυξη της ελεύθερης Ελλάδας. Το πατριωτικό της έργο βρήκε θερμό υποστηρικτή στο πρόσωπο του βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκου, πατέρα του Όθωνα. Ο «φιλέλλην βασιλεύς», όπως όλοι τον ονόμαζαν, είχε παραχωρήσει ήδη από το 1828 στην ελληνική παροικία του Μονάχου τον ναό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (Salvatorkirche) για την τέλεση των λατρευτικών αναγκών της.¹⁷

Ο Καλλίνικος υπηρέτησε εκεί ως ο έκτος κατά σειρά εφημέριος της ελληνικής κοινότητας του Μονάχου. Την υπηρέτησε με τον ζήλο, την αυταπάρνηση και την πατρική αγάπη που επέδειξε και προς τους ξενιτεμένους συμπατριώτες του της Βιέννης επί είκοσι εννέα ολόκληρα χρόνια, ως την τελευταία πνοή του.

Τον Δεκέμβριο του 1856 το «Υπουργείον επί του Βασιλικού Οίκου και των Εξωτερικών Σχέσεων της Ελλάδος» του ανακοίνωσε ότι η Αυτού Μεγαλειότης ο Βασιλεύς (Όθων) «**πληροφορηθείς περί της επί μακρόν ήδη χρόνον ακριβούς και ιεροπρεπούς εκπληρώσεως των καθηκόντων (αυτού) ως εφημερίου της εν Μονάχω εκκλησίας των Ορθοδόξων, της επ' ονόματι του Σωτήρος τιμωμένης, έτι δε περί των αφιλοκερδών όλως και αόκνων (αυτού) προσπαθειών υπέρ της θρησκευτικής εκπαιδεύσεως των εν τω Μονάχω Ορθοδόξων παιδων, ηυδόκησεν... να (του) απονεμίει τον αργυρούν Σταυρόν του Βασιλικού Τάγματος του Σωτήρος**».¹⁸

Τα πράγματα άλλαξαν ριζικά για τους Έλληνες παροίκους του Μονάχου και τον ίδιο τον Καλλίνικο μετά την έκπτωση του Όθωνα από τον θρόνο της Ελλάδας και την επιστροφή του στη Βαυαρία το 1862. Στο εξής η βασιλική Αυλή τους αντιμετωπίζει με μεγάλη ψυχρότητα και περικόπτει δραστικά τις κρατικές χορηγίες για τη συντήρηση του ναού του Σωτήρος και τη μισθοδοσία των υπηρετών του. Ο Καλλίνικος αντιδρά στην απαξιοτική προς το πρόσωπό του και προς το ποίμνιό του βασιλική δυσμένεια με μια κίνηση υπέρτατης αξιοπρέπειας και αυτοσεβασμού: αποποιείται κάθε οικονομική βοήθεια από τις βαυαρικές αρχές. Ύστερα, στρεφόμενος προς την ελληνική κυβέρνηση, την πολιορκεί με συνεχείς αναφορές και εντέλει την πείθει να ρυθμίσει με νόμο το ζήτημα των σχετικών δαπανών. Το χρηματικό ποσό που ενέκρινε η ελληνική κυβέρνηση ήταν, ασφαλώς, πολύ μικρότερο από το απαιτούμενο, αργούσε πάντοτε να φθάσει ή έφθανε τμηματικά στα χέρια της επιτροπής διαχείρισής του. Εξοικειωμένος με τον λιτό μοναχικό βίο, ο Καλλίνικος περιστέλλει τα προσωπικά του έξοδα στα απολύτως

¹⁷ Ο J. Sepp στο βιβλίο του με τίτλο «Die Bayernin Griechenland» παρατηρεί ότι ο Λουδοβίκος πολύ πιο μπροστά από τον Μπάιρον ύψωσε φωνή διαμαρτυρίας για την Ελλάδα. Μάλιστα το 1817, όταν βρισκόταν στην αρχαία ελληνική αποικία Ποσειδωνία, στην Ιταλία, ως διάδοχος του βαυαρικού θρόνου διακήρυξε ότι: «ήθελον ευχηθή, εάν δεν ήμην διάδοχος του βαυαρικού θρόνου, να ήμην Έλλην πολίτης». Αργότερα, ως πρόεδρος του Φιλελληνικού Κομιτάτου του Μονάχου, εργάστηκε αποδοτικά για τη συγκέντρωση και αποστολή χρημάτων στους αγωνιζόμενους Έλληνες. Στις δικές του χρηματικές προσφορές, που δεν ήταν λίγες ούτε πενιχρές, υπέγραφε «εις αρχαίος φιλέλλην».

¹⁸ Το βασιλικό δίπλωμα του 1856 βρέθηκε στο αρχείο της κας Σουσάνας Τζιάτα από τη Θάσο. Το δημοσίευσε ο Κ. Χιόννης στην εφημερίδα «Ταχυδρόμος» της Καβάλας στις 28-4-1974.

αναγκαία, έτσι ώστε σχεδόν το σύνολο της κρατικής επιχορήγησης να διατίθεται για τη συντήρηση και τον ευ-
τρεπισμό του ναού.

Σοβαρό πρόβλημα ανέκυψε και με την προσπάθεια των Αγγλικανών του Μονάχου να αποσπάσουν τον ναό
του Σωτήρος από την ελληνική παροικία, με το πρόσχημα του μικρού αριθμού των μελών της. Μπρος στον
κίνδυνο να χάσει το ποίμνιό του τη θρησκευτική του στέγη και να αλλοτριωθεί εκκλησιαζόμενο σε ναούς άλλων
χριστιανικών ομολογιών, ο Καλλίνικος προσφεύγει στη διαμεσολάβηση του ρώσου πρεσβευτή στο Μόναχο και
κατορθώνει, διά της διπλωματικής οδού, να αποσοβήσει και αυτόν τον κίνδυνο.

Η αποφασιστικότητα που επέδειξε στις δύσκολες αυτές περιστάσεις και η αποτελεσματικότητα των χειρισμών
με τους οποίους τις αντιμετώπισε κέρδισαν τον θαυμασμό και τον σεβασμό όλων των κατοίκων του Μονάχου.
Στις μεταξύ τους συζητήσεις αναφέρονταν στο πρόσωπό του με το όνομα «ο Έλλην Πνευματικός»
(derGriecheGeistliche) και προσέφευγαν στις σοφές συμβουλές του σε κάθε δυσεπίλυτο πρόβλημά τους.

Το ηθικό του ανάστημα κέντρισε ακόμη και το ενδιαφέρον του σπουδαίου Έλληνα ζωγράφου Νικηφόρου
Λύτρα, ο οποίος έτυχε να βρίσκεται στο Μόναχο κατά το διάστημα 1860 - 1866 σπουδάζοντας με υποτροφία
στην περίφημη Ακαδημία Καλών Τεχνών της πόλης. Ο Λύτρας ήταν καταξιωμένος στη μεγαλοαστική τάξη των
Αθηνών για την «*ηρωική προσωπογράφηση*» ξεχωριστών προσωπικοτήτων. Εξεπόνησε τότε με την τεχνική της
λιθογραφίας μια προσωπογραφία του Καλλίνικου που τον παρουσίαζε σε στάση τυπική, καθημένο, ντυμένο με
την ιερατική περιβολή του. Αλλά στο πρόσωπό του αποτύπωσε τον αποφασιστικό, επίμονο, ίσως και πεισματικό,
χαρακτήρα του, ενώ στο έξυπνο βλέμμα του, που πλαγιοκοιτάζει τον θεατή, περιέλαβε όλο τον πλούτο των ε-
μπειριών της πολυκύμαντης ζωής του.¹⁹

Στο σημείο αυτό αξίζει, νομίζω, να πούμε ότι η οδυσσειακή περιπλάνηση του Καλλίνικου στην Ελλάδα και
στο εξωτερικό λειτούργησε για τον ίδιο ως μάθημα βαθύτερης και ουσιαστικότερης εθνικής αυτοσυνείδησης,
καθώς ενίσχυσε και εδραίωσε την πεποίθησή του ότι, παρά τις τεράστιες δυσκολίες του εγχειρήματος, η κατά-
κτηση της ανεξαρτησίας των Ελλήνων ήταν το εύκολο κομμάτι της αγωνιστικής τους προσπάθειας· δυσκολότερη
αποδεικνυόταν, μετεπαναστατικά, η πρόκληση για δημιουργία ενός κράτους σύγχρονου και συνεκτικού, ριζω-
μένου στη συνεργασία πολιτών με ισχυρή αίσθηση της ατομικής και συλλογικής τους ευθύνης. Κατανοούσε
πληρέστερα την ανάγκη να ομονοήσουν οι ετερόκλητες δυνάμεις (οι κοινωνικές, θρησκευτικές, διανοητικές ελίτ)
που συνεργάστηκαν για να γίνει η επανάσταση, αλλά την εξέθεσαν σε σοβαρό κίνδυνο αποτυχίας με τις διαρκείς

¹⁹ Το πρωτότυπο έργο φυλάσσεται στο Δημοτικό Μουσείο του Μονάχου. Αντίγραφό του βρίσκεται στη Μονή Μεγίστης Λαύρας, στο Άγιον Όρος. Στη σχετική πινακίδα αναγράφεται: Αρχιμ. Καλλίνικος Σταματιάδης Λαυριώτης, Σχολάρχης της Αθωνιάδας (1792 - 1877). Η προσωπογραφία αυτή, μαζί με μια φωτογραφία του, τραβηγμένη σε μεγαλύτερη ηλικία, την οποία απέστειλε ο ίδιος από το Μόναχο στους συγγενείς του στη Θάσο, αποτελούν τις μόνες «οπτικές αποτυπώσεις» της μορφής του που σώθηκαν.

προστριβές και διαφωνίες μεταξύ τους όσο αυτή βρισκόταν ακόμη σε εξέλιξη. Κατανοούσε επίσης εντονότερα τη ζωτική ανάγκη να παραιτηθούν μετεπαναστατικά από την ολέθρια εγωιστική, ατομιστική διεκδίκηση του μεγαλύτερου δυνατού μεριδίου στην πολιτική και οικονομική ζωή του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, να προσεγγίσουν τα λαϊκά στρώματα (που βρίσκονταν αληθινά σε πρωτόγονη κατάσταση) και να τους δώσουν την ευκαιρία, μέσω της παιδείας και της συμμετοχής στα κοινά, να συμβάλλουν στην πρόοδο του.

Σε επιστολή του με ημερομ. 4 Οκτωβ. 1872 προς τον γαμβρό του Δημήτριο Χ[#]Γιαξή ή Δημητρουδίη, ο οποίος συμμετείχε δραστήρια στα κοινά της Θάσου, έγραφε: *«Η ημετέρα πατρίς η γεννήσασα ημάς είναι εις κατάστασιν, παρά πάσαν άλλην ομοίαν αυτής, να πράξη πολλά καλά υπέρ εαυτής. Εν όσω όμως λείπει η σύμπνοια και η ομόνοια από τα μέλη τα διευθύνοντα αυτήν, εν όσω φθονούνται και προσπαθούσι τίς να καταβάλη τον άλλον, να λάβη επιρροήν εις τους απλουστέρους να απατά αυτούς ευκολώτερα, ποτέ η πατρίς ημών δεν θέλει ευδαιμονήσει. Διό, παρακαλώ, όταν κατά ανάγκην ποιήτε συνελεύσεις, το λεγόμενον μάζωμα των προεστώτων, μη λείπητε να σκέπτεσθε περί των αναγκών της πατρίδος»*.²⁰

Σε άλλες επιστολές του εκδηλώνει το έντονο και διαρκές ενδιαφέρον του για τη μόρφωση των νέων στην ιδιαίτερη πατρίδα του, όπου, όπως γνώριζε από πείρα προσωπική, η κατάσταση ήταν πολύ κακή από μορφωτική άποψη.

Η ίδρυση ελληνικού σχολείου στη Θάσο το 1850 υπήρξε ασφαλώς σημαντικό γεγονός για τα εκπαιδευτικά πράγματα στο νησί, γι' αυτό ο Δημ. Χ[#]Γιαξής έσπευσε να πληροφορήσει σχετικά τον Καλλίνικο· του προσέφερε μάλιστα τη θέση του διδασκάλου στο σχολείο αυτό. Εκείνος όμως αρνήθηκε την προσφορά επικαλούμενος τη μεγάλη ηλικία του (ήταν πια περίπου εξήντα ετών). Δεν παρέλειψε ωστόσο με επιστολή του της 20^{ης} Οκτώβρη 1850 να επισημάνει τα εξής: *«... προσέχετε παρακαλώ να είναι το έργον αυτό το θείον διαρκές και όχι εφήμερον, καθώς συνηθίζουν να γίνονται όλα τα πράγματα και αυτού εις την πατρίδα μας και εις τα λοιπά άλλα μέρη των τόπων αυτών, διότι τότε τα έξοδα τα όσα θέλετε καταβάλλει εις την αρχή μένουν άκαρπα και τυφλά χωρίς κανέν αποτέλεσμα... Αν δεν εκπαιδεύσητε την νεολαίαν της πατρίδος, μην ελπίζετε ότι θα έχητε καλούς χριστιανούς και τιμίους πολίτας, μην ελπίζετε ότι οι διάδοχοι υμών θα καλλιτερεύσουν την κατάστασιν της νήσου ούτε εις μέσα πόρων ούτε εις ηθικήν κατάστασιν ουδέ εις την μεταξύ υμών εμπιστοσύνην. Αλλά και εις τούτο απαιτείται προσοχή μεγάλη, όχι μόνον απλώς λέξεις να μάθωσιν, αλλά και θρησκείαν και οικονομίαν και ηθικήν, διότι αι λέξεις μόναι δεν ωφελούν εις άλλο τι, ειμή να αποκαταστήσουν τον άνθρωπον λάλον και ανόητον. Τα πράγματα κάμνουν τον άνθρωπον φρόνιμον, και ταύτα συνωδευμένα με τα γράμματα.*

²⁰ Βλ. Απ. Βακαλόπουλον, ό.π., σ. 191.

Η ειδική μου γνώμη είναι να μην είναι ο διδάσκαλος τόσο ευθηνός, αλλά να είναι καλός και να γινώσκη πολλά...».²¹

Ορισμένα αποσπάσματα των επιστολών του προς τον ίδιο παραλήπτη μας επιτρέπουν να εντάξουμε με βεβαιότητα τις σκέψεις του για τη μόρφωση των νέων στο κλίμα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, που προωθούσε τον επιστημονικό ορθολογισμό. Το όραμά του για την παιδεία σήμαινε ανοιχτούς πνευματικούς ορίζοντες, εξωστρέφεια, κίνηση στον χώρο μέσα και έξω από την Ελλάδα, σπουδές σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. Στην επιστολή του της 4^{ης} Οκτωβρίου 1872 έγραφε:

«Βεβαίω, ότι ήκουσα κι εις Βιέννην αυτόν τον κύριον Τοσίτζαν ... να μοι λέγη: “Τι αμαρτία με την πατρίδα σου να μην έχη έναν άνθρωπον της προκοπής, όστις ήθελεν ωφελήσει αυτήν εις την περίστασιν ταύτην, εάν ήτον εις την Αίγυπτον, ως έπρεπε”. Αλλά και ενταύθα ήλθον εκείθεν άνθρωποι επίσημοι και αυτοί μοι είπον τα αυτά. Απήλθον τινές, όμως δι’ ολίγα χρήματα και ουδέ εκείνοι ωφελήθησαν εκ των χρημάτων εκείνων ουδέ την πατρίδα ωφέλησαν. Εάν η πατρίς είχε κοινόν ταμείον, το οποίον δυνατόν να το έχη παράγουσα τόσα προϊόντα, να συνάζονται υπέρ των καλών και αναγκαίων, εδύνατο να αποστέλλη ουχί ένα ευφυή νέον να προκόπη, αλλά πολλούς, και αυτοί επιστρέφοντες εις αυτήν, ήθελον την αναζωογονήσει. Και εάν τινες διαφθαρώσιν, όλοι όμως είναι των αδυνάτων. Και εάν τοις εις το ταμείον αυτό εχρώντο φιλοπατρίως και χριστιανικώς και αυτά ήθελον πληθύνει και ξένοι ήθελον παρακινείσθαι να προσφέρωσιν εις αυτό το ταμείον, τους οποίους οφείλουσι να τους κηρύττωσι διά του τύπου ευεργέτας...».

Τον Σεπτέμβριο του 1872 ο Δημ. Χ[#]Γιαζής, προφανώς παρακινημένος από το εκπαιδευτικό όραμα του Καλλίνικου, έστειλε τον γιο του Κωνσταντίνο Δημητριάδη στο Μόναχο να σπουδάσει ιατρική. Μολονότι εύπορος, υπολόγιζε, φαίνεται, ότι ο θείος του θα προσέφερε όχι μόνο επίβλεψη, αλλά και μερική κάλυψη των σπουδαστικών εξόδων στον νεαρό σπουδαστή. Ο Κωνσταντίνος αντιλήφθηκε αμέσως τη δεινή οικονομική κατάσταση του Καλλίνικου αλλά, παρά τις στερήσεις, έμεινε κοντά του και ξεκίνησε τις σπουδές του στην ιατρική σχολή του Μονάχου. Στη διάρκεια τους ο νεαρός δοκιμάστηκε από συκοφαντίες ομογενών, που τον κατηγόρησαν στους γονείς του ως σπάταλο και άσωτο, και από τη σκληρότητα και τσιγγουνιά του πατέρα του, που του έκοψε την επιχορήγηση και τον ανακάλεσε στη Θάσο. Ο Καλλίνικος όμως τον υποστήριξε ηθικά και συνηγόρησε υπέρ αυτού, πράγμα που οδήγησε τις σχέσεις του με τον γαμβρό του σε ψύχρανση. Τελικά, ο αιγύπτιος διοικητής της Θάσου, εκτιμώντας τον ζήλο και την ευρωπαϊκή μόρφωση του Κωνσταντίνου, του εξασφάλισε υποτροφία του χεδίβη της Αιγύπτου, χάρη στην οποία εκείνος μπόρεσε να συνεχίσει και να ολοκληρώσει, απρόσκοπτα πλέον, τις σπουδές του στο πανεπιστήμιο του Στρασβούργου.

²¹ Βλ. Απ. Βακαλόπουλου, ό.π., όπου και δημοσιεύονται όλα τα δημοσιευμένα αποσπάσματα που ακολουθούν.

Με τον Κωνσταντίνο, αληθινό πνευματικό παιδί του, ο Καλλίνικος αλληλογραφούσε τακτικά. Κοινό αντικείμενο των σκέψεών τους ήταν η υλική και πνευματική προαγωγή της αγαπημένης τους πατρίδας, της Θάσου. Ο Κωνσταντίνος, με νεανική ορμή και ενθουσιασμό, πληροφορούσε τον Καλλίνικο για τα σημαντικότερα γεγονότα και εξελίξεις της Θάσου, ενώ εκείνος, με την περίσκεψη της μακρόχρονης πείρας του, προσπαθούσε να χαλιναγωγήσει την ορμή και να κατευθύνει τον ενθουσιασμό προς χρήσιμες και επωφελείς για τον τόπο στοχεύσεις.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του «ΦΟΙΝΙΚΑ», μιας αδελφότητας που ίδρυσαν στη Θάσο ομοεθνείς «ξένοι», δηλ. όχι ντόπιοι, Θάσιοι, το 1873 με σκοπό την πνευματική αναβάθμιση του νησιού. Ο Κωνσταντίνος έγινε αμέσως ένθερμος υποστηρικτής και θιασώτης των σκοπών του «ΦΟΙΝΙΚΑ» και έσπευσε να πληροφορήσει σχετικά τον Καλλίνικο. Εκείνος όμως στην απαντητική επιστολή του της 12^{ης} Αυγούστου 1875 του επεσήμανε τα ακόλουθα:

«Εκ της επιστολής σου μανθάνω ότι οι περί της πατρίδος ημών καλοκαγάθως φροντίζοντες είναι ξένοι και ουχί εντόπιοι. Παρ' αυτών έλαβον δύο επιστολάς και ηπόρουν εκ των επωνυμιών, διότι ήσαν ξένοι και ουχί της πατρίδος! Έλαβον και το πρόγραμμα αυτό του «Φοίνικος», του συλλόγου, εμπεριέχον 12 κεφάλαια. Δεν μέμφομαι την αγαθήν των καλών προαίρεσιν, ήτις είναι τω όντι δικαία, θεωρώ όμως αυτήν ατελεσφόρητον. Εάν εξ αρχής εφρόντιζαν να πείσωσι τους προύχοντας να δεχθώσι την γνώμην αυτών και να συμπράττωσιν ομού, τότε ήλπιζόν τι των αποτελεσμάτων. Μη έχοντες τοπικήν φυτεϊάν, δύσκολος η καρποφορία».

Όπως φαίνεται ο Καλλίνικος δεν αμφισβητούσε τις αγαθές προθέσεις των ιδρυτών του «ΦΟΙΝΙΚΑ», αμφέβαλλε όμως για την αποτελεσματικότητα των τρόπων δράσης τους. Επειδή ακριβώς ήταν «ξένοι» και όχι Θάσιοι, αγνοούσαν την ντόπια πραγματικότητα. Αυτή επέβαλλε απαραίτητως τη συνεργασία της αδελφότητας με τους προύχοντες του τόπου, οι οποίοι είχαν ερείσματα στον λαό και ασκούσαν επιρροή πάνω του. Γι' αυτό, σε άλλη επιστολή του προς τον Κωνσταντίνο τού έγραφε:

«Η του γράμματός σου περιγραφή μ' απαλλάττει από της πρώτης ιδέας, ην είχαν περί του συλλόγου του Φοίνικος. Είναι αναμφιβόλως κάλλιστος, αλλά σχεδιογράφημα μόνον, άψυχον, όστις δεν πείσει τους Θασίους να εννοήσωσιν, ότι η παιδεία είναι κρείττων των μελισσίων, των αμπελώνων, των ελαιοδένδρων και λοιπών· διότι και ταύτα είναι χρησιμώτατα, άνευ όμως της παιδείας ουδέν ωφελούσιν, ως έπρεπε. Χρεία λοιπόν υπάρχει να εννοηθεί τούτο και τότε προύχοντες και λαός να την υποστηρίξωσι. Τούτο μόνον φέρει εις πέρας το παν».

Πραγματικά, κατά τα επόμενα χρόνια η αδελφότητα πλαισιώθηκε και από ντόπιους, οι οποίοι συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στην επιτυχία του έργου της. Τη διοίκησή της την αναλάμβαναν πλέον και ντόπιοι που επηρέαζαν θετικά τον λαό. Τα οικονομικά της ενισχύονταν με γενναίες δωρεές φιλόμουσων Θασίων, χάρη στις οποίες

κάλυπτε διάφορες λειτουργικές ανάγκες του ελληνικού σχολείου Παναγίας. Για τριάντα πέντε περίπου χρόνια διέγραψε εντυπωσιακή πορεία και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πνευματική, πολιτιστική, ακόμη και την οικονομική και πολιτική εξέλιξη της Θάσου.²²

Αλλά για τον Καλλίνικο Σταματιάδη πλησίαζε πια το τέλος. Το 1877 προσβλήθηκε από εντερική νόσο, η οποία τον οδήγησε σύντομα στον θάνατο. Στην κηδεία του παραβρέθηκαν για να τον αποχαιρετήσουν όλα τα μέλη της ελληνικής παροικίας, οι αρχές της πόλης του Μονάχου, ο πρέσβυς και το προσωπικό της ρωσικής πρεσβείας και πολλοί Βαυαροί. Τάφηκε στην «ξένη γη», πριν δει να ελευθερώνεται το αγαπημένο του νησί και πριν προλάβει να καμαρώσει τον Κωνσταντίνο πτυχιούχο ιατρικής. Αυτός όμως, ως ο τελευταίος αποδέκτης της πνευματικής κληρονομιάς του, εξεπλήρωσε στο ακέραιο τις υποθήκες του Καλλίνικου. Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του επέστρεψε στη Θάσο και άσκησε εκεί το ιατρικό επάγγελμα. Συνέβαλε με ζήλο και αφοσίωση στο έργο του «ΦΟΙΝΙΚΑ» και από το 1879 διαδέχθηκε τον πατέρα του στον ρόλο του προεστού, μέσα από τον οποίο προσπάθησε να ταραξεί τα «λιμνάζοντα νερά» της αμεριμνησίας που χαρακτήριζε τους οπαδούς της αιγυπτιακής αυτοκρατίας. Είχε έλθει, εξάλλου, και γι' αυτό το πλήρωμα του χρόνου.

²² Βλ. Γεωργ. Παπαδόπουλου, Η αδελφότητα «ΦΟΙΝΙΞ» της Θάσου, Θασιακά, τόμ. 4^{ος}, 1987, σελ. 139 - 142.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΛΑΜΙΔΑ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 ΚΑΙ Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΣΤΗ ΘΑΣΟ

Νικόλαος Σ. Τσιλογεώργης

Οι «Καλαμιδαίοι» ήταν μία οικογένεια του ερειπωμένου σήμερα χωριού του Πηλίου Μιτζέλα, τα μέλη της οποίας πρόσφεραν μεγάλες εθνικές υπηρεσίες στην επανάσταση του 1821. Ωστόσο για τη συμμετοχή και την προσφορά των Καλαμιδαίων στον αγώνα της ανεξαρτησίας ελάχιστα είναι γνωστά. Ανατρέχοντας στις περισσότερες εγκυκλοπαίδειες υπάρχουν ελάχιστες πληροφορίες για την ιστορική αυτή οικογένεια. Οι εθνικοί ιστοριογράφοι, στην πλειοψηφία τους, ασχολούνται μονοσήμαντα με τους «μεγάλους» ήρωες του '21 αφήνοντας στο περιθώριο της ιστορίας τους «μικρούς» αγωνιστές της Ελληνικής Επανάστασης. Τις τελευταίες δεκαετίες, χάρη στα κείμενα που γράφονται από τοπικούς ερευνητές, κατά το πλείστον ερασιτέχνες, έρχονται στο φως πολύτιμα στοιχεία και έτσι οι «ξεχασμένοι» αγωνιστές ενσωματώνονται στη μεγάλη οικογένεια των δικαιούχων της κληρονομιάς του '21.¹

Στόχος της παρούσας μονογραφίας είναι να συμπληρώσει με νέα στοιχεία, με νέες ψηφίδες, το ψηφιδωτό της οικογένειας των Καλαμιδαίων, απ' την οποία καταγόταν και η αείμνηστη γιαγιά μου, μητέρα της μητέρας μου. Επί πλέον, με αφορμή τη συμπλήρωση διακοσίων χρόνων από την εθνική παλιγγενεσία, να αποδώσει έναν ελάχιστο φόρο τιμής σ' όλους τους αγωνιστές του '21, και κυρίως σ' αυτούς που είναι λιγότερο γνωστοί.

Οι περισσότερες πληροφορίες που έχουμε για τη ζωή και τη δράση των Καλαμιδαίων προέρχονται, κυρίως, από το έργο του δικηγόρου και ιστορικού ερευνητή Γεωργίου Τσολάκη *«Οι Καλαμιδαίοι της Μιτζέλας»*.² Ο συγγραφέας, στο πολύ ενδιαφέρον πόνημά του, μας δίνει μια ολοκληρωμένη εικόνα για τη σημαντική προσφορά της οικογένειας αυτής στον εθνικό αγώνα. Χάρη στον Βολιώτη νομικό, ο οποίος με ευαισθησία και επιμονή ερεύνησε τα Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ) και την οικογενειακή αλληλογραφία,³ οι Καλαμιδαίοι, που η Ιστορία λησμόνησε τα ονόματά τους, βρίσκονται όλοι παρόντες. Σημαντικές πληροφορίες αντλούμε, επίσης, από δημοσιευμένες εργασίες του ιστορικού Κων/νου Χιόνη στο περιοδικό «Θασιακά», που αναφέρονται, κυρίως, στα επαναστατικά κινήματα του 1821 και 1828 στη Θάσο. Τέλος πηγές για τη σύνθεση της παρούσας εργασίας

¹ Βλ. *Ελισσάβετ Τσακανίκα*, *Αγωνιστές του 1821-Μετά την Επανάσταση*, Εκδόσεις Ασίνη 2019, σ. 19.

² Βλ. *Γεωργίου Τσολάκη*, *Οι Καλαμιδαίοι της Μιτζέλας*, Φιλόλαος Εταιρεία Αλμυρού «ΟΘΡΥΣ», 2012.

³ Ο Γ. Τσολάκης με ιδιαίτερη επιμέλεια επεξεργάστηκε τον φάκελο του Δ. Καλαμίδα από το Αρχείο Αγωνιστών της Εθνικής Βιβλιοθήκης (Τμήμα Χειρογράφων) των Γενικών Αρχείων του Κράτους (ΓΑΚ). Αξιόλογη πηγή πληροφόρησης για τον συγγραφέα αποτελούν και οι δύο επιστολές του Στέφανου Καλαμίδα προς τον μικρότερο αδελφό του Στέφανο.

μας αποτελούν οι προφορικές μαρτυρίες των απογόνων της Θάσου,⁴ και κάποιες σκόρπιες πληροφορίες που προέρχονται από ανέκδοτα έγγραφα, κυρίως πωλητήρια.

Ο Δημήτριος Καλαμίδας, γενάρχης της οικογένειας Καλαμίδα, γεννήθηκε, άγνωστο πότε, κι έζησε στην Παλιά Μιτζέλα του Πηλίου. Προφορικές μαρτυρίες των απογόνων αναφέρουν ότι είναι πιθανόν οι μακρινοί πρόγονοι των Καλαμιδαίων να κατάγονταν από την Κωνσταντινούπολη.

*«Το πραγματικό-αρχικό επίθετο της οικογένειας ήταν Κυριαζή. Ψηλόλιγνοι σαν «καλαμίδες» (από το καλάμι ψαρέματος) τα μέλη της οικογένειας, τους δόθηκε από τους συγχωριανούς τους το παρατσούκλι «Καλαμίδας». Ο πατέρας του Δημητρίου Καλαμίδα ονομαζόταν Πανταζής. Ο Δημήτριος Καλαμίδας απέκτησε οκτώ παιδιά, πέντε γιους και τρεις κόρες, τη Μαριγώ, που παντρεύτηκε το γνωστό οπλαρχηγό Γ. Γριζάνο, την Ελένη, που παντρεύτηκε έναν άλλο αγωνιστή, τον Ρήγα Σκενδεράνη, και την Αικατερίνη, που παντρεύτηκε τον караβοκύρη Αγγελή Κουτσούκο. Στις επιχειρήσεις του τον ακολουθούσαν πάντα οι γιοι του Αποστόλης, Αλέξης, Γώγος και ο Στέφανος, όπως επίσης και ο Γριζάνος με το σώμα του. Ο μικρότερος γιος του Κωνσταντίνος Καλαμίδας δεν συμμετείχε στα πολεμικά γεγονότα λόγω του νεαρού της ηλικίας, έλαβε όμως αξιόλογη μόρφωση και διετέλεσε ανώτερος δημόσιος υπάλληλος και επανειλημμένως Νομάρχης».*⁵ Η σύζυγος του Δημητρίου Καλαμίδα ήταν γόνος της ονομαστής και εύπορης οικογένειας Δάλλα. Ο Δημήτριος Καλαμίδας είχε κι έναν τουλάχιστον αδελφό, μεγαλύτερο από αυτόν, τον Κυριαζή, ο οποίος υπήρξε κι αυτός αγωνιστής της επανάστασης του '21. Ο Κυριαζής Καλαμίδας, μετά την ολοκληρωτική καταστροφή του χωριού του από τους Τούρκους, εγκαταστάθηκε, όπως και όλοι οι Καλαμιδαίοι, στη Σκόπελο. Ίσως, ένα από τα παιδιά του με το όνομα Ιωάννης, να είναι ο πρώτος Καλαμίδας που εγκαταστάθηκε στη Θάσο στο χωριό Θεολόγος.

Άνθρωπος ευυπόληπτος, караβοκύρης και πρόκριτος της Παλιάς Μιτζέλας ο Δημήτριος Καλαμίδας μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία από τον αρχιμανδρίτη των Μηλεών Άνθιμο Γαζή. Προεπαναστατικά η παράδοση θέλει τον Δημήτριο Καλαμίδα να ταξιδεύει με τα πλοία του μέχρι τη Νέα Υόρκη και τα λιμάνια της Αμερικής, ενώ ο ιστορικός Γιάννης Κορδάτος γράφει ότι ταξίδευε στη Μαύρη Θάλασσα.⁶ Με την έκρηξη της επανάστασης στην περιοχή του Πηλίου ο Δημήτριος Καλαμίδας με πολεμική ορμή και πατριωτικό μένος αλλά και ηγετικά προσόντα, αναμφισβήτητα, οργάνωσε στρατιωτικό - επαναστατικό σώμα και ανέπτυξε σημαντική δράση. Ήταν αυτός που μερίμνησε για τη συγκρότηση, τη χρηματοδότηση και τη συντήρηση των στρατιωτικών σωμάτων που καθοδηγούσε. Δίπλα του, εκτός από τα παιδιά του, συμμετείχαν απλοί πολεμιστές που ήταν, ως επί το πλείστον,

⁴ Ευχαριστώ θερμά τον Βασίλειο Δ. Καλαμίδα για τις σημαντικές πληροφορίες που μου έδωσε.

⁵ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 29.

⁶ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 31. και Γ. Κορδάτου, Η επανάσταση της Θεσσαλομαγνησίας το 1821, σ. 69.

ναυτικοί, κτηνοτρόφοι ή αγρότες, πιστοί στον αρχηγό τους με τον οποίο τους ένωναν τοπικοί και συγγενικοί δεσμοί. Ο Δ. Κόκκινος στο έργο του «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης» αναφερόμενος στα γεγονότα της περιοχής του Πηλίου σημειώνει: «... έπειτα από ολίγον καιρόν, εσηκώθησαν εις τα όπλα εκ νέου, εκτός της Αργαλαστής, το Προμύρι... και η Παλιά Μιτζέλα με τον Καλαμίδα και τον Γριζάνον. Οι επαναστάται αυτοί διαθέτοντας πλοία, έγιναν ο τρόμος άλλοτε του κάμπου της Αγυιάς κι άλλοτε των Τουρκοχωριών της Χαλκιδικής...».⁷ Για το ίδιο θέμα στην από 12.6.1865 αναφορά του προς την Επιτροπή του Αγώνος ο Κων/νος Καλαμίδας γράφει για τον πατέρα του: «Άμα εξερράγη η ένδοξος των Ελλήνων επανάστασις, ωπλίσθη και η οικογένειά μας ολόκληρος, συγκειμένη εκ πατρός και τεσσάρων μαχίμων υιών, και έδραμεν εις υπεράσπισιν της πατρίδος. Φύση γενναίος και μεγαλόψυχος ο γενναίος πατήρ μου... δεν εδίστασε να κηρυχθεί οπλαρχηγός και να υψώση οικείαν σημαίαν».⁸

Τον Ιούνιο του 1821 οι Τουρκαλβανοί του Δράμαλη, περνώντας από την Παλιά Μιτζέλα, έκαψαν τα σπίτια των Καλαμιδαίων, κι αυτοί αναγκάστηκαν να συνεχίσουν τον αγώνα μακριά από τον τόπο τους. Οι ανέστιοι Καλαμιδαίοι εγκαταστάθηκαν για ένα χρόνο στην Εύβοια, απ' όπου το 1822 μετακόμισαν στη Σκόπελο. Το νησί των Σποράδων θα γίνει έκτοτε το ορμητήριό τους στα χρόνια της επανάστασης. Πήραν μέρος και διακρίθηκαν στην ξηρά σε πλήθος μαχών, αλλά και στη θάλασσα, επιχειρώντας με τα πλοία τους, αρκετές φορές με την άδεια της κεντρικής εξουσίας, καταδρομές σε τούρκικα εμπορικά πλοία και σε παράλιες θέσεις και νησιά σε όλη την έκταση της ακτογραμμής της Βόρειας Ελλάδας, από τη Θεσσαλία μέχρι τη Θράκη και τα Στενά.

Το 1822 ο Δημήτριος Καλαμίδας πήρε μέρος στη μάχη των Βρυσακίων. «Στη συνέχεια, ενώθηκε με τα σώματα του Γάτσου και του Καρατάσου και πολέμησαν στο Τρίκερι και στις Σποράδες. Το 1824 αναμίχθηκε στις εμφύλιες συγκρούσεις στην Πελοπόννησο, ενώ το 1825 συνέβαλε στην άμυνα των μεσσηνιακών φρουριών από τις αιγυπτιακές επιθέσεις».⁹ Μαζί με τον Δ. Καλαμίδα στην Πελοπόννησο πολέμησε και ο δευτερότοκος γιος του, Γώγος, ο οποίος «...το 1825, αιχμαλωτίστηκε στο Νεόκαστρο από τους Αιγυπτίους. Αργότερα όμως δραπετεύσε και πήρε μέρος στην εκστρατεία για την απελευθέρωση της Ανατολικής Στερεάς».¹⁰ Ωστόσο, η κορυφαία στιγμή του Δ. Καλαμίδα υπήρξε η συμμετοχή του στη νικηφόρα μάχη των Ελλήνων στο Σχοινόλακα, στις 16 Μαρτίου 1825. Για το σημαντικό αυτό γεγονός ο Κων/νος Καλαμίδας μας πληροφορεί: «... οι άλλοι δε αδελφοί μετά του πατρός μας και των στρατιωτών μας υπό την αρχηγίαν του Καρατάσου ωχυρώθηκαν μόνοι εις Σχινόλακα, ένθα συγκροτήσαντες την 16 Μαρτίου νέαν και πεισματωδεστέραν της πρώτης μεθ' ενός ολοκλήρου τάγματος Αιγυπτίων μάχην,

⁷ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 162.

⁸ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 218.

⁹ Βλ. Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος, Λαρούς, Μπριτάνικα, τ. 31, σ. 201.

¹⁰ Βλ. Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος, Λαρούς, Μπριτάνικα, τ. 31, σ. 201.

το έτρεψαν εις φυγήν, έστρωσαν με εχθρικά πτώματα το πεδίον της μάχης... και κυριεύσαντες σημαίας, σκηνάς εφόδια, λογχοφόρα όπλα και ξίφη τα απέφεραν εις Τρίπολη. Εν αυτή τη μάχη ηρίστευσαν ο μακαρίτης πατήρ μου και προβιβάσθη εις τον βαθμόν του αντιστρατήγου». ¹¹

Πράγματι, στις 15.9.1825 με τη με αριθμό 12242 απόφαση του Εκτελεστικού της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος, προεδρευόντος του Γεωργίου Κουντουριώτη και εκτελούντος χρέη γραμματέα του Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, απονεμήθηκε στον Δ. Καλαμίδα ο βαθμός του αντιστρατήγου «...δια τας πολλές προς την πατρίδα εκδουλεύσεις σου...» όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην επιστολή με την οποία ενημερώθηκε ο ίδιος επίσημα για την απονομή σε αυτόν του παραπάνω αξιώματος. Στην ίδια επιστολή αναφέρεται και το εξής κολακευτικό σχόλιο: «... το Υπουργείον τούτο σπεύδη να σ' αναγγείλη την αγαθήν ταύτην αγγελίαν, βέβαιον ότι η εκ μέρους της Διοικήσεως τιμή αύτη θέλη εξάψη εις την ψυχήν σου νέον ζήλον και προθυμίαν...». ¹²

Ένα θέμα που απασχολούσε σοβαρά τον Δ. Καλαμίδα την περίοδο του αγώνα ήταν το ζήτημα της πληρωμής των μισθών των μαχητών του. Από δύο έγγραφα του Εθνικού Ταμείου της Προσωρινής Διοίκησης της Ελλάδας, που συντάχθηκαν τον Μάρτιο του 1826, μαθαίνουμε, από το πρώτο «ότι οφείλονται εις τον Αντιστρ. Δ. Καλαμίδα γρόσια πέντε χιλ. ογδόντα επτά και μισό δι' εξόφλησιν στρατιωτικών μισθών και υπηρεσιών του... » ¹³ και από το δεύτερο «ότι οφείλονται εις τον Δ. Π. Καλαμίδα γρόσια εξακόσια δέκα οκτώ δι' εξόφλησιν τιμής του από το πλοίον το οποίον ελήφθη από το κοινόν των Ψαρών και εχρησίμευσε πυρπολικόν...». ¹⁴

Τον Δεκέμβριο του 1825, επιστρέφοντας από την εκστρατεία στην Πελοπόννησο, ο Δημήτριος Καλαμίδας με την οικογένειά του και τους μαχητές του εγκαταστάθηκε στη Σκόπελο. «Τώρα πλέον άρχισε να στρέφεται πιο συστηματικά προς τη θάλασσα. Μαζί με τους τέσσερις γιους του και τον αδελφό του Κυριαζή, αναπτύσσουν ναυτική δραστηριότητα, ως καταδρομείς, στις γνώριμες γι' αυτούς ρότες του βόρειου Αιγαίου. Η Ίμβρος, η Τένεδος, τα Δαρδανέλια, η Σαμοθράκη, η Θάσος, η Καβάλα, το Άγιον Όρος, το Κάραγατς, είναι μεταξύ των τόπων στους οποίους επιχείρησαν τα σκάφη της οικογένειας Καλαμίδα». ¹⁵ Τις παραπάνω πληροφορίες αντλούμε από μία από τις δύο επιστολές που στέλνει ο Στέφανος Καλαμίδας προς τον μικρότερο αδελφό του Κων/νο.

Το φθινόπωρο του 1826, ο Δημήτριος Καλαμίδας ακολούθησε τον Ιωάννη Κωλέττη στην Ανατολική Στερεά. Στις αρχές Νοεμβρίου, του ίδιου έτους, ο παράτολμος και φιλόδοξος Καλαμίδας, θέλοντας, για μια ακόμη φορά,

¹¹ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 72.

¹² Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 80.

¹³ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 223.

¹⁴ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 224.

¹⁵ Στο εγχείρημα της Αταλάντης δεν πήρε μέρος ο Καρτάσος χολωμένος από την απόφαση του Κωλέττη να ορίσει τον Γάτσο αρχηγό της επιχείρησης.

να αποδείξει σε όλους την αξία του και ότι δεν υπολόγιζε τίποτα, και παρά την απουσία του αδελφικού του φίλου Καρατάσου, συμμετείχε στο εγχείρημα να αποκόψει τον ανεφοδιασμό του Κιουταχή από τις αποθήκες της Αταλάντης. Στη μάχη που ακολούθησε σκοτώθηκε τη νύχτα της 8^{ης} προς 9^η Νοεμβρίου του 1826. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του ίδιου του γιου του Στέφανου, ο γέρο-Καλαμίδας απέκρουσε τις επανειλημμένες επιθέσεις των μανιασμένων Τουρκαλβανών, οι οποίοι έχοντας προφανώς συνειδητοποιήσει - παρατηρώντας την αρματωσιά του - ότι έχουν στα χέρια τους κάποιον ανώτερο Έλληνα αξιωματούχο, προσπαθούσαν με κάθε θυσία να τον αιχμαλωτίσουν ζωντανό. Ο Καλαμίδας είναι εξαντλημένος από τα τραύματά του και μόνος. Περικυκλωμένος από τους μαινόμενους Αλβανούς και με όσες δυνάμεις του έχουν απομείνει, κατορθώνει, «μουγκρίζων σαν λιοντάρι», να σκοτώσει τέσσερις Αλβανούς, προτού αποκάμει και συλληφθεί, «...καταμελίσθεις υπό των πολεμίων».¹⁶

Ο Καρατάσος θρήνησε τον θάνατο του αδελφικού του φίλου, όπως και όλο το στρατόπεδο των Θεσσαλών και Μακεδόνων μαχητών. Η λαϊκή μούσα εξύμνησε τον ήρωα με το δίστιχο: Και τότε μόνος έπεσε μουγκρίζων σαν λιοντάρι, όταν στη μέση το σπαθί εκόπη σαν βλαστάρι.

Λίγες ημέρες μετά τον ηρωικό θάνατο του Δ. Καλαμίδα στην Αταλάντη, ο Ιωάννης Κωλέττης απέστειλε από τη Σκιάθο στα μέλη της οικογένειας Καλαμίδα, που βρίσκονταν στην Σκόπελο, την εξής επιστολή:¹⁷

*Προς την ηρωική οικογένεια αιμινήστου Καλαμίδα.
Εις Σκόπελον.*

Ηρωική οικογένεια του αθανάτου Καλαμίδα.

Ο ανίκητος ήρωας σου έβαψεν με το πολύτιμον αίμα του τα θεμέλια της κοινής ελευθερίας. Η στέρησίς του ελύπησεν κατάκαρδα τας ψυχάς όλων των Ελλήνων. Η κοινή αυτή λύπη αρκεί μόνη προς παρηγορίαν σου. Αλλά ποίος δύναται να ξεχάση ενταυτώ ότι ο αθάνατος Καλαμίδας με την πολύτιμον θυσίαν του ελάμπρυνε και την οικογένειάν του και το όνομα της πατρίδος του.

Όλοι ζηλεύουν την αθανασία του, αλλά όλοι σέβονται και τιμούν την οικογένειάν του. Άξια τέκνα γενναίου πατρός. Ο γηραιός πατήρ σας επρόσφερεν εις ένδοξον θυσίαν και την τελευταίαν πνοήν του.

¹⁶ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 102, 220.

¹⁷ Αναδημοσιεύουμε όλη την επιστολή, επειδή έχει ιδιαίτερη ιστορική αξία. Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 104, 105.

Αιωνία του η μνήμη. Η σκιά του συγκατοική πλέον μ' εκείνην του αθανάτου Μπότσαρη. Απαθανατίσθη, αλλ' άφησε και σ' εσάς ένδοξον όνομα. Παρηγορείσθε και επαναπαύεσθε εις την κληρονομίαν της αληθούς δόξης. Αλλ' ενθυμείσθε, μη ξεχάσητε, οποίου πατρός γενναία τέκνα είσθε.

Η πατρίς. Η Διοίκησις, εις την οποίαν ανέφερον τον ένδοξον θάνατον του ακριβού πατρός σας, έχει χρέος και θέλει σας περιθάλλη ως οικογένειάν του.

Κι εγώ ως άλλος πατήρ σας θέλω προσέξη και όσα μ' αναφέρατε περί της καταστάσεώς σας, και ως ιδίαν οικογένειάν μου θεωρώντας, θέλω συνεργήση προς την Διοίκησιν να ανταμοιφθήτε αξίως με τας πολυτίμους θυσίας Σας.

Σκιάθος τη 22 Νοεμβρίου 1826

Ιωάννης Κωλέττης

Για τον θάνατο του Μιτζελιώτη οπλαρχηγού ο ιστοριοδίφης Κ. Ν. Λιβανός γράφει χαρακτηριστικά: «Ο θάνατος του ηρωϊκού αντιστρατήγου υπήρξε πλήγμα δεινόν δια τον αγώνα, απωλέσαντα έναν εκ των σπουδαιότερων του αρχηγών...».¹⁸

Μετά τον θάνατο του πατέρα τους οι τέσσερις γιοι του Δ. Καλαμίδα και ο γαμπρός τους, από το 1826, Γριζάνος, συνέχισαν να αγωνίζονται στην ξηρά και τη θάλασσα. Άνθρωποι της θάλασσας και του κινδύνου με τα πλοία τους, που είχαν επανδρώσει και εξοπλίσει με δικά τους έξοδα, πραγματοποίησαν παράτολμες επιδρομές χτυπώντας τους Τούρκους σε κάθε ευκαιρία. Η φράση «βάρδα Καλαμίδα» έμεινε στην ιστορία ως απόδειξη της δράσης τους στα φλεγόμενα νερά του βόρειου Αιγαίου.

Επισημαίνουμε ότι κατά τη διάρκεια της επανάστασης του '21 πολλοί καπετάνιοι, ανάμεσά τους και οι Καλαμιδαίοι, ήταν οιονεί κουρσάροι, καθώς παράλληλα ή στα κενά των πολεμικών δραστηριοτήτων, επιδίδονταν σε «κούρσους». Κατά συνέπεια ένα μεγάλο μέρος της δραστηριότητάς τους ήταν ημιπαράνομο, με αποτέλεσμα το Ναυτικό Δικαστήριο, που συστάθηκε το 1825, να καταδικάζει ανάλογες περιπτώσεις και να επιβάλλει τιμωρίες στους καπετάνιους που επιδίδονταν σε τέτοιες ενέργειες. Αναμφίβολα, όμως, το ναυτικό έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στον πόλεμο για την ανεξαρτησία και η θάλασσα κατέστη το πιο αποδοτικό πεδίο του αγώνα για τους Έλληνες.¹⁹

Στις αρχές του 1828 οι Καλαμιδαίοι αναφέρονται ως ιδιοκτήτες επτά μικρών και μεγάλων караβιών. «Το μεγαλύτερο από τα καράβια ήταν μια γολέτα μήκους 25 πήχεων, κυβερνήτης της οποίας διετέλεσε ο Στέφανος Καλαμιδάς, ενώ και ο Απόστολος Καλαμιδάς κυβερνούσε κάποιο μεγάλο σκαρί, το οποίο κατασχέθηκε αργότερα

¹⁸ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 105.

¹⁹ Βλ. Θάνου Βερέμη, 21 ερωτήσεις και απαντήσεις για το '21, Εκδόσεις Μεταίχμιο 2020, σ. 121, 122.

στο Χορευτό ως πειρατικό».²⁰ Τον Αποστόλη Καλαμίδα συναντούμε μαζί με τον καπετάν Αποστολάρα και άλλους οπλαρχηγούς στο επαναστατικό κίνημα του 1828 στη Θάσο. Φέρεται, μάλιστα, να είχε συμμετοχή στο καθεστώς του «μπιτιρμέ», σε μια κατ' αποκοπή μορφή δοσίματος των κοινοτήτων της Θάσου, προς τους αρχηγούς των πειρατικών επιδρομών, κυρίως σε χρήμα και ελαιόλαδο.²¹ «Φαίνεται ωστόσο ότι οι Καλαμιδαίοι δεν ενεργούσαν πάντοτε παράνομα, αφού τις λείες που απεκόμιζαν από την καταδρομική τους δράση την απέδιδαν στην Κυβέρνηση, η οποία αργότερα εξέδωσε εθνική ομολογία για να τους αποδώσει το αναλογούν κατά το νόμο μερίδιο, ποσού επτά χιλιάδων Φοινίκων. Η γολέτα του Στέφανου εντάχθηκε στον εθνικό στόλο το έτος 1828, ενώ άλλα περάματα (μικρότερα σκάφη) χρησιμοποιήθηκαν ως εθνικοί κανονιοφόροι».²²

Θεωρώ χρήσιμο στο σημείο αυτό να κάνουμε μια σύντομη περιγραφή των πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών που επικρατούν στο νησί της Θάσου την περίοδο αυτή. Στη Θάσο, λίγα χρόνια πριν αρχίσει ο αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία, πραγματοποιείται μια σημαντική πολιτική αλλαγή με την παραχώρηση του νησιού, το 1813, από τον σουλτάνο Μαχμούτ Β' στον Μεχμέτ Αλή πασά της Αιγύπτου.²³ Την περίοδο αυτή της σκιώδους τουρκοαιγυπτιακής εξουσίας οι κάτοικοι της Θάσου απολαμβάνουν αρκετά προνόμια και βρίσκουν την ευκαιρία να αποκρυσταλλώσουν μια μορφή ιδιότυπου κοινοτικού πολιτεύματος, που προκαλούσε τον θαυμασμό του κάθε επισκέπτη.

Τον Ιούνιο του 1821, τρεις μήνες από την έναρξη της επανάστασης, η Θάσος βρέθηκε στη δίνη των γεγονότων, όταν ψαριανά πλοία αποβίβασαν ενόπλους στην Αστρίδα με σκοπό την εξέγερση των κατοίκων. Οι ένοπλοι φθάνουν στον Θεολόγο, πρωτεύουσα τότε του νησιού, όπου οι κάτοικοι τούς υποδέχθηκαν με μεγάλο ενθουσιασμό. Πρόεδρος της Θάσου ήταν τότε ο Χατζηγιώργης Μεταξάς, ο οποίος σύμφωνα με αμάρτυρες παραδόσεις είχε μνηθεί στη Φιλική Εταιρεία από τον θάσιο Φιλικό αρχιμανδρίτη Καλλίνικο Σταματιάδη. Στη σύσκεψη που ακολούθησε στο αρχοντικό του, ο σκεπτικιστής και μεγάλης ηλικίας πρόεδρος εξέφρασε τους δισταγμούς του για την επιτυχία της εξέγερσης, γιατί η Θάσος ήταν απομονωμένη στο βορειοανατολικό Αιγαίο και εκτεθειμένη στους πολυάριθμους Τούρκους, που ζούσαν στα απέναντί τους παράλια. Η ενθουσιώδης νεολαία, όμως, που είχε συγκεντρωθεί έξω από την οικία του Χατζηγιώργη, όπου συνεδρίαζε η προεστοδημογεροντία του Θεολόγου με τον αρχηγό των ενόπλων Ψαριανών, ανάγκασαν τον Χατζηγιώργη να πάρει τη μεγάλη απόφαση του ξεσηκωμού.

²⁰ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 86.

²¹ Βλ. Κων/νου Χιούτη, Νέες μαρτυρίες για το επαναστατικό κίνημα του 1828 στη Θάσο, «Θασιακά», τ. 20^{ος} (2020), σ. 533.

²² Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 86.

²³ Βλ. Νικολάου Τσιλογεώργη, Η ιστορία του Θεολόγου (1287-1912), «Θασιακά», τ. 8^{ος} (1995), σ. 127.

Ο αρχικός ενθουσιασμός όμως των Θασίων γρήγορα μεταβλήθηκε σε αγωνία, από τον φόβο της απόβασης των Τούρκων στο νησί τους. Ο Χατζηγιώργης ανέλαβε όλη την ευθύνη της εξέγερσης και αυτοεξορίστηκε για δύο χρόνια στη Σύρο και την Τήνο. Η υποταγή της Θάσου συμφωνήθηκε τον Δεκέμβριο του 1821 όπως σημειώνεται στην από 24.12.1821 έκθεση του αυστριακού προξένου της Θεσ/νίκης de Choch, ο οποίος χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «ο πασάς της Θεσσαλονίκης κατόρθωσε μετά την κατάληψη της χερσονήσου Κασσάνδρας να παρακινήσει σε υποταγή τους κατοίκους του Αγίου Όρους και της Θάσου... και κανείς οπλοφόρος Τούρκος δεν επιτρέπεται να πατήσει εκείνα τα τμήματα της χώρας».²⁴

Μετά την αποτυχημένη εξέγερση του 1821 τα κοινοτικά προνόμια της Θάσου και η μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων που απολάμβαναν οι Θάσιοι όχι μόνο διατηρήθηκαν απαραβίαστα, αλλά και ενισχύθηκαν με σουλτανικά φερμάνια και με την παρέμβαση του Μεχμέτ Αλή.²⁵ Η χαλαρή αυτή επιτήρηση των Αιγυπτίων, προσείλκυσαν πολλές ξένες οικογένειες, που μετακινήθηκαν από άλλα μέρη για να εγκατασταθούν στη Θάσο, όπου και εύρισκαν την ησυχία τους. Η Θάσος αποτελούσε ένα ασφαλές καταφύγιο για πολλούς κυνηγημένους και κατατρεγμένους από άλλες περιοχές. Παρακολουθούμε τα ρεύματα της μετακίνησης πολλών ανθρώπων που έρχονται στο Θεολόγο, άλλοι για να εμπορευθούν, άλλοι για να ασκήσουν το επάγγελμά τους και άλλοι για να αποφύγουν τις συνέπειες της τουρκικής δικαιοσύνης για αδικήματα που διέπραξαν στους τόπους της διαμονής τους.

Κατά την ελληνική επανάσταση εγκαταστάθηκαν στη Θάσο πολλές οικογένειες.²⁶ Γνωρίζουμε ότι οι οικογένειες Κρητικού στα Λιμενάρια και Νικολή στο Θεολόγο προέρχονταν από την Κρήτη. Οι οικογένειες Αγαπητού στο Σωτήρος και Πέτκου στον Θεολόγο προέρχονταν από τη Χαλκιδική. Η οικογένεια Θεμελή μετακινήθηκε από την Ήπειρο στον Θεολόγο το 1837. Ακολούθησαν οι οικογένειες Τζιάτα από τη Βλάστη στα 1840 - 1845, Δέμπα από τη Σιάτιστα, Γαλανού από την Κοζάνη, Αναστασίου (Αναστασιάδη), Χρηστίδη, Μάνθου, Λιάπη, Υψηλάντη, Κεκέ, Καζαντζή και Λιάπη από την Ήπειρο κ.ο.κ.

Τι απέγιναν, όμως, οι αγωνιστές του '21 μετά την επανάσταση; Πώς οι ναυμάχοι του 1821 μετεβλήθησαν σε πειρατές το 1827;²⁷ Γεγονός είναι ότι πολλοί αγωνιστές, όταν έληξε ο αγώνας της ανεξαρτησίας, εκτός από την υστεροφημία τους, επιδιώκουν να εξαργυρώσουν την επαναστατική δράση τους με θέσεις και αξιώματα. Διεκδικούν και αξιώνουν, εν ονόματι των εκδουλεύσεων, αλλά κυρίως των θυσιών τους προς την πατρίδα, αποζημιώσεις, διορισμούς, τιμητικές διακρίσεις, δηλώνοντας ότι από «εύποροι μαχητές» κατέληξαν «έντιμοι πένητες».

²⁴ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Η κοινότητα Θεολόγου Θάσου από την εμφάνισή της έως την απελευθέρωσή της, Καβάλα 2020, σ. 68.

²⁵ Βλ. Καίτη Παπαευθυμίου-Παπανθίμου, Θάσος, από την Προϊστορία μέχρι τον 20^ο αιώνα, «Η Θάσος στην τροχιά των αιώνων», ό.π., σ. 46, 47.

²⁶ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., σ. 105.

²⁷ Βλ. Γεωργίου Ρούσσου, Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, 1826-1974, τ. 1, σ. 272.

Μερικοί μάλιστα αγωνιστές «ξεκληρισμένοι και κυνηγημένοι από το κράτος - το ίδιο κράτος που το δημιούργησαν με το αίμα και τα κόκαλά τους... ξαναπαίρνουν τα βουνά για να χαρακτηριστούν ληστές».²⁸ Κάποιοι άλλοι αναγκάστηκαν να γίνουν πειρατές για να επιβιώσουν. Ψαριανοί και Σκοπελίτες αγωνιστές συμμετέχουν σε τέτοιες ναυτικές επιχειρήσεις και προβαίνουν σε πειρατικές επιδρομές κατά της Θάσου. Θυμίζουμε ότι Σκοπελίτες ήταν οι περισσότεροι από τους άνδρες του καπετάν Αποστολάρα στην απελευθέρωση της Θάσου στις αρχές του 1828, που ενήργησαν με τη συναίνεση του Δημητρίου Σταγειρίτη, Μακεδόνα αξιωματούχου της ελληνικής κυβέρνησης.

Στις 17.2.1828 ο Ι. Καποδίστριας, λίγους μήνες από την άφιξή του στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της συγκρότησης του τακτικού στρατού, απευθύνεται στους οπλαρχηγούς Καρατάσο, Γάτσο, Δουμπιώτη, Μπάλα, Καλαμιδαίους, Γριτζιάνο, Αποστολάρα, Ζορμπά και άλλους καπετάνιους, που παρεπιδημούσαν στα νησιά Σκόπελο, Σκιάθο, Σκύρο και Ηλιοδρόμιο, και τους καλούσε να σταθούν στο ύψος των περιστάσεων που απαιτούσαν οι κρίσιμες εθνικές ανάγκες. Διέταξε τον ναύαρχο Ανδρέα (Βώκο) Μιαούλη να μεταβεί και να τους μεταφέρει στο στρατόπεδο της Σαλαμίνας για να προετοιμασθούν με τα άλλα σώματα για νέα κινήματα. Ξεχειλίζει η πίκρα του Ι. Καποδίστρια για τους πρώην αγωνιστές, που αδρανούσαν και ασχολούνταν με την πειρατεία, αναφέροντάς τους τα εξής: «Όσον επιβλαβές εις το έθνος και εις την Κυβέρνησιν λυπηρόν, άλλον τόσον είναι ανοίκειον εις τον χαρακτήρα σας και μεμπτόν διά σας τους ιδίους, ενώ όλον το έθνος με κοινήν σύμπνοιαν αγωνίζεται ήδη τον τελευταίον υπέρ πίστεως και πατρίδος αγώνα εις το ήδη ανοιγόμενον νέον στάδιον, σεις μόνοι να μείνετε αμέτοχοι των κοινών αγώνων και να αμαυρώσετε με την απραξίαν όλην την στρατιωτικήν σας δόξαν. Η κυβέρνησις γνωρίζουσα καλώς το φιλοπόλεμον και την ανδρείαν σας, και επιθυμούσα να σας καταστήσει χρησίμους εις την Πατρίδα Σας διατάττει να γίνετε και σεις συμμέτοχοι του παρόντος αγώνος...».²⁹ Και τελείωνε την εγκύκλιό του προς αυτούς με την απειλή ότι όποιος δεν υπάκουε στην εντολή της Κυβέρνησης «ο τοιούτος θέλει επισύρει εις τον εαυτόν του όλην την αγανάκτησιν και καταδρομήν της».³⁰

Ο Στέφανος Καλαμίδας σε επιστολή του προς τον αδελφό του Κων/νο, για το ίδιο γεγονός, θυμάται: «... Ήλθεν άλλη διαταγή ότι ήλθεν ο Ιωάννης Καποδίστριας και να μεταβώμεν όλος ο στρατός εις Σαλαμίνα εκτός οικογενειών, ήλθεν ο ναύαρχος Μιαούλης με δίκροτον και μας πήρεν και τα καταδρομικά περάματα και μίστεκα και γολέτες και μετέβημεν εις Σαλαμίνα, εβαθμολόγησεν ως είχεν ο καθείς στρατιώτες, ημεείς δυστυχώς δεν

²⁸ Βλ. Ελισσάβετ Τσακανίκα, ό.π., σ. 65. και Βλ. Βουρνάς, Ιστορία της νεώτερης και σύγχρονης Ελλάδας, ό.π., τ. Α', σ. 242.

²⁹ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Η ολιγόχρονη απελευθέρωση της Θάσου το 1828, «Θασιακά», τ. 13^{ος} (2006), σ. 542.

³⁰ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., σ. 542.

ευρέθημεν με πολλούς στρατιώτας και ελάβομεν ως σοι έγγραφα βαθμούς...». ³¹ Ο Απόστολος Καλαμίδας κατατάχθηκε στην 7^η Χιλιαρχία με το βαθμό του εκατόνταρχου, ³² ενώ στα τρία μικρότερα αδέρφια του απονεμήθηκαν ο βαθμός του πεντηκόνταρχου στους Γώγο και Αλέξη, και του εικοσιπένταρχου στον Στέφανο. ³³

Οι αγωνιστές-πειρατές του καπετάν Αποστολάρα, που έγιναν ελευθερωτές της Θάσου τους τρεις πρώτους μήνες του 1828, δεν υπάκουσαν στην εντολή του Ι. Καποδίστρια. Η φιλοκέρδεια και το εύκολο κέρδος τούς αποθράσυνε. Η πλεονεξία και το αίσθημα της ανεξαρτησίας τούς οδήγησε στην ασυδοσία, στην ανυποταγή και στην ανταρσία. Ήθελαν, μάλιστα, να παραμείνουν και να εκμεταλλεύονται το νησί, γι' αυτό και προτείνουν στο Δ. Σταγειρίτη, αν πωληθούν οι πρόσοδοι της Θάσου, να τις αγοράσει για λογαριασμό τους, μέχρι του ποσού των πενήντα χιλιάδων γροσίων. Ο Ιωάννης Καποδίστριας, όμως, δεν ήθελε να ανοίξει μέτωπο και με την Αίγυπτο, στην οποία υπαγόταν η Θάσος, αφού είχε να αντιμετωπίσει διπλωματικά με την Τουρκία τη νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε με την ανεξαρτησία της Ελλάδας, γι' αυτό κι έδωσε εντολή στον πλοίαρχο Αντώνιο Κριεζή να μεταβεί στη Θάσο με το πλοίο του «διά να ελευθερώσει και εκείνην την νήσον από τους ναύτας τυράννους της και τα εκεί πειρατικά να συλλάβει». ³⁴

Οι πειρατές δεν μπόρεσαν να αποφύγουν ληστρικές συμπεριφορές απέναντι των εντοπίων, γεγονός που προκάλεσε τα παράπονα των Θασίων. Ο Αντώνιος Κριεζής εξεδίωξε τους πειρατές από τη Θάσο και το νησί επανήλθε και πάλι στους Τουρκοαιγυπτίους. Τι απέγιναν, όμως, οι Σκοπελίτες που συμμετείχαν στην απελευθέρωση της Θάσου το 1828; αναρωτιέται ο ιστορικός Κ. Χιόνης. «Προφανώς θα απομακρύνθηκαν, ίσως μερικοί και να παρέμειναν στη Θάσο. Γεγονός είναι ότι οι Σκοπελίτες γνώρισαν τη Θάσο, ενθουσιάστηκαν και μερικοί εγκαταστάθηκαν ή ήλθαν να εγκατασταθούν στο νησί για να ασκήσουν το επάγγελμά τους ή την ναυπηγική τους τέχνη». ³⁵

Μετά την επικράτηση των Συνταγματικών στην εμφύλια διαμάχη τους με τους Κυβερνητικούς - οι Καλαμιδαίοι είχαν συνταχθεί με τους Συνταγματικούς - η Διοικητική Επιτροπή, στις 28 Μαρτίου του 1832, προβίβασε τον Απόστολο Καλαμίδα σε χιλίαρχο, τον Γώγο σε ταγματάρχη και τον Αλέξη σε υποταγματάρχη. Από το Άργος αποστέλλεται «προς τον Γενναιότατον Χιλίαρχον κ. Αποστόλην Καλαμίδα» η ακόλουθη επιστολή: «Γνωρίζουσα η Εθνική Κυβέρνησις τας θυσίας της οικογενείας σου και ιδιαιτέρως τας ατομικάς σου προς την πατρίδα εκδου-

³¹ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 118,119.

³² Η εκατονταρχία του Αποστόλη Καλαμίδα αποτελούνταν από 64 αξιωματικούς, υπαξιωματικούς και στρατιώτες. Από τον πίνακα που δημοσιεύονται όλα τα ονόματα, μαθαίνουμε ότι το 1828 ο Αποστόλης Καλαμίδας ήταν 28 ετών, ο Γώγος 26, ο Αλέξης 24 και ο Στέφανος 22 ετών.

³³ Τον Μάιο του 1829 ο Στέφανος Καλαμίδας «παραιτήθη της στρατιωτικής υπηρεσίας, μη υποφέρων να βλέπη τον εαυτόν του τόσον αδικημένον να τιμάται με τον του υπαξιωματικού βαθμόν εικοσιπένταρχου (λοχία), ενώ οι όμοιοί του έχαιρον τον του λοχαγού και ανωτέρους». Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 130.

³⁴ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Η κοινότητα Θεολόγου Θάσου από την εμφάνισή της έως την απελευθέρωσή της, Καβάλα 2020, σ. 87.

³⁵ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Σκοπελίτες στη Θάσο μετά την επανάσταση του 1821, «Θασιακά», τ. 14^{ος} (2014), σ. 540.

λεύσεις σου, έκρινε άξιον να σε προβιάσῃ εἰς τον βαθμόν του χιλιάρχου». ³⁶ Λίγους μήνες αργότερα, οι Καλαμιδαίοι έρχονται σε ρήξη με τον συμπολεμιστή τους, χιλίαρχο, Γεώργιο Ζορμπά και αποχωρούν από το σώμα των Θεσσαλομαγνήτων και από το στράτευμα συνολικά. Με την εγκατάσταση του Όθωνα στον θρόνο, ο Απόστολος και ο Στέφανος Καλαμίδας θα παρουσιαστούν αυτοπροσώπως στον πρώτο βασιλιά της Ελλάδας, αιτούμενοι την αποκατάστασή τους στις τάξεις του στρατού, με την απόδοση σ' αυτούς των βαθμών που τους αναλογούν για τις μέχρι τότε υπηρεσίες, για να λάβουν την απάντηση από τον Όθωνα «*το στάδιον είναι ανοικτόν...*». ³⁷ Αποκαρδιωμένοι από τη στάση της επίσημης πολιτείας, οι Καλαμιδαίοι θα ασχοληθούν, συνεχίζοντας την οικογενειακή παράδοση, με το επάγγελμα του ναυτικού, απαξιώνοντας να μας αφήσουν περισσότερες πληροφορίες για τα «ανδραγαθήματά τους». ³⁸

Η πειρατεία, αν και περιορίστηκε, συνεχίστηκε και στα επόμενα χρόνια. Το 1840 ο ναύαρχος Κων/νος Κανάρης με ατμοκίνητο πολεμικό πέτυχε να εξοντώσει τους πειρατές της Γιούρας, που διέθεταν 3 - 4 καράβια. Πολλοί από αυτούς αιχμαλωτίστηκαν, αρκετοί σώθηκαν με βάρκα στο Άγιον Όρος, από όπου διασκορπίστηκαν σε διάφορες ελληνικές περιοχές. Μερικοί προτίμησαν τη Θάσο, που τη γνώριζαν αρκετά καλά από προηγούμενες επισκέψεις τους. Στον Θεολόγο κάνουν την εμφάνισή τους τέτοιοι αγωνιστές-πειρατές, οι οποίοι παντρεύτηκαν εντόπιες γυναίκες και εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο χωριό αυτό. Αναφέρουμε τις οικογένειες του Δόμπρου, του Μανωλίτσου, του Καλαμίδα, του Ζορμπά, του Κουζή, του Μπαρούτη, του Χριστοδούλου κ.ά.

Μια από τις οικογένειες αυτές, που αποτελεί και το θέμα της παρούσας εργασίας, είναι η οικογένεια Καλαμίδα, η οποία, όπως γνωρίσαμε, είχε προσφέρει μεγάλες εθνικές υπηρεσίες στην επανάσταση του '21. Πότε ήλθε κι εγκαταστάθηκε στη Θάσο, δεν μας είναι γνωστό. Ήλθε το 1840 ή στα επόμενα χρόνια, όταν οι πειρατικές επιδρομές είχαν περιορισθεί και αναφέρονται μόνο ελάχιστες; Πάντως μέχρι το 1839 οι Καλαμιδαίοι ζουν ως πρόσφυγες στη Σκόπελο. Το 1839 η οικογένεια του Δημητρίου Καλαμίδα εγκατέλειψε το νησί των Βόρειων Σποράδων και εγκαταστάθηκε στη νεοϊδρυθείσα από αυτούς Νέα Μιτζέλα ή Αμαλιάπολη στη δυτική ακτή του Παγασητικού. Στη Σκόπελο παρέμεινε ο αδελφός του Δημητρίου Καλαμίδα, Κυριαζής, και τα παιδιά του. Πιθανόν, ένα από τα παιδιά αυτά, με το όνομα Ιωάννης, να ήταν και ο πρώτος Καλαμίδας που εγκαταστάθηκε στη Θάσο.

³⁶ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 140, 141.

³⁷ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 150.

³⁸ Βλ. Γεωργίου Τσολάκη, ό.π., σ. 150. Το 1836 αποδόθηκε στον Γώγο Καλαμίδα από τον Όθωνα, ως τιμητική διάκριση για την προσφορά του στην επανάσταση «αριστείον (αργυρούν)». Ό.π., σ. 153.

Σύμφωνα με τον ιστορικό Κων/νο Χιόνη, ο πρώτος από τους Καλαμιδαίους που εγκαταστάθηκε στον Θεολόγο, ήταν ο οπλαρχηγός Ιωάννης Καλαμίδα.³⁹ Γραπτές μαρτυρίες, ωστόσο, για το γεγονός αυτό δεν έχουμε. Η άποψή μου είναι ότι ο Ιωάννης Καλαμίδας ήταν γόνος της οικογένειας του Κυριαζή Καλαμίδα, δεδομένου ότι στην οικογένεια του πολέμαρχου - αντιστράτηγου Δημητρίου Καλαμίδα δεν υπήρχε κάποιο μέλος με το όνομα Ιωάννης. Επαληθεύονται έτσι και οι προφορικές πληροφορίες των απογόνων του Θεολόγου που, αν και ξεθωριασμένες από τον χρόνο, θέλουν τη Σκόπελο ως πιθανό τόπο προέλευσης των Καλαμιδαίων της Θάσου. Πληροφορίες άλλες για τον Ιωάννη Καλαμίδα δεν έχουμε. Οι μαρτυρίες αρχίζουν από τον γιο του Δημήτριο, ο οποίος παντρεύτηκε την Αικατερίνη Δόμπρου και απέκτησε τρία παιδιά, τον Ιωάννη, που γεννήθηκε το 1860, τον Γεώργιο, γεννημένο το 1867 και τον Δημήτριο, γεννημένο 1874.

Για τον Ιωάννη μαθαίνουμε ότι προβαίνει σε αρκετές αγορές ακινήτων στον Θεολόγο και τα Κοίνυρα, αγορές που συνεχίζει και η σύζυγός του Σουσάνα.

Για τον Γεώργιο Καλαμίδα δεν έχουμε σχετικές μαρτυρίες, ενώ για τον Δημήτριο γνωρίζουμε ότι γεννήθηκε το έτος που σκοτώθηκε ο πατέρας του στον Σκαλοφόρο των Κοινύρων. Ποια ήταν η αιτία του φόνου του Δημητρίου Καλαμίδα; Ήταν ξεκαθάρισμα λογαριασμών για προσωπικούς λόγους; Τον σκότωσαν οι πειρατές επειδή τους εγκατέλειψε και τον εντόπισαν στη συνέχεια στον Σκαλοφόρο, όπου έβοσκε τα ζώα του στα ιδιόκτητα χωράφια του, ή απλά έπεσε θύμα μιας πειρατικής επιδρομής; Ο φόνος του, πάντως, ήταν γνωστός, αφού όλοι οι απόγονοί του τον ανέφεραν στις διηγήσεις τους. Δεν προσδιορίζουν τον χρόνο της δολοφονίας του. Αν λάβουμε, όμως, υπόψη ότι ο τελευταίος γιος του γεννήθηκε το 1874 και έλαβε το όνομα Δημήτριος, συμπεραίνουμε ότι η γέννηση αυτού του παιδιού του πρέπει να έγινε μετά το θάνατό του, γι' αυτό και το νεογέννητο έλαβε το όνομα του σκοτωμένου πατέρα του, φαινόμενο που παρατηρείται σε τέτοιες περιπτώσεις. Επομένως ο φόνος του πρέπει να έγινε ή στα τέλη του 1873 ή το 1874.

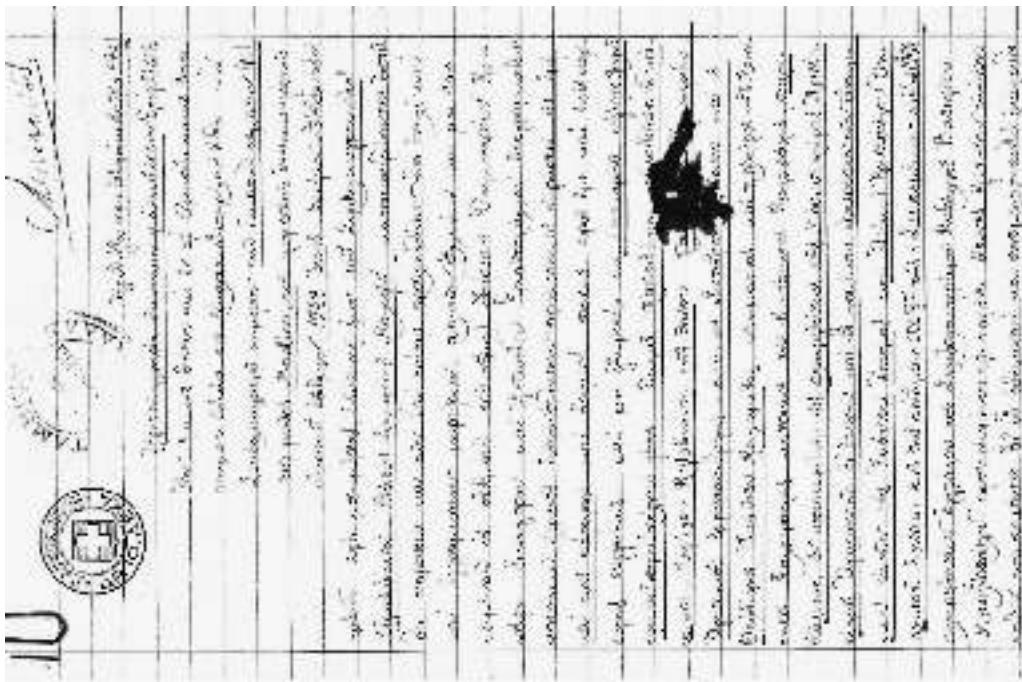
Ο Ιωάννης Καλαμίδας απέκτησε τρεις γιους, τον Δημήτριο, γεννημένο το 1900, τον Νικόλαο, γεννημένο το 1902, και τον Λεωνίδα, γεννημένο το 1914. Ο Γεώργιος απέκτησε πέντε παιδιά, την Ευδοξία, την Ελισάβετ (1890-1979), την Σωτηρία, γιαγιά από τη μητέρα μου (1896-1968), τον Δημήτριο (1905-1985) και τον Ιωάννη (1908-1973). Ο Δημήτριος απέκτησε ένα παιδί, τον Διαμαντή.

Από το ίδιο οικογενειακό δένδρο των Καλαμιδαίων κατάγεται και ο Ιωάννης Καλαμίδας, ο οποίος παντρεύτηκε και εγκαταστάθηκε στην Καλλιράχη. Στις 26 Δεκεμβρίου 1910, που συνήλθε η Γενική Συνέλευση των Θασίων στον Λιμένα, ύστερα από πρόσκληση του διοικητή του Ιερού Βακουφίου Θάσου, ο Ιωάννης Καλαμίδας συμμετέχει στις εργασίες εκπροσωπώντας την Καλλιράχη. Στον εκλογικό κατάλογο του 1915 δεν αναφέρεται.

³⁹ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Η κοινότητα Θεολόγου Θάσου από την εμφάνισή της έως την απελευθέρωσή της, Καβάλα 2020, σ. 237.

Επομένως πρέπει να πέθανε μετά το 1910 και προ του 1915. Γιος του Ιωάννη είναι ο Θεόδωρος Καλαμίδας, ο οποίος διατηρούσε εμπορικό κατάστημα μαζί με τους Αγαπητούς στον Άγιο Νικόλαο Καβάλας και διετέλεσε πρόεδρος της κοινότητας Καλλιράχης το 1927. Γεννημένος το 1881, πέθανε το 1969. Στον εκλογικό κατάλογο του 1915 είναι 34 ετών και αναφέρεται ως κτηματίας.⁴⁰ Παιδιά του είναι ο Ιωάννης, ο Κώστας, η Ελένη και η Αγγελική.

Με την πεποίθηση ότι πολλά ακόμα στοιχεία θα μπορούσαν να προστεθούν στην εργασία που παρουσίασα για την ιστορική διαδρομή της οικογένειας των Καλαμιδαιών, κλείνω με τη ρήση του Γάλλου ιστορικού Pierre Gaxotte: «Σήμερα θα έπρεπε να γράφει κανείς τα κείμενα της Ιστορίας με το μολύβι, επειδή μ' αυτό τον τρόπο μπορούν να αναθεωρηθούν ευκολότερα».⁴¹

Το από 15-3-1927 συμβόλαιο του συμβολαιογράφουτος ειρηνοδίκη Θάσου Σοφοκλή Καλαϊτζή, όπου ο κτηματίας Θεόδωρος Καλαμίδας Ιωάννη αναφέρεται ως πρόεδρος της κοινότητας Καλλιράχης.

⁴⁰ Βλ. Γεωργίου Αστεριάδη, Ο πρώτος εκλογικός κατάλογος της Υποδιοικήσεως Θάσου (1915), Θασιακά, τ. 8 (1992-1993), σ. 337.

⁴¹ Pierre Gaxotte, La Revolution Francaise (Edition Revue et Augmentee), Paris, 1928.

Η ΘΑΣΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΘΑΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Ιωάννα Χιόνη - Νόλαν

Από τους πρωταγωνιστές της επανάστασης του 1821 στη Θάσο αναμφίβολα είναι ο Δημήτριος Χατζή Γιαξής, γνωστός στους συντοπίτες του ως Δημητρούδης. Γεννήθηκε το 1800 και ήταν γιος του Χατζή Σωτήρη Χατζή Γιαξή από την Παναγία. Υιοθετήθηκε από τον θείο του Χατζηγιώργη Μεταξά, πρόεδρο της Θάσου, ο οποίος, επειδή ήταν άτεκνος, υιοθέτησε δύο ανίψια του, τον Δημήτριο και την Παναγιώτινα. Ο Δημήτριος ήταν ανίψι της γυναίκας του Χατζή Μαρίας, ενώ η Παναγιώτινα ήταν ανιψιά του Χατζηγιώργη από αδελφή του, που είχε παντρευτεί τον Δημήτριο παπά Φραγκή από την Παναγία. Στο επίσημο έγγραφο της υιοθεσίας των δύο παιδιών, που συντάχτηκε στις 1-6-1815 από το μητροπολίτη Μαρωνείας Κωνσταντίνο, περιέχεται και η διαθήκη του ζεύγους, που όριζε ότι μετά τον θάνατο του ενός συζύγου όλα τα κινητά και ακίνητα θα περιέρχονταν στον εναπομείναντα σύζυγο, σαν πράγματα τέλειαπωλημένα. Μετά τον θάνατο και των δύο γονιών, όλη η περιουσία τους θα περιερχόταν στα δύο υιοθετημένα παιδιά τους με τον όρο ότι ο Δημήτριος θα έπαιρνε δύο μερίδια και τα επάνω σπίτια, ενώ η Παναγιώτινα ένα μερίδιο και τα κάτω σπίτια. Σε περίπτωση προσβολής της διαθήκης από πλεονέκτες συγγενείς, οριζόταν φρικτά επιτίμια εναντίον εκείνου που θα τολμούσε να καταπατήσει τη διαθήκη αναφέροντας ότι ο παραβάτης «να είναι ένοχος της αιωνίου φρικτής εκείνης ημέρας και υπεύθυνος της αιωνίου κολάσεως».¹

Η εξασφάλιση της γυναίκας του, μετά τον θάνατό του, απασχολούσε τον Χατζηγιώργη. Δεν ξεχνούσε ότι συντηρήθηκε από την περιουσία της, όταν αποκληρώθηκε από τον πατέρα του, γιατί παντρεύτηκε την κόρη του πολιτικού αντιπάλου του, χωρίς τη συγκατάθεσή του. Γι' αυτό κι επανέρχεται και συντάσσει στις 6-7-1816 χωριστή διαθήκη για τη διασφάλιση των δικαιών της συζύγου του.² Τη νέα διαθήκη του την κατοχυρώνει και με συνοδικό γράμμα, επικυρωμένο το Φεβρουάριο του 1818 από τον οικουμενικό πατριάρχη Κύριλλο.³ Για την προστασία των υιοθετημένων παιδιών του, μετά το θάνατο και της συζύγου του, ο Χατζηγιώργης φροντίζει να εκδοθεί και χοτζέτι της μεταβίβασης της περιουσίας του σ' αυτά. Και προκειμένου να καταστεί ανέκκλητο το χοτζέτι αυτής της μεταβίβασης, δεν διστάζει να προχωρήσει και σε εικονική δικαστική διένεξη. Οι γονείς ζητούν

¹ Βλ. Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα των χρόνων της τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη, τ. 4 (1987), σ. 162-165, αρ. εγ. 7. Η εργασία αυτή είναι αναδημοσιευμένη από το Αρχείο Ιδιωτικού Δικαίου, τ. 1Γ' (1946), σ. 187-213.

² Βλ. Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 168-170, αρ. εγ. 9.

³ Βλ. Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 171-173, αρ. εγ. 10.

δήθεν την επιστροφή των δωρηθέντων πραγμάτων από τα υιοθετημένα παιδιά τους. Αυτά τότε απευθύνονται στην Υψηλή Πύλη και ζητούν την έκδοση διατάγματος για την εκδίκηση της υπόθεσης ενώπιον του Ιεροδικείου, προκειμένου να αποτραπεί η άτοπη επέμβαση των δωρητών τους. Τον Ιούνιο του 1818 εκδίδεται το σουλτανικό φερμάνι, που διατάσσει τον ιεροδίκη Θάσου να δικάσει την υπόθεση κατά το ιερό δίκαιο. Εάν τα υιοθετημένα παιδιά τους αποδείκνυαν με αξιόπιστους μάρτυρες το περιεχόμενο του χοτζετίου, τότε να απαγορευόταν η άτοπη επέμβαση του Χατζηγιώργη και της συζύγου του.⁴

Η ενέργεια της ανάκλησης της δωρεάς δεν μπορεί να εξηγηθεί, ύστερα από τον αγώνα που έκαναν οι γονείς για την εξασφάλιση των υιοθετημένων παιδιών τους. Ούτε μπορούν να εξηγηθούν τα φρικτά επιτίμια που όριζε το συνοδικό γράμμα του Πατριαρχείου εναντίον εκείνων που θα τολμούσαν να ανατρέψουν τη διαθήκη τους. Αναμφίβολα πρόκειται για εικονική διένεξη, που αποσκοπούσε στην κατοχύρωση της μεταβίβασης της περιουσίας των γονιών στα υιοθετημένα παιδιά τους.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 ΣΤΗ ΘΑΣΟ

Με σουλτανικό φερμάνι, που εκδόθηκε στις 30-3-1813, παραχωρήθηκε η Θάσος στον πασά της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλή.⁵ Από το 1813 έως το 1902 η Θάσος τελούσε υπό αιγυπτιακή κυριαρχία με επικυρίαρχο το σουλτάνο, ο οποίος διατήρησε το φόρο του χαρατσίου, καθώς και το αντισήκωμα του φόρου του ναυστάθμου και της ξυλείας. Μετά το 1854 η αιγυπτιακή εξουσία ενισχύεται στο νησί, όταν ο Μεχμέτ Σαΐδ πασάς, διάδοχος του Μεχμέτ Αλή, αντικατέστησε τον Τούρκο διοικητή με Αιγύπτιο. Τούτο επιτεύχθηκε μετά το 1841, όταν εξασφαλίστηκε η κληρονομική μεταβίβαση της διοίκησης της Αιγύπτου από τους διαδόχους του Μεχμέτ Αλή. Η απόκτηση του τίτλου του χεδίβη από τον Ισμαήλ πασά και η αναγνώριση κυριαρχικών δικαιωμάτων στην Αίγυπτο από τον σουλτάνο το 1873 οδηγούν το αιγυπτιακό κράτος να αποκτήσει περισσότερα κυριαρχικά δικαιώματα πάνω στο νησί κάτω από μια μηδαμινή και σκιώδη σουλτανική επικυριαρχία, διαπίστωση που ασπάζεται και ο γερμανός περιηγητής Löhner.⁶ Οι φόροι στον σουλτάνο εξακολουθούσαν να εισπράττονται, γεγονός που το υποδήλωνε η είσπραξη του στρατιωτικού φόρου και η εκμίσθωση των τελωνειακών δασμών. Η κυριαρχία του σουλτάνου ήταν στην πραγματικότητα αφανής, ενώ αισθητή ήταν μόνο η αιγυπτιακή εξουσία, η οποία παραχώρησε στους Θασίους ασυδοσίες και προνόμια, γιατί ο νέος κυριάρχης τους Μεχμέτ Αλής ένοιωθε ευγνωμοσύνη στην

⁴ Βλ. Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 160-161, αρ. εγ. 5.

⁵ Βλ. Α.Ε. Bakalopoulos, Thasos. Son histoire, son administration de 1453 à 1912, Paris 1953, σ. 103-106, αρ. εγ. 16, όπου δημοσιεύεται το φερμάνι της παραχώρησης.

⁶ Βλ. Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ιστορία της Θάσου 1453-1912, έκδ. Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1984, σ. 170-171.

οικογένεια Καραπαναγιώτη του Ραχωνίου, που τον ανέθρεψε σαν παιδί της, όταν οι Τούρκοι κρέμασαν τον πατέρα του.

Πρόεδρος της Θάσου από το 1813 ήταν ο Χατζηγιώργης Μεταξάς.⁷ Γόνος παλιάς πατριαρχικής οικογένειας προκρίτων του Θεολόγου, βρέθηκε στη δίνη των γεγονότων τον Ιούνιο του 1821, όταν πλοία των Ψαριανών αποβίβασαν ενόπλους στην Αστρίδα, οι οποίοι μετέβησαν στο Θεολόγο, που ήταν τότε η πρωτεύουσα του νησιού, όπου τους υποδέχτηκαν με μεγάλο ενθουσιασμό οι κάτοικοι του νησιού. Ο Χατζηγιώργης Μεταξάς ήταν μεγάλης ηλικίας και σκεπτικιστής. Αντιλαμβανόταν ότι η Θάσος ήταν απομονωμένη στο βορειοανατολικό Αιγαίο και εκτεθειμένη στους πολυάριθμους Τούρκους που ζούσαν στα απέναντί τους παράλια. Έπειτα η διακοπή της επικοινωνίας τους με την Καβάλα θα στερούσε το νησί βασικών αγαθών από τον ανεφοδιασμό της. Εξέφρασε τους δισταγμούς του για τη λήψη της απόφασης της εξέγερσης. Ζούσαν, άλλωστε, οι Θάσιοι την εποχή εκείνη κάτω από ένα καθεστώς προνομίων και ημιαυτονομίας. Η ενθουσιώδης, όμως, νεολαία, που συγκεντρώθηκε έξω από την οικία του Χατζηγιώργη, όπου συνεδρίαζε η προεσδοκημογεροντία του Θεολόγου με τους ένοπλους Ψαριανούς, τον παρέσυραν στη λήψη της μεγάλης απόφασης.⁸ Έτσι υψώθηκε το λάβαρο της επανάστασης τον Ιούνιο του 1821 στο Θεολόγο. Άλλωστε, η εξέγερση της γειτονικής Χαλκιδικής και η παρουσία των ένοπλων Ψαριανών θα υπήρξαν αναμφίβολα αποφασιστικοί παράγοντες στην απόφαση αυτής της εξέγερσης.

Για το επαναστατικό κίνημα του 1821 στη Θάσο δεν υπάρχουν βέβαια γραπτές μαρτυρίες. Απλή αναφορά γίνεται μόνο σε κείμενα ξένων περιηγητών, που πέρασαν από τη Θάσο. Το 1828 επισκέφθηκε το νησί ο αυστριακός ιστορικός και διπλωμάτης Prokesch von Osten, ο οποίος αναφέρει ότι οι κάτοικοι έπιασαν τον αγά τους, αλλά τον άφησαν να φύγει χωρίς να τον πειράζουν.⁹ Τα ίδια αναφέρει και ο Perrot, που ήλθε αργότερα στη Θάσο.¹⁰ Ο Perrot προσδιορίζει την έναρξη της επανάστασης των Θασίων την άνοιξη του 1821, ενώ ο Απόστολος Βακαλόπουλος, επικαλούμενος κάποια στοιχεία, οδηγείται στο συμπέρασμα ότι η εξέγερση των Θασίων πρέπει να έγινε τον Ιούνιο του 1821, όταν καράβια των Ψαριανών προσέγγισαν τα παράλια του νησιού και έσπρωξαν τους κατοίκους στην επανάσταση.¹¹

⁷ Για τον Χατζηγιώργη Μεταξά βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Η επανάσταση της Θάσου το 1821, εφ. «Ταχυδρόμος» Καβάλας, φ. 4-5-1971. Στου *Ιδιου*, Η ζωή και η δράση του Χατζηγιώργη, εφ. «Ταχυδρόμος» Καβάλας, φ. 22-6-1971 έως 27-6-1971. Στου *Ιδιου*, Ο οπλαρχηγός Χατζηγιώργης από τη Θάσο, περ. «Μακεδονική Ζωή», τεύχ. 108, Μάιος 1975, σ. 34-36. Βλ. ακόμα και *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Βιογραφίες νεότερων ανδρών της Θάσου, Θασιακά, τ. 3 (1986), σ. 100-104.

⁸ Προφορική μαρτυρία του Αναστασίου Γιαζή (1877-1964), εγγονού του Δημητρίου Χατζή Γιαζή, που υπήρξε πρωταγωνιστής των γεγονότων.

⁹ Βλ. *Prokesch von Osten*, Denkwürdigkeiten und Erinnerungen aus dem Orient, τ. 3, Stuttgart 1837, σ. 613. Πρβλ. και *Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου*, Ιστορία της Θάσου 1453-1912, Θεσ/νίκη 1984, σ. 72.

¹⁰ *G. Perrot*, Memoire sur l'île de Thasos, Paris 1864, σ. 62.

¹¹ Βλ. *Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου*, ό.π., σ. 72-73.

Το αρχοντικό του Χατζηγιώργη Μεταξά, όπου έγινε η σύσκεψη και λήφθηκε η απόφαση της επανάστασης.
(Από Απ. Βακαλόπουλο, Ιστορία της Θάσου 1453-1912, σ. 80).

Η έλλειψη γραπτών πηγών ανάγκασε τον αείμνηστο Απόστολο Βακαλόπουλο να στηριχθεί στις προφορικές μαρτυρίες απογόνων των πρωταγωνιστών της εξέγερσης, που διόγκωσαν υπερβολικά τα γεγονότα. Ανέφεραν στον Απόστολο Βακαλόπουλο ότι οι ενωμένες δυνάμεις των Θασίων και των άλλων ενόπλων Ελλήνων νίκησαν τους Τούρκους στον Ποτό και σκότωσαν πολλούς απ' αυτούς.¹² Η μαρτυρία όμως αυτή έρχεται σ' αντίθεση με την υπάρχουσα τότε κατάσταση, αφού στο Θεολόγο διέμεναν μόνο 2-3 Τούρκοι, ήτοι ένας τσαούσης με 2-3 ζαπτιέδες. Πώς, λοιπόν, δόθηκε μάχη, όταν μπορούσαν να τους συλλάβουν χωρίς μάχη; Αν, πράγματι, προέβαιναν σε σφαγές Τούρκων, τότε οι Τούρκοι, γιατί δεν προέβησαν σ' αντεκδικήσεις, όταν μετά από εξάμηνο επανήλθαν στο νησί τους; Χωρίς καμιά αμφιβολία οι απόγονοι των πρωταγωνιστών της εξέγερσης, για να δείξουν τη μεγάλη προσφορά των προγόνων τους, υπερέβαλαν στις διηγήσεις τους σε τέτοιο βαθμό, που ο Ιωάννης

¹² Βλ. Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 77.

Φιλήμων, παρασυρόμενος από πληροφορία, προφανώς, Θάσιου, αναφέρει ότι η Θάσος πλήρωσε ακριβά τη συμμετοχή της στον αγώνα της ανεξαρτησίας με τη σφαγή χιλίων Θασίων στη θέση που ονομάστηκε έκτοτε «*Κάβος της Φονιάς*». Η σφαγή όμως αυτή έγινε από πειρατές πολύ παλιότερα, αφού η ονομασία αναφέρεται σε χρόνους προγενέστερους από το 1821. Η ανακρίβεια αυτή χωρίς έλεγχο επαναλαμβάνεται και από νεότερους ερευνητές και αρθρογράφους.¹³

Οι ένοπλοι Ψαριανοί, όταν αναχώρησαν από τη Θάσο, άφησαν εκτεθειμένο το νησί στους Τούρκους, που άρχισαν να συγκεντρώνονται στα παράλια της Κεραμωτής, για να προβούν σε απόβαση. Τούτο προκάλεσε την έντονη ανησυχία των κατοίκων, που μετέβαλε τον αρχικό ενθουσιασμό τους σε αγωνία από το φόβο της απόβασης. Γι' αυτό και στέλνουν απεσταλμένους τους στα Ψαρά στα τέλη Αυγούστου ή αρχές Σεπτεμβρίου του 1821 για να ζητήσουν βοήθεια. Δύο πλοία των Ψαριανών καταφθάνουν στη Θάσο, του καπετάν Αναγνώστη Καλημέρη και του Μανόλη Βαλαβάνου, και βομβαρδίζουν τα τουρκικά στίφη στην Κεραμωτή, τα οποία και διασκορπίζουν.¹⁴

Ο φόβος της απόβασης, όμως, δεν είχε παρέλθει. Οι Θάσιοι αγωνιούσαν και η αγωνία αυτή μετέβαλε σιγά σιγά τα αισθήματά τους. Αναπολούσαν την παλιά προνομιακή ζωή με τις ασυδοσίες που απολάμβαναν, και οι διαθέσεις τους άλλαζαν, όταν μάλιστα αναλογιζόταν ότι ήταν πλέον ορατός ο κίνδυνος της σφαγής τους. Τότε η γενναιότητα του Χατζηγιώργη Μεταξά έσωσε την κατάσταση. Πρότεινε στους συμπατριώτες του να ρίξουν όλο το βάρος της ευθύνης της εξέγερσης στον ίδιο, να δηλώσουν υποταγή, για να αποφύγουν τις ολέθριες συνέπειες οι συντοπίτες του. Ο ίδιος συνοδευόμενος από τον θετό γιο του Δημήτριο Χατζή Γιαξή αυτοεξορίστηκε. Πρώτα πήγε στη Σκύρο και ύστερα στην Τήνο.¹⁵ Ο θετός γιος του επέστρεψε σύντομα στο Θεολόγο, ενώ ο Χατζηγιώργης παρέμεινε στην εξορία του.

Ελληνικές γραπτές πηγές δεν υπάρχουν που να αναφέρονται στη λήξη του επαναστατικού κινήματος στη Θάσο το 1821. Η μοναδική πηγή, όπου σημειώνεται η υποταγή των Θασίων, είναι η από 24-12-1821 έκθεση του αυστριακού προξένου της Θεσσαλονίκης de Choch, που αναφέρει ότι ο πασάς της Θεσσαλονίκης μετά την καταστολή της εξέγερσης στην Κασσάνδρα πέτυχε να πείσει σε υποταγή και τους κατοίκους του Αγίου Όρους και

¹³ Βλ. *Καίτης Παπαευθυμίου-Παπανθίμου*, Θάσος: από την προϊστορία μέχρι τον 20^ο αιώνα. Η Θάσος στην τροχιά των αιώνων, εκδ. «Μεδεών», σειρά Θασιακή Βιβλιοθήκη, σ. 46. Η ανακρίβεια αυτή επαναλαμβάνεται και στα άρθρα του Γ. Μπαρτ και Α.Θ. Σαμοθράκη, γεγονός που επισημαίνεται και από τον *Απ. Βακαλόπουλο*, ό.π., σ. 77, υποσ. 164.

¹⁴ Βλ. *Νικοδήμου*, Υπόμνημα της νήσου Ψαρών, τ. 1, σ. 131.

¹⁵ Βλ. *Αποστόλου Ε. Βακαλόπουλου*, ό.π., σ. 79-80.

της Θάσου. Και τούτο έγινε με καλοπροαίρετη συμφωνία: «Οι Έλληνες κατέθεσαν τα όπλα και κανείς οπλοφόρος Τούρκος δεν επιτρέπεται να πατήσει εκείνα τα τμήματα της χώρας».¹⁶

Το 1823 ο εξόριστος Χατζηγιώργης έλαβε επιστολή από τον Τούρκο διοικητή της Θάσου, που τον καλούσε να επιστρέψει στο νησί, γιατί τα πράγματα είχαν ηρεμήσει και υποσχόταν ότι αναλάμβανε την ευθύνη της προστασίας του. Όταν, όμως, αποβιβάστηκε στη θέση «Σαλούπες» του Καζαβιτίου, οι πρόκριτοι της κοινότητας αυτής τον συνέστησαν να μην εμφανισθεί ακόμα, γιατί θεώρησαν ότι ήταν επικίνδυνο και μυρίστηκαν παγίδα για να τον συλλάβουν, γι' αυτό με το ίδιο πλοίο ο Χατζηγιώργης αναχώρησε για την Αίγυπτο, όπου παρουσιάστηκε στον Μεχμέτ Αλή και έλαβε το μπουγιουρντί της αμνηστίας.¹⁷ Επέστρεψε στο Θεολόγο αλλά δεν επέζησε για πολύ χρόνο. Η αγωνία και οι ταλαιπωρίες που ακολούθησαν, υπέσκαψαν την υγεία του. Το 1825 ήταν πια μακαρίτης, αφού σε εμμέριση απόδειξη, που συντάχθηκε στις 29-12-1825, ο Γεώργιος Παπαγιαννάκης και η σύζυγός του Βενετούδα ομολογούν ότι είχαν πωλήσει στον μακαρίτη πια αδελφό τους Χατζηγιώργη διάφορα ακίνητα αξίας 250 γροσίων, τα οποία και παραθέτουν, ομολογία που την εγχειρίζουν «εις χείρας του μακαρίτου Χ[#]Γιώργη τα παιδιά, ίνα έχουν το κύρος και την ισχύ εν παντί κριτηρίω».¹⁸ Η μαρτυρία αυτή επιβεβαιώνεται και από τη νεότερη διαθήκη της Χατζή Μαρίας, γυναίκας του Χατζηγιώργη, που συντάχθηκε στις 20-1-1851 και ανακαλεί την προγενέστερή της, που την είχε συντάξει το 1825, μετά τον θάνατο του συζύγου της. Με τη νέα διαθήκη της επανέρχεται στην αρχική, που την είχε συντάξει με τον σύζυγό της, όταν ζούσε, και που ρητά ανέφερε ότι ο Δημήτριος θα έπαιρνε δύο μερίδια και η Παναγιώτινα ένα. Η Χατζή Μαρία ομολογεί στο τέλος της ζωής της ότι παρασύρθηκε από τους φυσικούς γονείς της Παναγιώτινας και μοίρασε στα δύο την περιουσία τους, ενώ υπήρχαν τα αρχιερατικά έγγραφα της Μεγάλης Εκκλησίας, που επέβαλαν τον αφορισμό σ' εκείνον που θα τολμούσε να χαλάσει τα πρώτα έγγραφα.¹⁹

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΧΑΤΖΗ ΓΙΑΞΗΣ

Υπήρξε από τους βασικούς συντελεστές της εξέγερσης του 1821 στο Θεολόγο. Ο νεανικός ενθουσιασμός του παρέσυρε εκείνους που δίσταζαν στην απόφαση της επανάστασης. Απογοητεύθηκε, όμως, όταν οι Θάσιοι

¹⁶ Βλ. M. Lascaris, La revolution grecque vue de Salonique. Rapport des consuls de France et d' Autriche (1821-1826), Balkania VI (1943), σ. 150.

¹⁷ Βλ. Αποστ. Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 80.

¹⁸ Βλ. Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα των χρόνων της τουρκοκρατίας, Θασιακά, τ. 4 (1987), σ. 158-159, αρ. εγ. 3.

¹⁹ Βλ. Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 173-176, αρ. εγ. 11.

δήλωσαν υποταγή, για να αποφύγουν τις συνέπειες από την επαναστατική κίνησή τους. Η εκούσια υποταγή των κατοίκων του νησιού προκάλεσε την οργή των άλλων αγωνιζόμενων Ελλήνων, που εξεδήλωσαν τις εχθρικές διαθέσεις τους με πειρατικές επιδρομές. Οι επιδρομές, όμως, αυτές έγιναν μετά την υποταγή τους, ενώ οι Θάσιοι θέλοντας να δικαιολογήσουν την υποταγή τους ανέφεραν στον Αυστριακό ιστορικό και διπλωμάτη Prokesch von Osten, ότι η υποταγή τους ήταν αποτέλεσμα της ληστρικής επιδρομής των 800 Ελλήνων κουρσάρων που λεηλάτησαν το νησί τους.²⁰

Τα ίδια επαναλαμβάνει και ο Perrot, ο οποίος αναφέρει ότι, ενώ η Θάσος απολάμβανε την ελευθερία της, ένα σώμα 800 περίπου Ελλήνων πειρατών λεηλατούσε τα χωριά της. Αυτό έκανε τους Θασίους να αισθανθούν αηδία για τους αδελφούς και συμμάχους των, γι' αυτό και *«κάλεσαν πίσω τον Τούρκο διοικητή τους, ξαναφάνηκαν στην Καβάλα και πλήρωσαν ακριβώς, σε όλο το υπόλοιπο χρονικό διάστημα του πολέμου, τους φόρους που χρωστούσαν στο Σουλτάνο»*.²¹

Τα αναγραφόμενα, όμως, από τους δύο ξένους περιηγητές στηρίζονται στις προφορικές διηγήσεις των Θασίων, που δεν ξέρουμε αν η παραποίηση των πραγματικών ιστορικών γεγονότων έγινε από σκοπιμότητα για δικαιολόγηση της υποταγής τους ή από σύγχυση με τα νεότερα γεγονότα που συνέβησαν το 1828. Γιατί δεν υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες που να αναφέρονται σε πειρατικές επιδρομές κατά της Θάσου το 1821. Αντίθετα, οι πειρατικές επιδρομές κατά της Θάσου, όπως αποδεικνύεται από έγγραφες μαρτυρίες, έγιναν κατά τα έτη 1823 και 1827. Η πρώτη διενεργήθηκε τον Απρίλιο του 1823, όταν καράβια των Ψαριανών μετέφεραν στη Θάσο 500 Ρουμελιώτες και συνέλαβαν οκτώ τουρκικά πλοία, που ήταν φορτωμένα με λάδι,²² και η άλλη την άνοιξη του 1827, όταν ο στολίσκος του Καρατάσου, αντί να πιάσει τα στενά των Θερμοπυλών, όπως είχε διαταχθεί από την Κυβέρνηση, πήγε στη Θάσο και φορολόγησε τους κατοίκους της.²³ Αποδεικνύεται, λοιπόν, ότι οι πειρατικές επιδρομές έγιναν μετά την υποταγή της Θάσου και όχι κατά το εξάμηνο της επανάστασης. Τούτο διαπιστώνεται και από τον αείμνηστο καθηγητή Απόστολο Βακαλόπουλο, ο οποίος αναφέρει *«ότι οι χωρικοί της Θάσου, είτε γιατί είχαν λησμονήσει τα επαναστατικά γεγονότα, όπως πραγματικά εξελίχθηκαν, είτε μάλλον γιατί ήθελαν να δικαιολογηθούν για τη στάση τους κατά την επανάσταση, διηγήθηκαν στον Prokesch πως ανεκάλεσαν τον βοεβόδα στο νησί τους, γιατί δήθεν είχαν απογοητευθεί από τις επιδρομές των Ελλήνων ναυτικών. Στην πραγματικότητα οι*

²⁰ Βλ. Prokesch von Osten, ό.π., τ. 3, σ. 613-614.

²¹ Βλ. Perrot, ό.π., σ. 62-63.

²² Βλ. Gordon, History of the Greek Revolution, τ. 2, σ. 67.

²³ Βλ. Gordon, ό.π., τ. 2, σ. 384. Πρβλ. και Τρικούπη, Ιστορία της ελληνικής επανάστασης, Αθήναι 1879, τ. 4, σ. 90.

επιδρομές αυτές, και ιδίως των Ψαριανών, εναντίον της Θάσου άρχισαν με την υποταγή τους στους Τούρκους (Δεκέμβριος 1821)».²⁴

Η διαπίστωση αυτή του Απ. Βακαλόπουλου επιβεβαιώνεται και από μία σειρά εγγράφων που εναπόκεινται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, τα οποία αποδεικνύουν ότι οι Θάσιοι μάλλον μπέρδεψαν τα νεότερα γεγονότα της επαναστατικής κίνησης του 1828 με τα προηγούμενα γεγονότα του 1821. Και τα έγγραφα αυτά, που ήταν άγνωστα στους παλιούς ερευνητές, έρχονται σήμερα να διαφωτίσουν τα γεγονότα του 1828, που μεταφέρθηκαν από τους Θασίους στα γεγονότα του 1821.

Μετά το 1821 παρατηρείται μια έξαρση πειρατικών επιδρομών στη Θάσο. Ιδιαίτερα οι επιδρομές γίνονται συχνότερες το 1827. Μνεία των επιδρομών αυτών γίνεται σ' αναφορά που απευθύνουν οι Θάσιοι στις 17-2-1828 στον Ιωάννη Καποδίστρια, όπου αναφέρουν: «... ηξεύρετε καλά τί ετραβήξαμεν εις όλα αυτά τα χρόνια τόσον από το δυσβάσταχτον παντοτινόν τυραννικόν βάρος του εχθρού, όσον και από τους αδιακόπους και πολλές εξόδους καθημερινάς, αδιακόπους και πολυεξόδους διενοχλήσεις των ομοεθνών διαφόρων και πολλαχόθεν ομογενών μας. Ταύτα κατά πάντα γνωστόν σας είναι και από πολλούς άλλους».²⁵ Ο συντάκτης της αναφοράς αυτής με διπλωματικό τρόπο υπαινίσσεται τις πειρατικές επιδρομές που δέχτηκε η Θάσος κατά τα τελευταία χρόνια της ελληνικής επανάστασης.

Έλληνες αγωνιστές, που ασχολούνται με την πειρατεία στο τέλος της επανάστασης, ειδοποίησαν τους Θασίους ότι θα μεταβούν στο νησί τους για να το απελευθερώσουν. Οι κάτοικοι έχοντας κακή πείρα από τις προηγούμενες πειρατικές επιδρομές τους ανησυχούν και απευθύνονται στην ελληνική κυβέρνηση για να ζητήσουν τη προστασία της. Στην από 15-1-1828 αναφορά τους κατηγορούν τους κακούργους Λιάπηδες και αναφέρουν ότι πρόκειται να κινηθούν «πάντες δια να μας κατατροπώσουν και αφανίσουν από το πρόσωπον της γης»,²⁶ γι' αυτό και παρακαλούν να τους διατάξουν να μην κινηθούν. Στις 20-1-1828 ο καπετάν Αποστολάρας βρίσκεται στη Θάσο και υψώνει στο Θεολόγο την επαναστατική σημαία. Τί συνέβη και άλλαξαν διάθεση οι Θάσιοι, μέσα σε πέντε ημέρες, ώστε να συνεργαστούν με τους πειρατές Λιάπηδες, που τους κατηγορούσαν με την από 15-1-1828 αναφορά τους; Ποιος μετέβαλε τους αγωνιστές-πειρατές σε απελευθερωτές της Θάσου; Όλα οδηγούν στον Δημήτριο Χατζή Γιαξή, έναν ενθουσιώδη νέο με πατριωτικά αισθήματα, ο οποίος έπεισε τους συμπατριώτες του να συμπράξουν με τον καπετάν Αποστολάρα για την απελευθέρωση του νησιού τους. Στη συνεργασία αυτή

²⁴ Βλ. Αποστ. Ε. Βακαλοπούλου, Ιστορία της νήσου Θάσου 1453-1912, σ. 82.

²⁵ Τα έγγραφα αυτά εναπόκεινται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους και δημοσιεύονται από τον Κωνσταντίνο Ι. Χιόνη, Η ολιγόχρονη απελευθέρωση της Θάσου το 1828, Θασιακά, τ. 13 (2004-2006), σ. 535, αρ. εγ. 2.

²⁶ Βλ. Κωνσταντίνου Χιούτη, Νέες μαρτυρίες για το επαναστατικό κίνημα του 1828 στη Θάσο, Θασιακά, τ. 20 (2019), σ. 525.

συνέβαλε και η διάχυτη φήμη που υπήρχε, μετά την καταστροφή του τουρκοαιγυπτιακού στόλου, ότι θα ενσωματώνονταν στο νεοελληνικό κράτος, που έμελλε να συσταθεί, όλες οι επαναστατημένες ελληνικές περιοχές. Γι' αυτό και ο Δημήτριος Χατζή Γιαξής μαζί με τους συνεργάτες του μετέβαλαν τον Αποστολάρα από πειρατή σε απελευθερωτή της Θάσου.

Οι προφορικές μαρτυρίες των εγγονών του Δημητρίου Χατζή Γιαξή επιβεβαιώνονται σήμερα και από ένα αταξινόμητο σημείωμα, που βρέθηκε σε λειψανοθήκη της μονής Βατοπεδίου και παρουσιάστηκε σε ανακοίνωσή του από τον ιερέα Δημήτριο Στρατή. Αναφέρεται στη σύντομη ζωή του Κυαζάρη, που ήταν γιος του Δημητρίου Χατζή Γιαξή. Ο πατέρας του Κυαζάρη σημειώνει ότι *«υπήρξε εις εκ των όσων επάνω εις την ιδίαν αυτού πατρίδα ήρχισεν τον ιερόν αγώνα· αυτός τον προστάτευσεν όσον καιρόν διήρκησεν εκεί μετά και άλλων τινών εκ των προυχόντων· πρώτος όλων συνεισέφερεν και περισσότερον άλλων εις τας κατ' έτος γενομένας δια το γένος συνεισφοράς και άλλα όσα η πατρίς διά την υπόθεσιν ταύτην κατέβαλλεν έως τον καιρόν του Κυβερνήτου· εις δε τον καιρόν του Κυβερνήτου διακινδύνευσε την ζωήν αυτού· απελθών αντίπερα της πατρίδος του με τινάς των Ψαριανών Ελλήνων πολλές ημέρας και εφόρτωνεν εδώδιμα δια να μετακομισθούν εις την ελευθέραν πατρίδα, όπου ην παντελής έλλειψις τούτων...»*.²⁷

Ο υπέρμετρος πατριωτικός ζήλος του Δημητρίου Χατζή Γιαξή διαπιστώνεται και από τον ιερέα Δημήτριο Στρατή, ο οποίος σημειώνει ότι *«επιθυμούσε την απελευθέρωση της Θάσου και την ένωσή της με το ανεξάρτητο ελληνικό κρατίδιο»* τονίζοντας μάλιστα ότι *«απέβλεπε μέχρι το τέλος της ζωής του στα «δίκαια της ίδιας αυτού πατρίδος»*. Και ο Δημήτριος Στρατής δεν διστάζει να υποστηρίξει ότι η δράση του Δημητρίου Χατζή Γιαξή για απελευθέρωση της Θάσου ανακόπηκε από δύο γεγονότα, τα οποία επηρέασαν και ματαίωσαν κάθε ενεργό δράση του. Το ένα ήταν η δολοφονία του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια το 1831, και το άλλο ο *«άωρος»* θάνατος του πρωτότοκου γιου του Κυαζάρη.²⁸ Πράγματι, διέκοψε προσωρινά τη δράση του, γιατί κατέστη ύποπτος στους Τούρκους και γιατί δημιούργησε οικογένεια, η οποία τον περιόρισε αρχικά στις οικογενειακές υποχρεώσεις του. Παντρεύτηκε τη Σωτήρω, ανιψιά του Φιλικού αρχιμανδρίτη Καλλίνικου Σταματιάδη, ο οποίος είχε μυήσει στη Φιλική Εταιρία το θετό πατέρα του Χατζηγιώργη Μεταξά. Επανήλθε δριμύτερος στην πολιτική σκηνή και μετά το 1850 υπήρξε ο πρωταγωνιστής στη διοίκηση των κοινοτικών πραγμάτων της Θάσου.²⁹

Ο Δημήτριος Χατζή Γιαξής, λοιπόν, ήταν αυτός που έπεισε τους συντοπίτες του να συνεργαστούν με τους πειρατές του Αποστολάρα. Γιατί, ενώ στις 15-1-1828 ζητούν να τους προστατεύσει η ελληνική κυβέρνηση από

²⁷ Βλ. *Δημητρίου Στρατή*, Μαρτυρίες για τη νεότερη ιστορία της Θάσου, Θεσσακιά, τ. 11 (1998-2000), σ. 271, αρ. εγ. 5.

²⁸ Βλ. *Δημητρίου Στρατή*, ό.π., σ. 267.

²⁹ Βλ. *Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη*, Η κοινότητα Θεολόγου Θάσου από την εμφάνισή της έως την απελευθέρωσή της, Καβάλα 2020, σ. 112-114.

τους κακούργους Λιάπηδες, πέντε μέρες αργότερα, στις 20-1-1828, συνεργάζονται με τον Αποστολάρα, ο οποίος υψώνει τη χριστιανική σημαία στο Θεολόγο της Θάσου. Καθυστερεί, όμως, την ολοκλήρωση της κατάληψης του νησιού, γιατί από τη μια αναμένει και τα υπόλοιπα τμήματα των άλλων οπλαρχηγών, που ειδοποιήθηκαν για τη στρατιωτική επιχείρησή του, από την άλλη ήθελε να λάβει και την έγκριση της ελληνικής κυβέρνησης.

Οι Θάσιοι, αφού συμφώνησαν με τους πειρατές, ενεργούν πλέον και αυτοί για την ευόδωση του σκοπού της απελευθέρωσής τους. Γι' αυτό και στέλνουν στην Αίγινα τους Χατζηπαναγιώτη Χατζηϊωάννου και Αποστόλη Γεωργίου για να επιτύχουν την έγγραφη έγκριση της Κυβέρνησης για τη στρατιωτική επιχείρηση της απελευθέρωσής τους. Οι εκπρόσωποι των Θασίων αναχωρούν από το νησί τους στις 1-2-1828 και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους μαθαίνουν για την άφιξη του Ι. Καποδίστρια στην Ελλάδα. Επιδιώκουν να συναντηθούν μαζί του αλλ' ο γραμματέας του τους αποτρέπει με την αόριστη διαβεβαίωση ότι ο Κυβερνήτης έλαβε τα αναγκαία μέτρα και ότι οι διαταγές ήταν περιττές. Οι εκπρόσωποι, όμως, των Θασίων επιμένουν να λάβουν έγγραφη διαταγή, γι' αυτό και καταφεύγουν σε γραμματικό, ο οποίος και συντάσσει την από 6-2-1828 αναφορά τους, την οποία και καταθέτουν στη γραμματεία του Κυβερνήτη, για να λάβουν γραπτή διαταγή ή οδηγία, προκειμένου «να εγκαρδιωθεί ο εκεί λαός δια να αποτινάξη τον ζυγόν δια πάντα». Και θέλοντας να δικαιολογηθούν για την εκούσια υποταγή τους το 1821 αναφέρουν: «αν και εξ αρχής το πνεύμα της νήσου μας ήτον τοιούτον, ως και του λοιπού έθνους, μόλον τούτο δια την θέσιν της και τας περιστάσεις υπεχρεώθημεν να είμεθα υπό τον ζυγόν και να υποφέρωμεν με την τύψιν του συνειδότος».³⁰

Προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι αποσιωπάται η παρουσία του καπετάν Αποστολάρα στη Θάσο. Δεν γνωρίζουμε τον λόγο της αποσιώπησης αυτής. Στην από 6-2-1828 αναφορά τους εμφανίζονται μόνον οι Θάσιοι, που ζητούν από την Κυβέρνηση να τους υποδείξει ποια να είναι η συμπεριφορά τους «με τους εκεί παρευρισκόμενους Τούρκους».³¹

Οι εκπρόσωποι των Θασίων δεν κατάφεραν να επιτύχουν γραπτή διαταγή. Οι οπλαρχηγοί πάλι των αγωνιστών-πειρατών, που είχαν συρρεύσει στη Θάσο, δεν αναμένουν την επιστροφή των απεσταλμένων στο νησί. Άλλωστε, είχαν τη συγκατάθεση του Δ. Σταγειρίτη, Μακεδόνα αξιωματούχου της Κυβέρνησης. Δεν γνωρίζουν βέβαια την αλλαγή της Κυβέρνησης που έγινε με την άφιξη του Ι. Καποδίστρια στην Ελλάδα. Την αλλαγή αυτή την έμαθαν από σκοπελίτικο πλοίο που μετέφερε την αλληλογραφία τους στη Θάσο.³² Άλλωστε, οι εκπρόσωποι των Θασίων, που βρίσκονταν στις 6-2-1828 στην Αίγινα, δεν είχαν ακόμα επιστρέψει. Επομένως η επιχείρηση

³⁰ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Η ολιγόχρονη απελευθέρωση της Θάσου το 1828, Θασιακά, τ. 13 (2004-2006), σ. 533-534, αρ. εγ. 1.

³¹ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., σ. 534, αρ. εγ. 1.

³² Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., σ. 536-539, αρ. εγ. 4 και 5.

της ολοκλήρωσης της απελευθέρωσης της Θάσου θα πρέπει να έγινε μετά από τις 6-2-1828. Στη σκέψη αυτή οδηγούν και οι αναφορές των οπλαρχηγών που αναφέρουν ότι τα ένοπλα σώματα «εμβήκαν» στον Λιμένα στις 11-2-1828,³³ ενώ από τα γράμματα του Αποστολάρα και του Στηριανού, που απευθύνονται στους φίλους των Συμεών και Ζαχαρία, μαθαίνουμε ότι οι Τούρκοι, αφού μπλοκαρίστηκαν στον Λιμένα, επροσκύνησαν μετά από δύο ημέρες.³⁴ Επομένως, αφού παραδόθηκαν οι Τούρκοι μετά από δύο ημέρες, άρα η είσοδος των ενόπλων Ελλήνων στον Λιμένα θα πρέπει να έγινε στις 9-2-1828 και η παράδοση των Τούρκων στις 11-2-1828.

Οι αναφορές που υποβάλλονται από οπλαρχηγούς και Θασίους στον Ι. Καποδίστρια και Δ. Σταγυρίτη για τα γεγονότα που συνέβησαν στον Λιμένα, συμφωνούν μεταξύ τους. Οι Τούρκοι από όλα τα χωριά της Θάσου συγκεντρώθηκαν στον Λιμένα, όπου πολιορκήθηκαν στο κάστρο και παραδόθηκαν. Οι αιχμάλωτοι με πλοιάρια πέρασαν στην Καβάλα με τα ψιλά άρματά τους και μόνο πέντε με τον αγά τους κράτησαν οι Θάσιοι για εγγύηση. Έχουμε δηλαδή επανάληψη του σκηνικού, όμοιου μ' εκείνου που συνέβη τον Ιούνιο του 1821. Συλλαμβάνονται οι Τούρκοι και αφήνονται ελεύθεροι, γι' αυτό και δεν προβαίνουν σ' αντεκδικήσεις όταν επιστρέφουν στο νησί. Άλλωστε, οι Θάσιοι δικαιολογούνται στους Τούρκους ότι εξαναγκάστηκαν από τους ένοπλους Ψαριανούς να επαναστατήσουν το 1821, ενώ το 1828 υποχρεώθηκαν από τα πειρατικά σώματα που ήλθαν στη Θάσο.

Οι αναφορές που υποβάλλονται από τους αρχηγούς των σωμάτων και από τους Θασίους, αφήνουν να εννοηθεί ότι η στρατιωτική επιχείρηση στη Θάσο ετύγχανε της σιωπηρής έγκρισης του Κυβερνήτη. Η πραγματικότητα, όμως, είναι διαφορετική. Μπορεί να αναφέρουν οι Θάσιοι στον Ι. Καποδίστρια: «Γνωστόν είναι εις την εκλαμπρότητά σου ότι από τον καιρόν όπου εκινήθησαν τα γράμματά μας δια τα αυτόθι, αμέσως ήλθον εις ημάς οι γνωστοί σου καπιτανέοι και επλοκάραμεν τους εχθρούς ομοφώνως...».³⁵ Μπορεί οι ίδιοι οι καπιτανέοι να αναφέρουν στον Καποδίστρια: «Γνωστόν είναι ότι τις απερασμένις κινώντας τα πρώην γράμματα δι' αυτόθεν εκκινήσαμεν με το στρατιωτικό μας...».³⁶ Οι ίδιοι, όμως, ομολογούν ότι πληροφορήθηκαν την άφιξη του Καποδίστρια από το σκοπελίτικο πλοίο που έφθασε στη Θάσο στις 17-2-1828. Επομένως, αναιρείται αυτό που αφήνουν να εννοηθεί στα γράμματά τους. Ο Ι. Καποδίστριας δεν είχε ενημερωθεί ούτε είχε λάβει γνώση της στρατιωτικής επιχείρησης που έγινε στη Θάσο. Εκείνος που είχε ενημερωθεί ήταν ο Δ. Σταγυρίτης. Σ' αυτόν απευθύνονται οι στρατιωτικοί αρχηγοί. Αυτόν ενημερώνει ο οπλαρχηγός Στηριανός Παπαδημητρίου, ο οποίος του γράφει: «Από εδώ ετελείωσαν τα πράγματα καθώς ήθελεν ο Θεός και ημείς όλοι οι ευρεθέντες εδώ χριστιανοί εκάμαμεν ζάπι το νησί·

³³ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 4 και 5.

³⁴ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 9.

³⁵ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 2.

³⁶ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 4.

όθεν κατοικούσαν οι εθχροί, τώρα κατοικούμεν ημείς· από αυτόθεν να λάβεις την πρόνοιαν να οικονομήσεις τα πάντα, όπως σε φωτίσει ο Θεός».³⁷

Αλλά και οι Θάσιοι σ' αυτόν απευθύνονται. Αναγνωρίζουν τον ρόλο του και τη συγκατάθεσή του για τη στρατιωτική επιχείρηση της απελευθέρωσης της Θάσου, γι' αυτό και του αναφέρουν στην από 17-2-1828 επιστολή τους: «... έστω γνωστόν εις την λογιότη σου και επειδή ημείς καθώς γνωρίζεις δεν έχομεν άλλον τινά κυβερνήτην της πατρίδος μας όσον εμείς όσον και οι γνωστοί σου καπιτανέοι, ειμή μόνον την λογιότητά σου, και αν η λογιότη σου μας αθετήσεις, χανόμεθα· πάσχισε όμως δια της σεβαστής διοικήσεως δια το καλόν της πατρίδος μας και πατρίδος σας».³⁸ Αποδεικνύεται, λοιπόν, ο ρόλος του Δ. Σταγειρίτη, αφού σ' αυτόν καταφεύγουν οι καπιτανέοι και οι Θάσιοι. Αυτόν θεωρούν κυβερνήτη τους. Σ' αυτόν υπενθυμίζουν οι δημογέροντες της Θάσου ότι χάνονται σε περίπτωση αθέτησης του λόγου του. Απ' αυτόν ζητούν οι καπιτανέοι να προσφέρει έως πενήντα χιλιάδες στην περίπτωση πώλησης των προσόδων της Θάσου.³⁹

Η παρέμβαση του Δ. Χατζή Γιαζή και η διαμεσολάβηση του Δ. Σταγειρίτη δεν κατέληξαν να εκπληρώσουν τον πόθο των Θασίων για την απελευθέρωση και την ενσωμάτωση του νησιού στο ελεύθερο ελληνικό κράτος. Καίτοι είχε συγκεντρωθεί ένα σώμα 400 ενόπλων Ελλήνων, που απελευθέρωσαν το νησί τους, εντούτοις δεν εκπληρώθηκε ο στόχος τους, γιατί η στρατιωτική επιχείρηση έγινε χωρίς τη συγκατάθεση του Ι. Καποδίστρια. Και ενώ απευθύνονται στις 17-2-1828 οι αναφορές οπλαρχηγών και Θασίων στον Ι. Καποδίστρια, την ίδια ημέρα κοινοποιείται και η εγκύκλιος του Ι. Καποδίστρια στους οπλαρχηγούς Καρατάσο, Γάτσο, Δουμπιώτη, Καλαμιδαίους, Γριζιάνο, Αποστολάρα και άλλους που παρεπιδημούσαν στη Σκόπελο, στη Σκύρο, στη Σκιάθο και στο Ηλιοδρόμιο. Τους καλούσε να γίνουν συμμέτοχοι των κοινών αγώνων κατά την ύστατη αυτή προσπάθεια του αγωνιζόμενου έθνους, ώστε να μην αμαυρώσουν με την απραξία και την αδράνειά τους την προηγούμενη στρατιωτική τους δόξα. Τους διέτασσε να μεταβούν στο στρατόπεδο της Σαλαμίνας, όπου θα τους μετέφερε ο Ανδρέας Μιαούλης. Εφόσον υπάκουαν στη φωνή της Κυβέρνησης, τότε θα απολάμβαναν όλα τα μελλοντικά δικαιώματά τους. Εκείνος που δεν θα υπάκουε, όμως, «ο τοιούτος θέλει επισύρει εις τον εαυτόν του όλην την αγανάκτησιν και καταδρομήν της».⁴⁰

Αντιλαμβάνονται πλέον οι Θάσιοι ότι δεν έχουν την υποστήριξη του Ι. Καποδίστρια. Διαισθάνονται τον κίνδυνο και απευθύνουν την από 3-3-1828 νέα αναφορά τους στον Κυβερνήτη για να δικαιολογήσουν την εξέγερσή

³⁷ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 7.

³⁸ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 3.

³⁹ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 5.

⁴⁰ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 8.

τους και να ζητήσουν να τοποθετήσει φρουρά σε διάφορες θέσεις του νησιού, για να αποφευχθεί τυχόν ξαφνική απόβαση του εχθρού. Η αναφορά αυτή που συντάσσεται από τον Δ. Χατζή Γιαξή⁴¹ και υπογράφεται από τους απεσταλμένους της Θάσου Αναστάση Βασιλείου, Συμεών Ιωάννου και Ζαχαρία Γρηγορίου, δεν απέδωσε. Οι οπλαρχηγοί, που βρίσκονταν στη Θάσο, θεωρήθηκαν από τη μια ως παραβάτες των εντολών της Κυβέρνησης, από την άλλη η Θάσος υπαγόταν τότε στον Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου και ο Ι. Καποδίστριας δεν ήθελε να ανοίξει νέο μέτωπο, αφού είχε ακόμα ανοιχτούς λογαριασμούς με την Υψηλή Πύλη. Και παρατηρούμε ότι την ίδια ημέρα, που συντάσσεται η από 3-3-1828 αναφορά των Θασίων από τον Δ. Χατζή Γιαξή, την ίδια ημέρα εντέλλεται και ο πλοίαρχος Αντώνης Κριεζής *«να μεταβεί με τον πλοίο του εις Θάσον δια να ελευθερώσει και εκείνην την νήσον από τους ναύτας τυράννους της και τα εκεί πειρατικά να συλλάβει»*.⁴² Πάντως ο συντάκτης της ως άνω αναφοράς των Θασίων Δ. Χατζή Γιαξής με σθένος υποστηρίζει τον καπετάν Αποστολάρα, για τον οποίο αναφέρει: *«όστις καθ' ην έχομεν περί αυτού υπόληψιν εφέρθη τω όντι και με πατριωτισμόν και με φρόνησιν και την απαιτούμενην διάθεσιν»*.⁴³

Στις 13-3-1828 ο Ι. Καποδίστριας απευθύνει και στους δημογέροντες της Θάσου αυστηρή επιστολή για τις επαναστατικές ενέργειές τους χωρίς την έγκρισή του. Τους υπόσχεται, όμως, ότι θα προστατεύσει το νησί τους σε περίπτωση εχθρικής προσβολής. Και σημειώνει χαρακτηριστικά στην επιστολή του ότι *«όσον η Κυβέρνησις αποδοκιμάζει τούτο το έργον, τόσον δεν δύναται να μείνει και αδιάφορος εις την ύπαρξιν ενός ολοκλήρου λαού εκτεθέντος εις φανερόν όλεθρον και εις την λύσσαν της εκδικήσεως, την οποίαν τινές εξ υμών απροστοχάστως εκίνησαν εναντίον όλων των εγκατοίκων»*.⁴⁴ Ίσως εδώ να υπαινίσσεται τον Δ. Χατζή Γιαξή και τους συνεργάτες του, που έπεισαν τους συντοπίτες τους, ότι ήταν προς το συμφέρον της Θάσου, αφού τους δίδεται η ευκαιρία να επαναστατήσουν και να ελευθερώσουν το νησί τους.

Η προσπάθεια των Θασίων, τελικά, δεν ευοδώθηκε. Η εμφάνιση του Αντώνη Κριεζή διέλυσε τις ελπίδες των Θασίων, αφού προχώρησε στη σύλληψη 16 πειρατικών πλοιαρίων.⁴⁵ Τούτο είχε ως αποτέλεσμα οι Θάσιοι να βρεθούν σε δύσκολη θέση και να προβούν σ' αποκαλύψεις. Στην από 22-3-1828 αναφορά τους στον Ι. Καποδίστρια ρίχνουν όλο το φταίξιμο στους Λιάπηδες, τους οποίους χαρακτηρίζουν ως *ανυπόφερτους και κακοποιούς*. Εκθέτουν ακόμα το πώς οι Λιάπηδες απέκτησαν την πρόσκλησή τους για να προβούν στη στρατιωτική

⁴¹ Ο γραφικός χαρακτήρας της αναφοράς είναι όμοιος με τη γραφή του Δημητρίου Χατζή Γιαξή, ο οποίος είχε λάβει καλή μόρφωση.

⁴² Βλ. *Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη*, ό.π., αρ. εγ. 18.

⁴³ Βλ. *Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη*, ό.π., αρ. εγ. 17.

⁴⁴ Βλ. *Κωνσταντίνου Χιούτη*, Νέες μαρτυρίες για το επαναστατικό κίνημα του 1828 στη Θάσο, *Θασιακά*, τ. 20 (2019), σ. 528-529.

⁴⁵ Βλ. *Κωνσταντίνου Χιούτη*, ό.π., σ. 530.

επιχείρηση της απελευθέρωσης της Θάσου. Και σημειώνουν: «Μα με το να βλέπετε ότι σας εξαπέστειλον το προσκαλεστικόν μας γράμμα ότι τους προσκαλέσαμεν διά να έλθουν δια να διαυθεντήσουν την πατρίδα μας και να γένομεν όλοι μας ένα σώμα και τα εξής, όχι. Αλλά άκουσον την αιτίαν πώς και τίνι τρόπω έγιναν αυτά. Εις τον καιρόν οπού ήλθον εδώ εις το νησίον μας αυτοί οι εδώ ευρισκόμενοι κακούργοι μας εδυνάστευσαν μεγάλως ότι ή να τους δώσομεν γράμματα επαναστάσεως ή να μας ερημώσουν και να μας καύσουν την νήσον μας. Καθώς και άλλοτε μας έκανσαν τα μισά χωρία μας, και άλλες παρόμοιες αταξίες, καθώς και σας είναι γνωστόν. Ημείς δε βλέποντες το κακόν οπού ήθελεν τρέξει εις τον τόπον μας και δεν ημπορούσαμεν να αποφύγομεν την κακίαν των και την στερεάν των απόφασιν, εδώσαμεν τοιαύτα γράμματα. Όχι μόνον τοιαύτα. Αλλά μας βαστούν χωριστά και ομολογητικόν δια εξήντα χιλιάδες ελαιόλαδον και από αυτό μας επήραν βιαστικώς το ήμισυ και μας ζητούν ακόμη και το επίλοιπον».⁴⁶

Τα επικαλούμενα από τους Θασίους επιβεβαιώνονται και από τον Αντώνη Κριεζή, ο οποίος στην από 23-3-1828 αναφορά του προς τον Ιωάννη Καποδίστρια σημειώνει: «Εξοχώτατε, πριν οι Θάσιοι να προσκαλέσουν τους στρατιώτας εις την νήσον των, είχαν φθάσει μερικοί με τα καϊκια των, επήγαν εις αντάμωσιν των δημογερόντων. Είπον ότι ημείς ήλθομεν να ασηκώσομεν την επανάστασιν εις την Θάσον, πλην περιμένομεν να έλθουν και οι λοιποί συνδρόφοι μας με τους καπεταναίους, πληροφορώντας τους εν ταυτώ ότι ο εχθρικός στόλος εκάει, αλλ' ο καθ' αυτό σκοπός των ήταν ή δια να λάβουν το συνηθισμένον καθώς ελάμβανον κάθε χρόνον, ή να λεηλατήσουν τους Θασίους. Οι Θάσιοι είτε από φόβον των είτε το επιθυμούσαν και αυτοί, ηθέλησαν με επίτηδες καϊκια δια να προσκαλέσουν τους καπετανέους των άνωθεν με τους λοιπούς, αλλ' εν ω διεπραγματεύοντο το καϊκι, εφάνησαν και οι λοιποί και ούτως έμειναν. Συνέπεσε και άλλη αιτία δια να φερθούν οι Θάσιοι με αυτόν τον τρόπον, επειδή κατ' αυτά οι εν Καβάλα Τούρκοι εξητούσαν ως ενέχυρον τρεις εκ των σημαντικωτέρων δημογερόντων, άμα οπού ενώθησαν οι άνωθεν, ώρμησαν της τουρκικής φρουράς του τόπου. Πλην δεν εδυνήθησαν να τους βλάψουν, επειδή εφυλάχθησαν εις ασφαλές μέρος, μετ' ολίγον όμως παρεδόθησαν και δια παρακινήσεως των Θασίων τους έστειλαν εις Καβάλαν. Οι Θάσιοι όμως έχουν ανά χείρας τον τοποτηρητήν του Διοικητού, περιποιούντες τον δια παν ενδεχόμενον και τον καθ' αυτό Διοικητήν τους τον ειδοποίησαν αμέσως και έφυγεν εις Καβάλαν, λέγοντάς του παραμέρισον κατά το παρόν έως να ευγάλωμεν αυτούς τους κλέπτας από την νήσον μας...».⁴⁷

Με την από 28-3-1828 εντολή του Ι. Καποδίστρια οι οπλαρχηγοί των σωμάτων, που βρίσκονταν στη Θάσο, έπρεπε να παρουσιαστούν στην Ελευσίνα. Με τη μεσολάβηση του Αντώνη Κριεζή η αποχώρηση των

⁴⁶ Βλ. Κωνσταντίνου Χιούτη, ό.π., σ. 530.

⁴⁷ Βλ. Κωνσταντίνου Χιούτη, ό.π., σ. 531.

στρατευμάτων-πειρατών από τη Θάσο πραγματοποιήθηκε στα μέσα Απριλίου του 1828. Η Θάσος επέστρεψε στους Τούρκους, μετά την αποχώρηση και του Αντώνη Κριεζή από το νησί, τον Ιούνιο ή τον Ιούλιο του 1828.

Η ολιγόχρονη παρουσία των οπλαρχηγών στη Θάσο είχε μεγάλες οικονομικές συνέπειες για τους Θασίους. Από λογιστικό κατάστιχο, που υπέβαλε τον Ιούνιο του 1828 το κοινό της Θάσου στον Ι. Καποδίστρια, βλέπουμε ότι οι ζημιές που υπέστησαν, ανέρχονταν στο ποσό των 826.000 γροσίων. Οι οπλαρχηγοί Κωνσταντίνος Μπίνος, Κωνσταντίνος Δουμπιώτης, Κων/νος Παπουτσής, Ζήσης Λιακόπουλος, Στεριανός Μαρίνος, Αποστολάρας, Μήτρος Λιακόπουλος, Αλέξης Ιερισσιώτης, Τσατσαρώνης κ.ά. ανάγκαζαν τα χωριά της Θάσου να πληρώνουν μπιτιρμέ ή σκλαβιάτικα.⁴⁸

⁴⁸ Βλ. Κωνσταντίνου Χιούτη, ό.π., σ. 533-535.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΘΑΣΙΩΝ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821

Με την έναρξη της ελληνικής επανάστασης Θάσιοι πατριώτες εγκατέλειψαν το νησί τους κι έτρεξαν να αγωνισθούν στη Χαλκιδική, όπου είχε ξεσπάσει η επανάσταση και μαίνονταν οι μάχες. Πόσοι ήσαν αυτοί, δεν ξέρουμε, γιατί κάποιοι θα έπεσαν στις μάχες. Από τους επιζήσαντες των μαχών εντοπίζονται μόνο τρεις, που συνέχισαν τον αγώνα τους και στη νότια Ελλάδα. Υπήρχαν και μερικοί άλλοι, που μετά την υποταγή της Θάσου, επειδή είχαν εκτεθεί και κινδύνευαν, έφυγαν από τη Θάσο για να αγωνισθούν στη νότια Ελλάδα. Από αιτήσεις και πιστοποιητικά, που υποβάλλονται μετέπειτα για οικονομική ενίσχυση των επιζώντων αγωνιστών, εντοπίζονται τρεις, που αγωνίσθηκαν αρχικά στη Χαλκιδική και συνέχισαν τον αγώνα τους στις επαναστατημένες ελληνικές περιοχές. Αυτοί ήσαν: 1) ο Σωτήριος Δημητρίου, 2) ο Αυγερινός Βάγιας και 3) ο Θωμάς Γεωργίου.

1. Σωτήριος Δημητρίου

Ζούσε το 1865, αφού υπέβαλε την από 15-6-1865 αίτηση για οικονομική ενίσχυσή του από το κράτος. Συνόδευε την αίτησή του αυτή μ' ένα αντίγραφο πιστοποιητικού, που το υπέγραφαν στις 13-2-1844 οι οπλαρχηγοί Δημήτριος Καρατάσος, Χατζηχρήστος, Νικόλαος Γριτζιώτης και Διαμαντής Ολύμπιος. Το πιστοποιητικό αυτό, που επικυρωνόταν από τον δήμαρχο Αθηνών Α. Πετράκη, αναφέρει: *«Δηλοποιείται ότι ο εκ Θάσου της Μακεδονίας Σωτήριος Δημητρίου απ' αρχής μέχρι και του τέλους του υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνος ηγωνίσθη στρατιωτικώς υπό των επομένων του αγώνος οπλαρχηγών τας οδηγίας, παρευρεθείς εις διαφόρους εκστρατείας και πολεμοκροτήσεις, ήτοι υπό τον οπλαρχηγόν Κωνσταντίνον Τουπιώτην εις μάχην Χασάνδρα κατά του εχθρού, υπό τον οπλαρχηγόν Ράντον εις Ψαρά, υπό τον οπλαρχηγόν Καρατάσον εις μάχην Σκοινόλακα, εις μάχην Αταλάντης, έχων υπό την οδηγίαν του τριάκοντα στρατιώτας ως μπουλουκτζής και παρευρέθην πάλιν εις μάχην Τρίκεριν κι άλλας μετά τον οπλαρχηγόν Μήτρον Ηλιακόπουλον. Είτα δε κατετάχθη εις την χιλιарχίαν του οπλαρχηγού Καρατάσου ως άνωθεν μέχρι της του στρατού διαλύσεως. Επειδή οι υποφαινόμενοι γνώσκομεν τον ειρηνέμενον ως τοιούτον, τον εφοδιάζομεν με το παρόν πιστοποιητικόν προς χρήσιν του όπου ανήκει»*.⁴⁹

Ο Σωτήριος Δημητρίου υπέβαλε για πρώτη φορά το από 13-2-1844 πιστοποιητικό, το οποίο υπογράφουν οι τέσσερις οπλαρχηγοί, σε μια προηγούμενη αίτησή του, η οποία απευθύνεται στο Βασιλικό Επαρχείο Λοκρίδος. Η αίτησή του αυτή, που φέρει ημερομηνία 15-5-1846, αναφέρει: *«Επισυνάπτων δια της παρούσης εν πιστοποιητικόν των υπέρ της ανεξαρτησίας του έθνους εκδουλεύσεών μου, παρακαλώ υμάς, κ. Έπαρχε, να ευαρεστηθήτε να*

⁴⁹ Το πιστοποιητικό με τις δύο αιτήσεις του 1844 και 1865 διαφυλάσσονται στην Εθνική Βιβλιοθήκη, στο Αρχείο αγωνιστών του 1821.

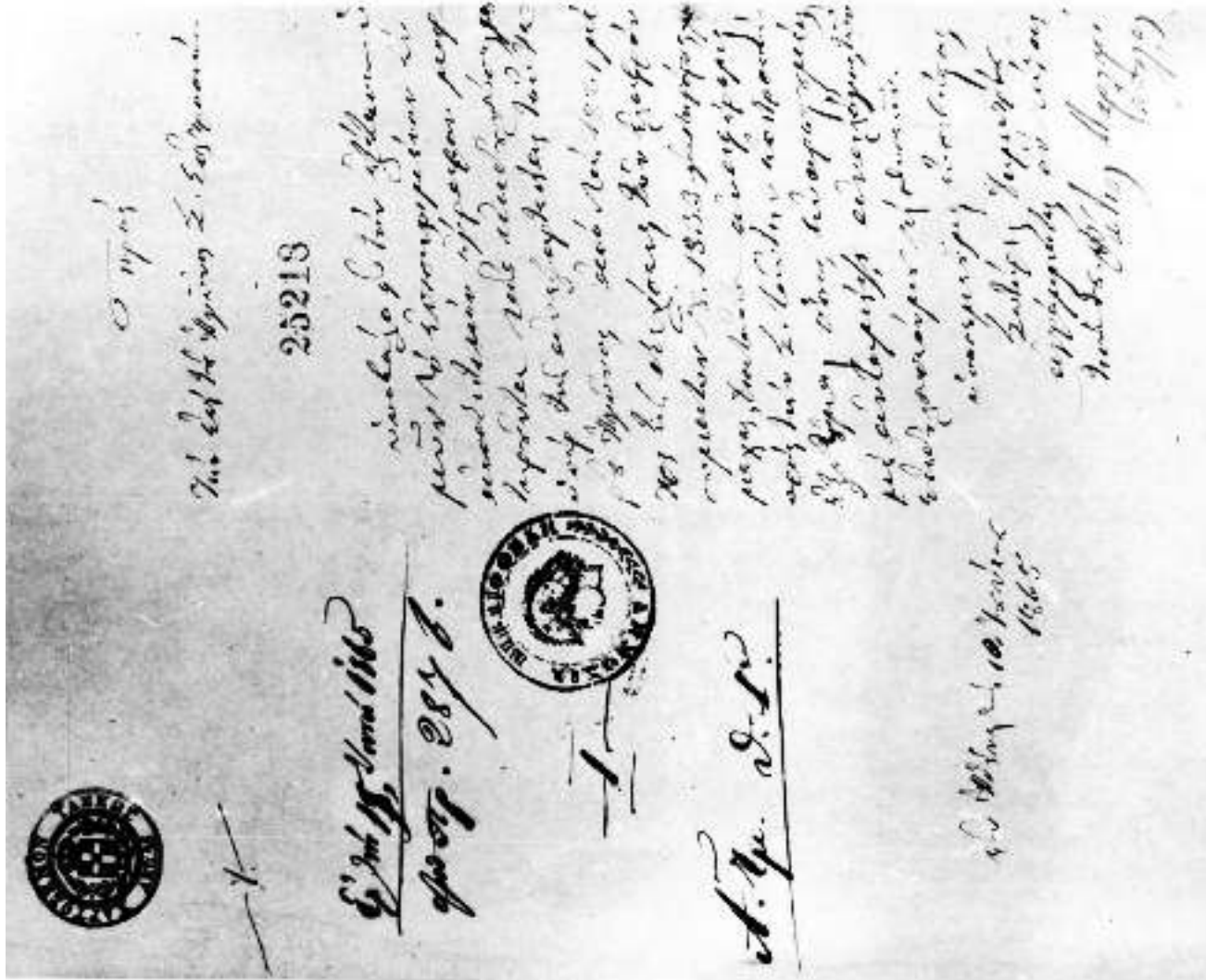
διαβιβάσητε αυτό όπου δει. Υποσημειούμαι με σέβας. Ευπειθέστατος. Δια τον αγράμματον Σωτήριον Δημητρίου κατ' αίτησιν Αναστ. Αθανασίου». Η αίτησή του αυτή πρωτοκολλείται στην Αταλάντη και φέρει αύξ. αριθμ. 24399.

Η από 10-6-1865 δεύτερη αίτησή του, που υποβάλλεται στην Αθήνα και πρωτοκολλείται στις 15-6-1865 με αριθ. πρωτ. 2876, αναφέρει: «Προς την επί του αγώνος Σ. Επιτροπήν. Υποβάλλω εις την εξέτασιν υμών το επισυνημμένον εν αποδεικτικόν έγγραφον μαρτυρούντα τας εκδουλεύσεις μου υπέρ της ανεξαρτησίας του ιερού αγώνος από τα 1821 μέχρι της διαλύσεως των ελαφρών σωμάτων του 1833 εις διαφόρους μάχας. Δια τούτα αναφέρομαι⁵⁰ προς την Σ. ταύτην Επιτροπήν εξαιτούμαι όπως ευαρεστούμενη με ανταμείψη αναλόγως των εκδουλεύσεών μου και θυσιών. Υποσημειούμαι Σωτήριος Δημητρίου, αγράμματος ων κατ' αίτησίν μου Φώτιος Μαργαριτόπουλος».

Ο Σωτήριος Δημητρίου από το Θεολόγο⁵¹ της Θάσου παντρεύτηκε και εγκαταστάθηκε στην Αταλάντη. Πολέμησε πρώτα στη Χαλκιδική κάτω από τις διαταγές του οπλαρχηγού Κωνσταντίνου Δουμπιώτη και έλαβε μέρος στη μάχη της Κασσάνδρας. Μετά την υποταγή της Χαλκιδικής κατέφυγε στη νότια Ελλάδα, όπου αγωνίσθηκε με το σώμα των Θετταλομακεδόνων του Καρατάσου. Στη μάχη της Αταλάντης είχε μάλιστα υπό την οδηγίαν του και τριάντα στρατιώτες. Μετά τη λήξη του αγώνα συνέχισε να υπηρετεί στη χιλιарχία του Καρατάσου μέχρι το 1833.

⁵⁰ Εσφαλμένα αναγράφεται «αναφέρομαι» αντί αναφερόμενος. Στέκεται το αναφέρομαι, αν προστεθεί το και πριν το εξαιτούμαι και ενώσει το αναφέρομαι και εξαιτούμαι.

⁵¹ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Η κοινότητα Θεολόγου Θάσου από την εμφάνισή της έως την απελευθέρωσή της, Θασιακά, Καβάλα 2020, σ. 333. Ο Σωτήριος Δημητρίου καταγόταν από το Θεολόγο. Ο αδελφός του Γεώργιος αναφέρεται σε συμφωνητικό που συντάχτηκε στις 5-3-1865, βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα της Θάσου, Θασιακά, τ. 2 (1985), σ. 152-153, αρ. εγ. 16. Σήμερα δεν υπάρχει το επίθετο αυτό στο Θεολόγο.

Η από 10-6-1865 αίτηση του Σωτήρη Δημητρίου προς την Επιτροπή του Αγώνα για αναταμοιβή των εκδουλεύσεων και θυσιών του.

2. Αυγερινός Βάγιας

Ένας άλλος αγωνιστής, που αγωνίστηκε κι αυτός πρώτα στη Χαλκιδική, είναι ο Αυγερινός Βάγιας. Πολέμησε στον Ισθμό του Αγίου Όρους και μετά την καταστολή της εξέγερσης στη Χαλκιδική μετέβη στο Ναύπλιο, όπου κατατάχτηκε στο τακτικό του συνταγματάρχη Φαβιέρου, το οποίο παρέμεινε στην Αθήνα για κάποιο χρονικό διάστημα. Στη συνέχεια βάδισε κατά της Καρύστου, όπου και τραυματίστηκε ο Αυγερινός Βάγιας. Επέστρεψε στην Αθήνα για θεραπεία. Μετά τη θεραπεία του διέμενε στην Αθήνα, όπου και παρέμεινε στη στρατιωτική δούλευση για 12 μήνες, χωρίς να πληρωθεί. Ακολούθησε η εκστρατεία κατά της Χίου, όπου το τακτικό του Φαβιέρου έπαθε πανωλεθρία. Ο Αυγερινός Βάγιας τραυματίστηκε βαριά και έμεινε έκτοτε σακάτης. Επειδή δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις στρατιωτικές υποχρεώσεις του, γι' αυτό αποβλήθηκε από το στράτευμα. Μη έχοντας κανένα πόρο για να ζήσει και κινδυνεύοντας να πεθάνει από την πείνα και τη γύμνια, προσέφυγε στον κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια, για να επικαλεσθεί το έλεος και την ευσπλαχνία του, προκειμένου να κρατηθεί στη ζωή. Δεν μπορούσε, άλλωστε, να γίνει ληστής ή πειρατής, όπως έγιναν πολλοί άλλοι αγωνιστές για να επιβιώσουν, γιατί ήταν πλέον σακάτης. Υποβάλλει, λοιπόν, την από 12-1-1829 αναφορά του στον Ι. Καποδίστρια, που αναφέρει:

«Εξοχώτατε Κυβερνήτα της Ελλάδος. Τολμώ τέλος πάντων κ'εγώ, ύστερα από μίαν ανοικονόμητον ανάγκην μου να παρενοχλήσω με την παρούσαν μου την Υ.Ε. και εις τούτο λαμβάνω το θάρρος από την μεγάλην πατρικὴν ευσπλαχνίαν της, την οποίαν βλέπω να περιθάλλη πολλούς ομοίους. Εξοχώτατε, εγώ είμαι από την Θάσον· απ' αρχῆς του ιεροῦ αγώνος εστάθηκα εις την στρατιωτικὴν δούλευσιν, και πρώτον συνηγωνίσθην μετά των πατριωτῶν Ελλήνων εις τον Ισθμόν του Αγίου Όρους· μετά την πτώσιν των εκεί μερῶν επήγα εις Ναύπλιον και συνηριθμήθην κ'εγώ εις το τακτικόν παρά τω συνταγματάρχῃ κυρίῳ Φαβιέρῳ, υπό την οδηγίαν του οποίου επήγα με το τακτικόν μας σώμα εις τας Αθήνας, και ύστερον από εκείνην την δούλευσιν επήγαμεν μαζί του εις την εκστρατείαν της Καρύστου, όπου και ελαβώθηκα· και πάλιν εστάθην εις τας Αθήνας και ιατρεύθηκα· εκεί στάθην ακολουθῶς εις στρατιωτικὴν δούλευσιν 12 ολόκληρους μήνας, χωρίς να λάβω κανένα μισθόν. Δεν ἔλειψα επομένως μήτε από την εκστρατείαν της Χίου υπό την οδηγίαν του ιδίου κυρίου Φαβιέρου, αλλά μετά την καταστροφὴν της, επειδὴ εσακατεύθηκα, και ως χαλασμένος δεν δύναμαι να εξακολουθῶ κατά τον πόθον μου του στρατιωτικού, εν ω δεν ηζιώθηκα ουδεμιᾶς προνοίας δια να ιατρευθῶ, αποβληθείς ως μη δυνάμενος από τα στρατιωτικά, και μη ἔχων πόρον, ως μη λαβὼν από τας εκδουλεύσεις μου, κινδυνεύων ν' αποθάνω από την πείναν, από την γυμνότητα και από την ἀκόλουθον ταλαιπωρίαν μου· προστρέχω, λοιπόν, εις το ἐλέός σου, να εξοικονομήσεις κ'εμένα ως εὐσπλαχνος και κοινός πατήρ με καμμίαν ενδυμασίαν και το ημερούσιον ἄρτον μου, και ὅπως ἄλλως ἤθελεν εγκρίνει και επινεύση

η κρίσις σου και το έλεός σου, αλλέως, πάτερ, καθώς με βλέπεις, είμαι δια τον Άδην... και μένω ευσεβάστως. *Εν Αιγίνη τη 12-1-1829. Αυγερινός Βάγιας Θασσίτης*». ⁵²

Η αίτηση του Θάσιου αγωνιστή Αυγερινού Βάγια πρωτοκολλείται στη Γραμματεία της Επικρατείας με αριθ. εισαγωγής 4386. Προωθείται στο Γενικό Φροντιστήριο και εισάγεται με αριθ. πρωτ. 8738. Στο πίσω μέρος της αίτησης αυτής σημειώνεται: «*Εις το Γενικόν Φροντιστήριον. Εν Αιγίνη τη 19 Ιανουαρίου 1829. Ο Γραμματεύς της Επικρατείας Σπ. Τρικούπης*». Κάτω από την υπογραφή του Τρικούπη και τη σφραγίδα αναφέρεται: «*Δια προσκλήσεως του υπουρ. προς το ταμείον του Γεν. Φροντιστηρίου εδόθησαν εις τον αναφερόμενον Γρόσια - γρ. 2012 ενέργεια Στρατιωτικών*».

Δεν έχουμε καμιά μαρτυρία για τον Αυγερινό Βάγια μετά το 1829, ούτε ξέρουμε από ποιο χωριό της Θάσου καταγόταν, ούτε αν απέκτησε οικογένεια και πόσο έζησε. Γεγονός είναι ότι από πατριωτισμό κινούμενος εγκατέλειψε το νησί του για να προσφέρει τις υπηρεσίες του στο αγωνιζόμενο έθνος.

⁵² Φωτοτυπία της αίτησης αυτής λάβαμε από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους.

3. Θωμάς Γεωργίου

Ένας άλλος Θάσιος αγωνιστής, που δεν ακολούθησε την αρχική πορεία των προηγούμενων, είναι ο Θωμάς Γεωργίου. Οι προηγούμενοι άρχισαν τον αγώνα τους από τη Χαλκιδική. Μετά την καταστολή της εξέγερσης στην περιοχή αυτή κατέφυγαν στη νότια Ελλάδα, όπου και αγωνίσθηκαν. Ο Θωμάς Γεωργίου υπηρετούσε στο πολεμικό ναυτικό των Τούρκων, όταν ξέσπασε η ελληνική επανάσταση. Από αίτηση που υπέβαλε και φέρει ημερομηνία 4-5-1846, συμπεραίνουμε ότι άφησε τη Θάσο προ της επανάστασης, αφού ο γιος του Κωνσταντής, που είχε καταταγεί στο βασιλικό στρατό και πέθανε μετά δύο έτη, ήταν ήδη το 1838 20 ετών. Επομένως είχε παντρευτεί και εγκατασταθεί στη Σκιάθο προ της επανάστασης. Πώς, όμως, βρέθηκε στις αρχές του 1820 στην Κωνσταντινούπολη, και μάλιστα νιόπανδρος με Σκιαθίτισα, και πώς στρατολογήθηκε τον ίδιο χρόνο για να υπηρετήσει στον τουρκικό στόλο, δεν μας είναι γνωστό. Ο ίδιος αποφεύγει να δώσει κάποια εξήγηση και κλείνει την περίοδο αυτή της ζωής του μ' ένα «βιαζόμενος».⁵³

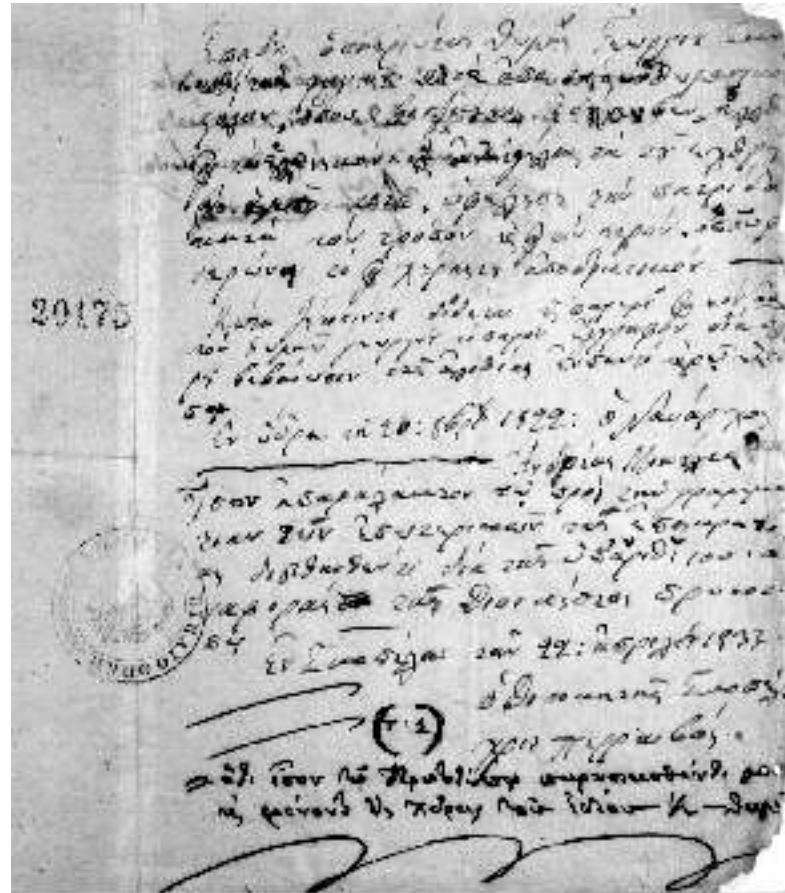
Σε μαρτυρικό, που υπογράφεται στις 8-7-1822 από τον Παύλο Σιδέρη και επιβεβαιώνεται από δύο αρεοπαγίτες στις 3-8-1822, το οποίο επικυρώνεται στις 22-4-1833 από τον διοικητή της Σκοπέλου Χριστόφορο Περραιβό και στις 21-7-1836 από τον συμβολαιογράφο Χαλκίδας Ιωάννη Οικονόμου, μαθαίνουμε ότι «επάρθη δυναστικώς» από τους Τούρκους και ότι υπηρέτησε στο τουρκικό ναυτικό για 14 μήνες. Όταν ο στόλος των Τούρκων πανηγύριζε για την καταστροφή της Χίου, του δόθηκε άδεια να βγει από το πολεμικό που υπηρετούσε, και τότε άδραξε την ευκαιρία να το σκάσει με δύο άλλους Γραικούς για να μεταβεί και να ενημερώσει τον ελληνικό στόλο. Στο σχετικό μαρτυρικό αναφέρεται ότι «διοδεύσας την νήσον της Χίου ιμβαρκαρίσθη εις μίαν βάρκαν και έφθασε με αυτήν εις Ψαρά όπου ειδοποίησε τον στόλον μας, την κατάστασιν, την θέσιν και τους σκοπούς των εχθρών ως καλός πατριώτης».⁵⁴

Τα ίδια βεβαιώνει και ο ναύαρχος Ανδρέας Μιαούλης. Η βεβαίωση, που εκδίδεται στις 20-10-1822, ύστερα από παράκληση του Θωμά Γεωργίου, και επικυρώνεται από τους ίδιους, που επικύρωσαν και την πρώτη βεβαίωση, αναφέρει ότι ο πατριώτης Θωμάς Γεωργίου «φυγών ποτέ από τον οθωμανικόν στόλον, όπου βιαζόμενος εδούλευεν, ήλθεν εις το ελληνικόν και αναγγείλας τα του εχθρού εις ημάς τότε, ωφέλησε την πατρίδα κατά τον

⁵³ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Θωμάς Γεωργίου. Ένας Θάσιος οπλαρχηγός στον αγώνα του 1821, Θασιακά, τ. 12 (2001-2003), σ. 750, αρ. εγ. 2, όπου δημοσιεύεται η βεβαίωση του Ανδρέα Μιαούλη. Όλα αυτά τα έγγραφα για τον Θωμά Γεωργίου διαφυλάσσονται στο Αρχείο αγωνιστών της Εθνικής Βιβλιοθήκης.

⁵⁴ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., σ. 749, αρ. εγ. 1.

τρόπον και εις τον καιρόν όπου φανερώνει το εις χείρας του αποδεικτικόν. Κατά ζήτησίν του δίδεται και παρ' εμού εις τον αυτόν Θωμάν Γεωργίου τον παρόν έγγραφον δια πλήρη βεβαίωσιν της αλήθειας...». ⁵⁵

Η από 20-10-1822 βεβαίωση που χορηγεί ο Ανδρέας Μιαούλης στον Θωμά Γεωργίου για την ενημέρωση της κατάστασης του τουρκικού στόλου στον λιμένα της Χίου, το οποίο επικυρώνει ο διοικητής της Σκοπέλου Χριστ. Περραιβός.

⁵⁵ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 2.

Από πιστοποιητικό που εκδίδουν μεταγενέστερα οι πλοίαρχοι των Ψαρών Αναγν. Μοναρχίδης, Ανδρέας Γιαννίτζης και Κων/νος Χατζηαγγελής μαθαίνουμε ότι ο Θωμάς Γεωργίου διέμενε στα Ψαρά πάνω από ένα έτος. Στο από 30-3-1846 πιστοποιητικό αναφέρεται ότι «ο Θωμάς Γεωργίου ήλθεν εις τα Ψαρά κατά το 1822 έτος με απόσπασμα περισσών στρατιωτών και διέμεινε αυτόθι υπέρ το έτος υπηρετών, κατά τας οποίας ελάμβανε διαταγές παρά των προϊσταμένων Αρχών. Διό δίδεται αυτώ το παρόν ως ανεγνωρισμένω παρ' ημίν ότι εξεπλήρωσε γενναιοφρόνως και αποχρώντως τα προς την πατρίδα χρέη του με τον απαιτούμενον πατριωτισμόν».⁵⁶

Η ενημέρωση του ελληνικού στόλου για την κατάσταση του τουρκικού στη Χίο είναι γεγονός που συνετέλεσε στη στρατιωτική εξέλιξή του. Γίνεται πρώτα υπαξιωματικός και στη συνέχεια αναγνωρίζεται και ως καπετάνιος. Από έγγραφο που σώζεται στο φάκελο του ηγουμένου της μονής Ευαγγελίστριας της Σκιάθου, που εξέδωσε το Υγιονομείο Σύρου, μαθαίνουμε ότι δίνεται άδεια «εις τον γενναίον καπετάν Θωμάν Γεωργίου, δια να μεταβή εις την Σκόπελον συν τοις αυτού στρατιώταις προς αντάμωσιν του στρατηγού Καρατάσου» και παρακαλούνται όλες οι εξουσίες, ελληνικές και ξένες, «ίνα επιτρέπωσιν αυτώ ελευθέραν την διάβασιν».⁵⁷

Από τις καταστάσεις πληρωμής των αγωνιζόμενων στρατιωτών προκύπτει η δράση του Θωμά Γεωργίου ως καπετάνιου, αφού η Επιτροπή των πολεμικών αναφέρει στις 16-7-1825 στο Εκτελεστικό σώμα ότι θεωρήθηκαν «τα σιτηρέσια του καπετάν Θωμά υπό την οδηγίαν του στρατηγού Καρατάσου δια 34 στρατιώτας· ήδη εξαιτείται 37 στρατιώτας μισθούς κατά τριμηνίαν και σιτηρέσια δια τον Μάιον αναφέρων ότι προσέλαβε τρεις στρατιώτας εκ των Χ[#]Πέτρου. Το Υπουργείον μη παρουσιασθείσης αποδείξεως δια τους περιπλέον τρεις στρατιώτας επεξεργάζεται τον λογαριασμόν δια 34 μόνον, 35 ομού με τον καπετάνιον». Έτσι πληρώνεται μόνο 2951,10 γρόσια για μισθούς στρατιωτών τριών μηνών και σιτηρέσια, πληρωμή που εγκρίθηκε από το Εκτελεστικό και διατάχθηκε το Εθνικό Ταμείο στις 18-7-1825 να πληρώσει το παραπάνω ποσό «εις εξόφλησιν μισθών τριών μηνών του σώματος του καπετάν Θωμά υπό την οδηγίαν του στρατηγού Καρατάσου και να ληφθεί η προσήκουσα απόδειξις».⁵⁸

Από άλλη κατάσταση πληρωμής μισθών, η οποία υποβάλλεται στις 1-4-1826 για την εξόφληση της μισθοδοσίας 41 στρατιωτών του σώματος του Θωμά Γεωργίου, το οποίο σώμα είχε μεταβεί στην Ύδρα, εγκρίνεται από το Εκτελεστικό και διατάσσεται στις 4-4-1826 το Εθνικό Ταμείο να προβεί στην εξόφληση των στρατιωτικών μισθών από 1-10-1825 έως 15-11-1825 με το ποσό των 1.537 γροσίων.⁵⁹

⁵⁶ Ο.π., αρ. εγ. 10.

⁵⁷ Βλ. Ι.Ν. Φραγκούλα, Σκιαθίτες αγωνιστές του 1821, «Αρχείον Ευβοϊκών Μελετών», τ. ΚΑ' (1977), σ. 95.

⁵⁸ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 3 και 4.

⁵⁹ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 5 και 6.

Από όλα αυτά τα έγγραφα, που υποβάλλονται στις 4-5-1846 επικυρωμένα από τον Θωμά Γεωργίου προς την Επιτροπή για την εξέλεξη των στρατιωτικών εκδουλεύσεων και απαιτήσεων των αγωνιστών του 1821, αποδεικνύεται η συμμετοχή του Θάσιου καπετάνιου στις επιχειρήσεις του σώματος των Θεσσαλομακεδόνων υπό την αρχηγία του Δημ. Καρατάσου. Το 1822 βρίσκεται στα Ψαρά, το Φλεβάρη του 1825 πέρασε από τη Σύρο στη Σκόπελο, συμμετέχει στη φύλαξη της Ύδρας στα τέλη του 1825, και το 1826 τον συναντούμε ως φρούραρχο της Σκιάθου, γεγονός που αποδεικνύεται από βεβαίωση, την οποία υπογράφουν στις 8-10-1826 οι πρόκριτοι της Σκιάθου. Στη βεβαίωση αυτή αναφέρεται: «*Φανερόν με το παρόν μας κοινοσφράγιστον ότι, εξ ότου ο καπετάν Θωμάς Γεωργίου ήλθεν εις το φρούριόν μας, προσεφέρθη με όλην την τιμιότητα και συμπάθειαν, και όχι μόνον βλάβην τινά ή ζημίαν δε μας επροξένησεν, αλλά και βοηθητικός εις πολλούς εξ ημών έγινε. Διό εις ένδειξιν του καλού πολιτεύματος του δίδομεν εις χείρας του το παρόν μας δια να είναι παντοτινός μάρτυς εις κάθε Διοικητήν*». ⁶⁰

Κατά την παραμονή του στη Σκιάθο αγόρασε στις 18-12-1826 ένα πλοίο μίστικο από τον καπετάν Σταύρο Βασιλείου με «*ένα κανόνιν, δύο σίδερα, εννέα κουπιά και όλα τα αναγκαία του πανικά και έτερα*». ⁶¹ Στην αγορά του πλοίου αναφέρεται και το από 27-4-1831 πιστοποιητικό που χορήγησε η δημογεροντία Σκιάθου και υπογράφεται από τους δημογέροντες Αναγν. Μπονάκη, Αναγν. Μπούρα και Αλέξ. Αποστολίδη. Στο πιστοποιητικό αυτό σημειώνεται «*ότι κατά το έτος 1826 Δεκεμβρίου 18 αγοράσας ενταύθα εν πλοίον μίστικον πολεμικόν ο καπετάν Θωμάς Γεωργίου παρά του καπετάν Σταύρου Βασιλείου, χωρητικόν ωσει τόνων 6, κατά το ανά χείρας του πωλητήριον, υπογεγραμμένον παρά του Καρατάσου και παρά του κυρίου Ιωάννου Κωλέττη δια γρόσια δύο χιλιάδες εκατόν τριάκοντα επτά, αριθ. 2137, και λαβών αυτό εις την εξουσίαν του το μετασκεύασεν εις κότερον και επομένως εδιόρισε πλοίαρχον τούτου του πλοίου τον Γιάννην Μυρώδου Σκιάθιον, όστις εταξίδευσε εμπορευόμενος μετ' αυτού. Ενώ δε ο ναύαρχος κ. Α. Μιαούλης ήλθεν εις την νήσον μας και εσύναξεν όλα τα εμπορικά και πολεμικά πλοία, όσα ευρίσκοντο εις τον λιμένα μας, εξαπέστειλε και αυτό μετά των άλλων εις την Σ. Κυβέρνησιν, το οποίον εκρατήθη εκεί από την τότε αντιθαλασσίον δικαστηρίον επιτροπήν*...». ⁶²

Στην αγορά του πλοίου αναφέρεται και μια σημείωση που διαφυλάσσεται στο φάκελο του ηγούμενου Δαμιανού Παρίση στη μονή της Ευαγγελίστριας της Σκιάθου. ⁶³

Ο Θωμάς Γεωργίου συνέχισε να υπηρετεί στο στρατό και μετά την απελευθέρωση, γεγονός που αποδεικνύεται από τη στρατιωτική άδεια που έλαβε στις 16-4-1831 και αναφέρει: «*Εύζωνον Τάγμα ΙΔ'. Στρατιωτική άδεια*.

⁶⁰ Βλ. Ι.Ν. Φραγκούλα, ό.π., σ. 96-97.

⁶¹ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 7.

⁶² Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 8.

⁶³ Βλ. Ι.Ν. Φραγκούλα, ό.π., σ. 95.

Επιτρέπεται η άδεια εις τον πεντηκόνταρχον ταξιαρχικόν Θωμάν Γεωργίου, ίνα απέλθῃ εις Σκιάθον επί προθεσμία ημερών τριάκοντα Νο 30 και να επιστρέψῃ εις τα χρέη του κατά την προθεσίαν. Παρακαλούνται αι κατά τόπους Αρχαί, ίνα μη εμποδίσουν την δίοδον αυτού». ⁶⁴

Η στρατιωτική άδεια ενός μήνα που λαμβάνει ο Θωμάς Γεωργίου στις 16-4-1831.

Ο Θωμάς Γεωργίου ως καπετάνιος χορηγεί και πιστοποιητικά σε στρατιώτες που υπηρέτησαν υπό τις διαταγές του για να αποδείξουν τη συμμετοχή τους στον απελευθερωτικό αγώνα. Στις 29-4-1844 υπογράφει με τον Ι. Βελέντζα το πιστοποιητικό που βεβαιώνει ότι ο στρατιώτης Τάσος Ζαχαρίου «παρευρέθη εις τον καιρόν του ιερού αγώνος εις την εκστρατείαν Αταλάντης της Λοκρίδος, εις Βρυσάκια της Ευβοίας, εις Τρίκερι και εις άλλας δια-

⁶⁴ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 9.

φόρους μάχας υπό την οδηγίαν και διαταγάς διαφόρων οπλαρχηγών, οίον Καρατάσου, Βελέντζα και Θωμά Γεωργίου». ⁶⁵ Οι ίδιοι οπλαρχηγοί υπογράφουν και το από 12-10-1844 πιστοποιητικό για τον Δημήτριο Ιωάννου Σπανού, ο οποίος έλαβε μέρος στις μάχες του Βόλου, της Σούρπης, του Τρίκερι, όπου και πληγώθηκε και θεραπεύτηκε με δικά του έξοδα, του Αλατά, της Γατζέας, του Αλμυρού, των Βρυσακίων, της Αγίας Μαρίνης, της Αταλάντης και εις «διαφόρους άλλους ακροβολισμούς και μάχας μέχρι το 1829, ότε παρητήθη απηυδής των κόπων και των μακελιών του πολέμου και διέμεινε εν Σκιάθω, όπου έκτοτε διαμένει». ⁶⁶

Ο Θωμάς Γεωργίου υπήρξε, πράγματι, μια ξεχωριστή μορφή του αγώνα. Αγράμματος, όπως ήσαν και πολλοί άλλοι αγωνιστές του ιερού αγώνα, παρέμεινε αγράμματος ως το τέλος της ζωής του, αφού άλλοι υπογράφουν στα πιστοποιητικά που χορηγεί στους στρατιώτες του. Υπήρξε ο δεξιός βραχίονας του Καρατάσου, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο δήμαρχος Σκιάθου Αλ. Αποστολίδης στην από 4-5-1846 βεβαίωση, που του χορηγεί και αναφέρει ότι «ο Θωμάς Γεωργίου εκ Θάσου, κάτοικος και δημότης Σκιάθου, κινούμενος από πατριωτικόν ζήλον και γενναιότητα, δράζας τα όπλα εκίνησε κατά των εχθρών απ' αρχής του ιερού αγώνος, όπου η φωνή της πατρίδος τον προσκάλει, διατελών πάντοτε με το σώμα του αιμνήστου Καρατάσου και έχων υπό την οδηγίαν του τότε τριάκοντα, τότε πεντήκοντα και τότε εκατόν στρατιώτας, ων ο δεξιός βραχίον του Καρατάσου εις όλας ανεξαιρέτως τας μάχας και εκστρατείας, ετιμήθη παρά της Κυβερνήσεως και με τον βαθμόν του πεντηκοντάρχου, εθυσίασε όλην την κατάστασίν του εις μισθούς και έξοδα των στρατιωτικών του απωλέσας εν ιδιόκτητόν του πλοίον και ήδη ευρίσκεται εις μεγίστην ανέχειαν, έχων και πολυμελή οικογένειαν». ⁶⁷

Τα ίδια σχεδόν αναφέρει και στην από 4-5-1846 αίτησή του ο Θωμάς Γεωργίου, που υποβάλλει στην «επί της εξελέγξεως των στρατιωτικών εκδουλεύσεων και απαιτήσεων Σ. Επιτροπήν», την οποία ικετεύει να τον δικαιώσει με τον ανάλογο βαθμό του λοχαγού, που, όπως αναφέρει, «προαποκτημένον έχω, αφού εις το πεδίο της μάχης το μεν στήθος μου επαρουσιάζετο κατά των Οθωμανών, οι δε βραχίονές μου έκαμνον το προς την πατρίδα χρέος στέλλοντες εις τον Άδην πολλούς εξ αυτών». ⁶⁸ Και συνεχίζοντας παραθέτει τις σπουδαιότερες μάχες που έλαβε μέρος και καθικετεύει και πάλι τη Σ. Επιτροπή ή να τον τιμήσει και πάλι με τον βαθμό του λοχαγού ή να του αυξήσει την δεκαπεντάδραχμη σύνταξή του, γιατί, όπως γράφει, μόλις εξοικονομεί την οικογένειά του δουλεύοντας «διαφοροτρόπως». Διεκτραγωδεί την οικονομική κατάστασή του αναφέροντας ότι δεν μπορεί να θρέψει την πολυάριθμη οικογένειά του, γιατί δεν έχει καμιά κτηματική περιουσία, αφού όλα τα κτήματά του τα

⁶⁵ Βλ. Ι.Ν. Φραγκούλα, ό.π., σ. 97-98.

⁶⁶ Βλ. Ι.Ν. Φραγκούλα, ό.π., σ. 115-116.

⁶⁷ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 11.

⁶⁸ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., αρ. εγ. 12.

εγκατέλειψε στη Θάσο υπό την τουρκική εξουσία, η οποία εστέρησε τη ζωή των συγγενών του. Και όλα αυτά τα έκανε χάριν της ελληνικής πατρίδος. Η αναφορά του βέβαια ότι δημεύτηκε η περιουσία του στη Θάσο και ότι θανατώθηκαν οι συγγενείς του, δεν επιβεβαιώνονται στη Θάσο, αφού δεν αναφέρονται δημεύσεις ή θάνατοι Θασίων κατά την επανάσταση του 1821. Πάντως ο Θωμάς Γεωργίου πρόσφερε πολλά στον ιερό αγώνα, θυσίασε το ιδιόκτητό το πλοίο και στο τέλος της ζωής του φυτοζωούσε. Στην από 4-5-1845 αίτησή του φαίνεται ότι δικαιώθηκε, αφού σε διαβιβαστικό έγγραφο αναφέρεται: *«παραδοχή 4488 γρ. και εν μέρει εις τα ναυτικά 2137 γρ.»*. Τελικά λαμβάνει 5.414 ως υπαξιωματικός γ^{ης} τάξεως με Α.Μ. 17410. Γι' αυτό και παραπονείται ότι δεν μπορεί να εμφανισθεί ως αξιωματικός, αφού λαμβάνει σύνταξη υπαξιωματικού, ενώ είχε προαποκτήσει το βαθμό του πεντηκοντάρχου, ήτοι του λοχαγού.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΒΑΛΙΩΤΩΝ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821

Κωνσταντίνος Χιόνης

Το 1821 η Καβάλα ήταν μια μικρή πολίχνη, που ο πληθυσμός της δεν υπερέβαινε τις τρεις χιλιάδες. Οι Έλληνες, που αποτελούσαν μικρή μειονότητα, δεν ξεπερνούσαν τους τριακόσιους. Η ραγδαία αύξηση του ελληνικού πληθυσμού της Καβάλας άρχισε στις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, όταν η ανάπτυξη του καπνεμπορίου της πόλης κατέστησε την Καβάλα Αθήνα του βορά.¹

Οι Έλληνες της Καβάλας, επειδή ήσαν μικρή μειονότητα το 1821, δεν μπορούσαν να επαναστατήσουν. Οι πολυπληθέστεροι Τούρκοι, για να τρομοκρατήσουν τον ελληνικό πληθυσμό της πόλης και να προλάβουν την εξέγερση, συνέλαβαν τον Σερδάρογλου, τον οποίο και κρέμασαν στον πλάτανο της πλατείας που υπήρχε κοντά στη θέση, όπου κτίσθηκε μετέπειτα το Διοικητήριο, που στέγασε μετά την απελευθέρωση το Πρωτοδικείο Καβάλας. Παρά την καταπίεση που δέχτηκε ο χριστιανικός πληθυσμός της Καβάλας, μερικοί Καβαλιώτες εγκατέλειψαν την πόλη τους και έσπευσαν να λάβουν μέρος στον αγώνα της ανεξαρτησίας. Πόσοι ήσαν αυτοί, δεν γνωρίζουμε. Γιατί άλλοι θα έπεσαν στα πεδία των μαχών, άλλοι δεν θα ζούσαν το 1846 και το 1865, όταν υποβλήθηκαν οι αιτήσεις των επιζώντων αγωνιστών ή των κληρονόμων τους για τις οικονομικές αποζημιώσεις που τους όφειλε το κράτος από τον αγώνα της ανεξαρτησίας. Από τους Καβαλιώτες, που έλαβαν μέρος στον ιερό αγώνα, μας είναι γνωστοί μόνο δύο, ο Ιλαρίων Καρατζογλου και ο Θεόδωρος Καβαλιώτης.

1. Ιλαρίων Καρατζογλου

Ο Μακρυγιάννης κατέστησε γνωστό τον Καβαλιώτη συναγωνιστή του Ιλαρίωνα Καρατζογλου. Στα απομνημονεύματά του εκθειάζει τη γενναιότητα και την παλικαριά του φίλου του Ιλαρίωνα, τον οποίο είχε γνωρίσει για πρώτη φορά, όταν μετέβη με το σώμα των Θετταλομακεδόνων του Δημητρίου Καρατάσου στην Ύδρα για υπεράσπισή της, μετά την καταστροφή των Ψαρών. Στενή φιλία συνέδεσε τους δύο άνδρες, την οποία και περιγράφει ο στρατηγός Μακρυγιάννης ως εξής: *«Όταν ήμουν εις τη Νύδρα και τις δυο φορές, όπου την φοβέριζαν οι Τούρκοι, ήτανε κι ο Καρατάσιος εκεί και ήμουννε φιλιωμένος με τους αξιωματικούς του και καταζοχή με τον Βελέτζα και μ' ένα γενναίον παλικάρι - το είχε ο Καρατάσιος πολύ αγαπημένον - τον έλεγαν Ιαρίων Καρατζογλου, η πατρίδα του από την Καβάλα, του Μεμεταλή την πατρίδα· φιλελεύτερος και πολύ γενναίος άντρας. Τον είχα φίλον στενότερον*

¹ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Οικονομική ανάπτυξη της πόλης Καβάλας (1527-1880), περ. «Σκαπτή Ύλη», Β' περίοδος 1978, σ. 91-96.

από αδελφόν, και εις τη Νύδρα αυτηνού και του Βελέτζα τους ξήγαγα τα αιστήματά μου και πάντοτε τους ήύρα πρόθυμους αυτούς τους αγαθούς ανθρώπους κι όλους τους αξιωματικούς του Καρατάσιου, καθώς και τον ίδιον αυτόν τον μακαρίτη και τον γενναίον Γάτζο. Κι ως σύμφωνοι εις τα πατριωτικά αιστήματα ορκιστήκαμεν να βα-
στάζωμεν τον δρόμον μας με την Κυβέρνησιν να γένουν νόμοι, ν' αποκατασταθούμεν κ' εμείς έθνος...

Όταν ήρθε ο Κυβερνήτης, οπού οργάνισε τα στρατεύματα, αδικήθηκαν πολλοί αγωνισταί, αδικήθη κι ο Ιαρίων. Γύρευε να πάγη κλέφτης· τον συμβούλεψα να πάγη εις την πατρίδα του να μπορέση νάχη ανθρώπους υπό την οδη-
γίαν του και να ιδούμεν, όποτε είναι αρμόδιος καιρός να τηράζουμεν όλοι οι Έλληνες μυστικώς να λευτερώσουμεν και τ' άλλα μέρη της Τουρκιάς, οπούναι εις την τυραγνίαν του Σουλτάνου, και να 'νεργήσουμεν τον όρκον της
Εταιρίας. Ορκιστήκαμεν εις αυτό να μην προδοθούμεν και ν' αγρικιόμαστε και να ιδούμεν και την θέλυσιν του
Καποδίστρια τί λευτεριά θέλει των Ελλήνων».²

Συνεχίζοντας ο Μακρυγιάννης αναφέρει ότι έβαλαν και σινιάλο να αναγνωρίζονται οι ορκισμένοι που θα του
έστελνε ο Ιαρίων. Θα του έλεγαν τη λέξη «φουσέκι» ως σύνθημα και θα απαντούσε με τη λέξη «ντουφέκι». Και
ο Ιαρίων πήγε στο Άγιον Όρος «και πάσκισε και μπήκε καπετάνιος εις τα Μαντεμοχώρια· και ήταν αρκετόν
καιρόν εκεί. Καθώς οπού είμαστε ορκισμένοι, άρχισε και κατηχούσε τους ανθρώπους με μεγάλη μυστικότητα· και
πήγαινε προβοδεύοντας πολύ». Ο στόχος, λοιπόν, του Μακρυγιάννη και του Ιαρίωνα με τους άλλους Μακεδόνες
αξιωματικούς, Βασίλειο Αθανασίου και Βελέτζα, προχωρούσε για την απελευθέρωση και των άλλων υπόδουλων
ελληνικών περιοχών.³

Ο Μακρυγιάννης «αγρικήθηκε με τον Ιαρίων», όταν η Αντιβασιλεία έστειλε να πολεμήσουν τους Τούρκους
ξυπόλητους και γυμνούς αγωνιστές και όρισε ως αρχηγό της εξέγερσης των υπόδουλων ελληνικών επαρχιών τον
Ταφίλη Μπούζη. Ο Ιαρίων έστειλε στον Μακρυγιάννη κι έναν καλόγερο για να τον ενημερώσει ότι είχε μια
δύναμη εκεί, και αναφέρει ο Μακρυγιάννης: «όμως χρειάζεται κι από δω δύναμη κι ομόνοια και καλή κυβέρνηια
δια τα έξω, να μην πάρωμεν τους ανθρώπους εις το λαιμό μας. Του παράγγειλα, γράφει ο Μακρυγιάννης, να κατηχή
ανθρώπους εκεί με φρόνησιν κι ακολουθώ κι εγώ εδώ το ίδιον. Έρχονταν άνθρωποι εδώ, τους έπαιρνα εις το σπίτι
μου, μιλούσαμεν την δυστυχίαν της πατρίδος και τους ετοιμάζα δια τα έξω. Και κατηχούσα όλο το κράτος, όποτε
είναι καιρός να κινηθούμεν».⁴

Μετά τη διαβόητη προκήρυξη του Ζωγράφου, που χαρακτήριζε και κατηγορούσε πολλούς πρώην αγωνιστές
ως ληστές, επεκράτησε σύγχυση, αναβρασμός και σάλος σ' όλες τις ελληνικές επαρχίες. Ο Μακρυγιάννης για

² Βλ. Μακρυγιάννη Απομνημονεύματα, Εισαγωγή - σχόλια Σπύρου Ι. Ασδραχά, εκδ. Α. Καραβία, σ. 405-406.

³ Βλ. Μακρυγιάννη Απομνημονεύματα, ό.π., σ. 406.

⁴ Βλ. Μακρυγιάννη Απομνημονεύματα, ό.π., σ. 412.

να καλμάρει το επαναστατικό πνεύμα, που ήταν αποτέλεσμα της ασύνετης αυτής πολιτικής πράξης, θέλησε να στρέψει την προσοχή των αγωνιστών σε πατριωτικό επαναστατικό κίνημα, που θ' απέβλεπε στην απελευθέρωση των λοιπών σκλαβωμένων ελληνικών μερών. Οι ξένες παρεμβάσεις, όμως, και οι επιρροές που προσπαθούσαν να επιτύχουν οι Μεγάλες Δυνάμεις στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος, διασπούσαν την ενότητα και διαχώριζαν τους Έλληνες σε πολιτικές παρατάξεις. Έλληνες πράκτορες της Ρωσίας με ειδικές αποστολές αποστέλλονταν και προσπαθούσαν να δημιουργήσουν μυστικές Εταιρίες που απέβλεπαν σε κινήματα υπέρ της Ρωσίας. Μια τέτοια κίνηση του Οικονόμου και Ανατόλιου ανακάλυψε ο Μακρυγιάννης στην Αθήνα και ματαίωσε τα σχέδιά τους. Σαν είδε ο Ανατόλιος την αποτυχία του σχεδίου του *«πηγαίνει εις το Όρος, παίρνει και χρήματα μαζί του και πηγαίνει κι ανταμώνει τον Λαρίων, οπούχε καπετανλίκι εις το Όρος και Μαντεμοχώρια, και τον ορκίζει. Πριν πάγη μάθαμεν τον σκοπόν του· ότι ήταν άνθρωπος πατριώτης και μας το είπε. Αφού όρκισε τον Λαρίων, τότε βγάζει και του δίνει κι ένα δίπλωμα ρούσικον - όποιος θα είναι αρχηγός έχει γκενεράλη βαθμόν. Του τάζει συνχρόνως και μια ποσότη χρήματα και να κατηχήση τους ανθρώπους· και να συνάξη και υπογραφές από τους κατοίκους υπέρ της Ρουσίας. Τότε στείλαμεν άνθρωπο εις τον Λαρίων νάχη το νου του. Του μίλησαν και πιστοί καλόγεροι και τράβηξε χέρι ο Λαρίων.*

*Τότε ο Ανατόλιος γράφει εις τον πρέσβη της Ρουσίας εις την Κωνσταντινούπολη αναντίον του Λαρίων. Τον κατατρέχει τον Λαρίων ο πρέσβης και φεύγει και πηγαίνει εις τον Μεμεταλή εις το Μισίρι· τον είχε πατριώτη. Του λέγει όλ' αυτά, κι ο Μεμεταλής θέλει να γίνη αλλού το κίνημα δια λογαριασμό του. Τόδωσε γράμματα σε Τούρκους και Ρωμαίγους Κρητικούς και τον έστειλε εις Κρήτη - κι εκεί να στείλη στρατεύματα ο Μεμεταλής κι οδηγός ο Λαρίων, να γένη το κίνημα. Πέθανε ο Σουλτάνος· πήρε τον στόλο του ο Μεμεταλής, περηφανεύτηκε, αστόχησε τον Λαρίων. Τότε ήρθε εδώ και μου είπε όσα τράβησε. Είδα και τα γράμματα του Μεμεταλή».*⁵

Φαίνεται πως ο Ιλαρίων δεν απογοητεύθηκε. Επιστρέφει στο Άγιον Όρος και αρχίζει νέες προετοιμασίες. Σύντομα, όμως, θα πέσει θύμα των ραδιουργιών του περιβάλλοντός του και του πατριωτισμού του. Το νέο μυστικό σχέδιο της εξέγερσης, που ετοιμαζόταν και θα άρχιζε από τη Χαλκιδική, διέρρευσε από τον Τσάμη Καρατάσο στον αυλάρχη Σούτσο, ο οποίος ενημέρωσε τον βασιλιά. Η διαρροή δεν έγινε αρχικά γνωστή στον Μακρυγιάννη, ο οποίος αναφέρει: *«Στέλναμεν τους ανθρώπους ντυμένους-πρόσμεναν τον Τζάμη· εκείνος μας γέλαγε· δεν έβγαине έξω. Ότι μ' εκείνους οπού μίληγε μυστικώς, έτζι τον οδηγούσαν. Γύριζαν πίσου οι άνθρωποι ξυπόλυτοι και γυμνοί - τους ξεκονομούσαμεν πάλε εμείς. Αυτό τόκαμεν αρκετές φορές. Τον βιάσαμεν χωρίς άλλο να βγη, ειδέ να τραβήση χέρι. Υποσκέθηκε ότι βγαίνει. Τότε μιλεί και τον διατάζουν και πήγε εις Ανάπλι. Τότε είπαμεν να πάψωμεν από αυτό το κίνημα, να μην προδοθούμεν και πάρωμεν τους αδελφούς μας εις τον λαιμό μας. Οι άνθρωποι είχαν*

⁵ Βλ. Μακρυγιάννη *Απομνημονεύματα*, ό.π., σ. 415.

διάθεσιν να κινηθούν. Εγώ τραβήχτηκα. Ήρθε ο Δόσιος κι ο Δαμιανός, όπου ήταν με τον Τζάμη, κι άλλοι και με περικάλεσαν να μην τραβήσω χέρι, όμως ναμπώ κι επιτροπή. Εμπήκα εγώ, ο Δόσιος, ο Δαμιανός, ο Ναούμης. Τότε στείλαμεν μίαν ποσότη πολεμοφόδια με δυο γολέτες δια το Όρος. Οι κεφαλές εκείνων που πήγαν μαζί άταχτοι κι ακατάστατοι. Πήγε κι ο καημένος ο Λαρίων τους αντάμωσε - τον πρόδωσαν εις τους Τούρκους κάποιοι από τους ίδιους (ότ' ήταν του Τζάμη άνθρωποι κι ο Λαρίων ήταν γγισμένος⁶ με τον Τζάμη). Τον έπιασαν, τον πήγαν εις το Μπάνιον⁷ εις Κωνσταντινούπολη. Μίλησα με τους πρέσβες της Γαλλίας κι Αγγλίας - ότι τους γέλαγα και τους έλεγα του κάθε ενού: «Δουλεύομεν και κινιόμαστε δια σας», κι εμείς τηράγαμεν τον σκοπόν της πατρίδος μας· και μ' αυτόν τον τρόπον έγραψαν οι Πρέσβες εις Κωνσταντινούπολη κι έβγαλαν τον Λαρίων. Ύστερα οι Ρούσοι δια την απάτη οπού έκαμεν του Ανατόλιου, οπού τον όρκισε εις το Όρος, 'νέργησαν και τον σκότωσαν οι Τούρκοι, ύστερα οπούφυε από το Μπάνιο, και χάσαμεν έναν γενναίον άντρα».⁸

Αποκλειστική πηγή για τη ζωή και τη δράση του Καβαλιώτη αγωνιστή Ιλαρίωνα Καρατζογλου αποτελούν τα απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη, ο οποίος εκθειάζει την ανδρεία και τις αρετές του φίλου του Ιλαρίωνα. Με τη συνδρομή των Στερεοελλαδιτών οπλαρχηγών και ιδιαίτερα με τη σύμπραξη των αξιωματικών του Καρατάσου μπόρεσε ο Μακρυγιάννης να υποστηρίξει και να επιβάλει το κύρος της κυβέρνησης του Γεωργίου Κουντουριώτη. Όταν άρχισε η συγκρότηση των χιλιαρχιών στα χρόνια του Καποδίστρια, πολλοί αγωνιστές των άτακτων σωμάτων βρέθηκαν εκτός στρατεύματος, γεγονός που οφειλόταν στους Γάλλους και όχι στον Καποδίστρια, ο οποίος τους υποστήριζε, γιατί πίστευε ότι στην ανδρεία των παλικαριών αυτών το έθνος μπόρεσε να φθάσει στην αποκατάσταση και στην ανεξαρτησία του. Κατά τον μετασχηματισμό των χιλιαρχιών σε τάγματα έμειναν εκτός υπηρεσίας 120 αξιωματικοί, 300 υπαξιωματικοί και 1.800 στρατιώτες από την Ανατολική Στερεά Ελλάδα, ενώ από τη Δυτική τέθηκαν εκτός υπηρεσίας άλλοι 1.300.⁹ Πολλοί αγωνιστές αδικήθηκαν τότε. Μεταξύ των αδικηθέντων ήταν και ο Ιλαρίων Καρατζογλου. Γύρευε να πάγει κλέφτης, αλλά τον συγκράτησε ο Μακρυγιάννης, που τον συμβούλεψε να γυρίσει στην πατρίδα του για να μυήσει συμπατριώτες του σε μια νέα εταιρία, που θα αποσκοπούσε στην απελευθέρωση και των άλλων σκλαβωμένων Ελλήνων. Θέσανε ως σύνθημα αναγνώρισης, όπως αναφέραμε, τη λέξη «φουσέκι» και ως απάντηση τη λέξη «ντουφέκι». Ο Ιλαρίων υπάκουσε στην προτροπή του Μακρυγιάννη και πήγε στο Άγιον Όρος, όπου έγινε και καπετάνιος στο Όρος και στα Μαντεμοχώρια. Εκεί

⁶ Μαλωμένος.

⁷ Φυλακές στον ναύσταθμο της Κωνσταντινούπολης.

⁸ Βλ. Μακρυγιάννη Απομνημονεύματα, ό.π., σ. 419-420.

⁹ Βλ. Απ. Ε. Βακαλοπούλου, Οι άγνωστοι Μακεδόνες αγωνιστές του '21 και πρόδρομοι των μακεδονομάχων Ιλαρίων Καρατζογλου από την Καβάλα και Βασίλειος Αθανασίου από την Παλαιοχώρα Αρναίας (Σοποτνίκια), Πρακτικά Β' Τοπικού Συμποσίου «Η Καβάλα και η περιοχή της», 26-29 Σεπτεμβρίου 1986, Καβάλα 1987, τ. Α', σ. 69.

κάθισε μερικά χρόνια, όπου κατηχούσε τους υπόδουλους Έλληνες στη νέα μυστική εταιρία. Μετά το 1836 ιδρύεται η «Φιλορθόδοξος Εταιρία» με πρωτοβουλία του λογίου φιλορώσου Κωνσταντίνου Οικονόμου του εξ Οικονόμων και του Ρώσου αρχιμανδρίτη Ανατόλιου, που υποσχόταν απελευθέρωση της Θεσσαλίας, της Ηπείρου και της Μακεδονίας με την υποστήριξη της Ρωσίας. Στη μυστική αυτή οργάνωση μνηστήκε στο Άγιον Όρος και ο Ιλαρίων από τον Ανατόλιο, ο οποίος, όμως, με παρέμβαση του Μακρυγιάννη αποσύρθηκε από την κίνηση αυτή του Ανατόλιου υπέρ των Ρώσων, γεγονός που εξόργισε τον Ανατόλιο και τον κατήγγειλε στον Ρώσο πρεσβευτή της Κωνσταντινούπολης, ο οποίος τον κατέτρεξε.

Ο Ιλαρίων Καρατζογλου αποφασίζει τότε και μεταβαίνει στην Αίγυπτο, όπου παρουσιάζεται στον συμπατριώτη του Μεχμέτ Αλή, που βρισκόταν εκείνη την περίοδο σε ρήξη με τον Σουλτάνο. Του προτείνει να προβεί σε κίνημα στη Μακεδονία, αλλά εκείνος δεν συμφωνεί και τον στέλνει στην Κρήτη για να εξεγείρει τους Κρητικούς ως αρχηγός κινήματος κατά του Σουλτάνου. Τον Ιούνιο του 1839 κατατροπώνονται τα σουλτανικά στρατεύματα από τον Μεχμέτ Αλή στο Νιζίμπ, που είναι κοντά στον Ευφράτη, νίκη που άνοιξε τον δρόμο για την ανεμπόδιστη προέλαση του πασά της Αιγύπτου προς την Κωνσταντινούπολη. Η οθωμανική αυτοκρατορία καταρρέει και οι ελπίδες των Ελλήνων για απελευθέρωση των υπόδουλων ελληνικών περιοχών αναπτρώνονται. Μέσα στον θρίαμβό του ο Μεχμέτ Αλής λησμόνησε τον Ιλαρίωνα, ο οποίος εγκατέλειψε την Κρήτη, έρχεται στην Αθήνα, όπου συναντά τον Μακρυγιάννη, στον οποίο αναφέρει τις περιπέτειές του και μάλιστα του δείχνει και τα γράμματα του Μεχμέτ Αλή.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις ανακόπτουν την προέλαση του Μεχμέτ Αλή, ο οποίος υποχρεώνεται να υπογράψει τη συνθήκη του Ιουλίου 1840 και αρχές του 1841 το σύμφωνο της αναγνώρισης της επικυριαρχίας του σουλτάνου στην Κρήτη. Οι Κρητικοί, πιστεύοντας ότι ήλθε η ώρα της ένωσής τους με την Ελλάδα, επαναστατούν αλλά η επανάστασή τους δεν πέτυχε, γιατί αντέδρασε η Αγγλία, η οποία εποφθαλμιούσε η ίδια την Κρήτη. Οι εθελοντές, που κατέβηκαν στην Κρήτη για να αγωνισθούν, αναγκάστηκαν, όσοι επέζησαν, να επιστρέψουν στην Ελλάδα.

Την ίδια περίοδο υπήρχε μια διάχυτη φήμη για επικείμενη εξέγερση στη Μακεδονία. Κινήθηκε τότε ο Μακρυγιάννης, προέβη σε νέες μυστικές για το επαναστατικό κίνημα, ήλθε σε επαφή με τους Έλληνες των έξω συνόρων, άρχισε η συγκέντρωση χρημάτων και οι νέες αποστολές ανδρών στη Λαμία, Ξεροχώρι, Αταλάντη και σ' άλλα μέρη με την εντολή να είναι έτοιμοι για δράση στο τουρκικό έδαφος. Η μυστική αυτή κίνηση έγινε γνωστή από τον Τσάμη Καρατάσο στον αυλάρχη Σκαρλάτο Σούτσο, που ενημέρωσε τον βασιλιά, γεγονός που αγανάκτησε τον Μακρυγιάννη και σκέφθηκε ν' αποσυρθεί από την κίνηση, αλλ' οι μνημένοι συνάδελφοί του τον έπεισαν να παραμείνει τουλάχιστον ως μέλος της επαναστατικής επιτροπής. Αυτή έστειλε πολεμοφόδια με ορισμένους άνδρες στο Άγιον Όρος, που μεταφέρθηκαν με δύο γολέτες. Οι οπλαρχηγοί, που συνόδευσαν τους

άνδρες, ήσαν άτακτοι και ακατάστατοι. Αυτούς πήγε να συναντήσει ο Ιλαρίων, αλλά κάποιοι απ' αυτούς, που ήσαν φίλοι του Τσάμη Καρατάσου, με τον οποίο είχε παρεξηγηθεί ο Ιλαρίων, τον πρόδωσαν και οι Τούρκοι τον συνέλαβαν και τον φυλάκισαν στο Μπάνιο της Κωνσταντινούπολης. Ο Μακρυγιάννης μεσολάβησε στους πρεσβευτές της Κωνσταντινούπολης και αποφυλακίστηκε, αλλά σε λίγο τον σκότωσαν οι Τούρκοι με ρωσικό δάκτυλο, ύστερα από ενέργειες του αρχιμανδρίτου Ανατόλιου, που ήθελε να τον εκδικηθεί, γιατί ματαίωσε προηγούμενα τα ρωσικά σχέδια. Ο άδικος χαμός του προκάλεσε την οργή του Μακρυγιάννη, ο οποίος ξέσπασε και αναφωνεί ότι «*χάσαμεν ένα γενναίον άντρα*».¹⁰

Το σύντομο αυτό βιογραφικό σημείωμα του Καβαλιώτη αγωνιστή Ιλαρίωνα Καρατζογλου στηρίζεται αποκλειστικά στις μαρτυρίες που μας παρέχει ο Μακρυγιάννης στα απομνημονεύματά του. Αναφέρονται, όμως, μόνο στη δράση του από το 1824 έως το 1841, που σκοτώθηκε από τους Τούρκους. Δεν ξέρουμε ούτε πότε γεννήθηκε, ούτε ποίοι ήσαν οι γονείς του, ούτε ποίο επάγγελμα ασκούσε προ του 1824. Σύντομα βιογραφικά σημειώματα, που στηρίζονται μόνο στα γραφόμενα του Μακρυγιάννη, δημοσιεύθηκαν σε τοπικές εφημερίδες της Καβάλας. Πρώτος που αφιέρωσε το 1971 ένα άρθρο του στον Ιλαρίωνα Καρατζογλου είναι ο Δημήτριος Γλυφός.¹¹ Ακολούθησε τον ίδιο χρόνο ένα δικό μου άρθρο στην εφημερίδα «Ταχυδρόμος».¹² Στη συνέχεια αφιέρωσε ένα άρθρο του και ο δημοσιογράφος Ευάγγελος Παπαδόπουλος.¹³ Εκείνος, όμως, που ερεύνησε και αποκατέστησε τον Καβαλιώτη αγωνιστή Ιλαρίωνα Καρατζογλου από την αβασάνιστη ταύτιση με τον Αλβανό λήσταρχο Ιλαρίωνα, στην οποία προέβη ο Ιωάννης Φιλήμων, είναι ο μακαρίτης καθηγητής της ιστορίας του Νεοελληνισμού Απόστολος Βακαλόπουλος. Σε ανακοίνωσή του, που έγινε στις 27-9-1986 στο Β' Τοπικό Συμπόσιο της Καβάλας, ο Απ. Βακαλόπουλος απορεί πως ο Γιάννης Βλαχογιάννης παρασύρθηκε και παραπέμπει σε υποσημείωσή του στο άρθρο, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Αιών» του Ιωάννη Φιλήμονα, φύλ. 328/4 Φεβρουαρίου 1842. Ανέτρεξε στην εφημερίδα αυτή και διαπίστωσε ότι το άρθρο αυτό ήταν ανώνυμο και έφερε τον τίτλο: «*Το κατά τον Αλβανόν πειρατήν Ιλαρίωνα*». Το άρθρο δεν υπογραφόταν από επώνυμο συγγραφέα, μόνο ανέφερε στο τέλος «*Εκ της Εστραφέττης*», που ο Απ. Βακαλόπουλος θεωρεί ότι προέρχεται από την γαλλική Estafette, μέσω της ιταλικής stafetta, που σημαίνει ταχυδρόμος, αγγελιοφόρος. Επισημαίνει ότι προστέθηκε το «ρ» και έτσι το Estafette έγινε Εστραφέττης, μ' αποτέλεσμα ο συγγραφέας να γράψει από παραδρομή «*Εκ της Εστραφέττης*». Προβαίνει σε κάποιες διαπιστώσεις και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «*η ιστορία του Αλβανού*

¹⁰ Βλ. Απ. Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 76-80.

¹¹ Βλ. Δημητρίου Γλυφού, Ιλαρίων Καρατζογλου, ο Καβαλιώτης αγωνιστής του 1821, εφ. «Ερευνα», φ. 25-3-1971 και 1-4-1971.

¹² Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, Καβαλιώτες αγωνιστές του 1821. Σύντομη βιογραφία του Ιλαρίωνα Καρατζογλου, εφ. «Ταχυδρόμος» Καβάλας, φ. 18, 19 και 20-11-1971.

¹³ Βλ. Ευαγγέλου Σ. Παπαδοπούλου, Ιλαρίων Καρατζογλου. Ένας Καβαλιώτης αγωνιστής του 1821, εφ. «Ταχυδρόμος» Καβάλας, φ. 24-3-1974.

*εγκληματία Βουτζή Τσιακελή, στην οποία, φαίνεται, έδωσε πίστη ο Γιάννης Βλαχογιάννης, δεν έχει καμιά απολύτως σχέση με το γενναίο παλικάρι της Καβάλας, τον Ιλαρίωνα Καράτζογλου, τον παλιό αγωνιστή του '21 και πρόδρομο Μακεδονομάχο, τον οποίο και αποδίδω λευκό Έλληνα πατριώτη στην Ιστορία. Και γι' αυτό αισθάνομαι μεγάλη ικανοποίηση και χαρά».*¹⁴

Ο Απ. Βακαλόπουλος παραθέτει συνοπτικά τη μυθιστορηματική βιογραφία του ληστή και κακοποιού Βουτζή Τσιακελή, που γεννήθηκε στην Αλβανία το 1784. Σε ηλικία 16 ετών αρπάζει με τη βοήθεια των φίλων του τη γυναίκα του Γιουσούφ αγά, που την είχε ερωτευθεί, και την παντρεύεται, αφού τραυμάτισε τον ίδιο τον αγά. Κατέφυγε στη Θεσσαλονίκη, όπου ασπάσθηκε τον ισλαμισμό με το όνομα Οσμάν Αρίφ, και κατατάχτηκε στο τάγμα των Αλβανών. Αναγκάζει τη γυναίκα του από ζηλοτυπία να πιεί δηλητήριο. Γίνεται στη συνέχεια λήσταρχος και προβαίνει σε κακουργήματα. Κατά την επανάσταση του 1821 τον ζητούν οι Έλληνες, αλλ' αυτός με τους άνδρες του παρουσιάζεται στο Μεσολόγγι και τίθεται στις διαταγές του Ομέρ πασά, που είχε ως τοποτηρητή του τον Γιουσούφ αγά, αυτόν δηλαδή που είχε τραυματίσει και αρπάζει τη γυναίκα του. Δεν τον αναγνώρισε, όμως, και τον δολοφόνησε στην άλωση του Μεσολογγίου, όπως σκότωσε και δύο ανιψιούς του πασά, που θέλησαν να του αρπάξουν τη Φεδώρα, Ελληνίδα αιχμάλωτο από την Πάτρα. Για να αποφύγει την εκδίκηση του πασά, εγκατέλειψε τους Τούρκους και πέρασε στους Έλληνες, όπου και βαπτίζεται χριστιανός. Μετά το τέλος του αγώνα πήγε στο Άγιον Όρος, όπου έγινε καλόγερος με το όνομα Ιλαρίων. Δείχνει θρησκευτικό ζήλο, βοηθά φτωχούς και αρρώστους και ξεχωρίζει για την ευλάβεια και την εγκράτειά του. Το 1839 καλείται στη Θεσσαλονίκη για να κοινωνήσει κάποια άρρωστη, που ήταν η παλιά αιχμάλωτή του Φεδώρα, την οποία την είχε εγκαταλείψει και την αναγνώρισε. Τότε ξεσκέπασε το πρόσωπό του ο εξομολογητής Ιλαρίων και αποκαλύπτεται στη Φεδώρα, η οποία εκραύγασε και έφυγε πεθαίνοντας, ύστερα από δύο ημέρες. Η Φεδώρα ήταν τότε ερωμένη του δραγουμάνου του πασά Γεωργίου Καρενδούτζη. Τούτο εξόργισε τον Ιλαρίωνα και ξύπνησε τα αιμοβόρα ένστικτά του για εκδίκηση. Γίνεται πάλι ληστής και με το σταυρό αυτή τη φορά στο στήθος αρχίζει με μερικούς παλιούς συντρόφους του να ληστεύει μουσουλμάνους και Εβραίους στα βουνά της Θεσσαλίας φθάνοντας ως τα πρόθυρα της Θεσσαλονίκης και προβάλλοντας ότι συνεχίζει τον αγώνα της ανεξαρτησίας. Μεταμφιεσμένος ως δερβίσης εισέρχεται στην οικία του πασά της και σκοτώνει τον δραγουμάνο του Γ. Καρενδούτζη, αλλά συλλαμβάνεται, ομολογεί τα εγκλήματά του, καταδικάζεται σε θάνατο, μεταφέρεται στην Κωνσταντινούπολη και επιστρέφει στη Θεσσαλονίκη, όπου και εκτελείται.

Ο Γιάννης Βλαχογιάννης υιοθέτησε τη μυθιστορηματική αυτή βιογραφία του Αλβανού Βουτζή Τσιακελή ως ιστορία του πραγματικού Καβαλιώτη αγωνιστή Ιλαρίωνα Καράτζογλου. Δέχτηκε ως αληθινή την άκριτη και

¹⁴ Βλ. Απ. Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 81-84.

ανώνυμη διήγηση της εφημερίδας «Αιών» του Ι. Φιλήμονα, ο οποίος παρασύρεται από μερικά στοιχεία που συμπίπτουν στο όνομα Ιλαρίων. Και αυτά τα στοιχεία είναι ότι και οι δύο παρέμειναν κάποια περίοδο στο Άγιον Όρος και ότι και οι δύο συνελήφθησαν και θανατώθηκαν στα τέλη του 1841. Αυτά τα στοιχεία παρέσυραν τον ανώνυμο συγγραφέα να ταυτίσει τους διαφορετικούς Ιλαρίωνες σε ένα πρόσωπο, γεγονός που διαπιστώνει και ο Απόστολος Βακαλόπουλος, ο οποίος αναφέρει: *«Αυτά ακριβώς τα στοιχεία έδωσαν στον ανώνυμο συγγραφέα, στον εκδότη ασφαλώς της εφημερίδας “Αιών” Ιωάν. Φιλήμονα, να πλαστοουργήσει την αξιοθρήνητη αυτή βιογραφία, παίρνοντας ίσως αφορμή και από κάποιο θόρυβο και φήμες που είχαν κυκλοφορήσει για τον αληθινό Ιλαρίωνα μετά την εκτέλεσή του στην Κωνσταντινούπολη. Την αληθινή ιστορία του ο Φιλήμων δεν την γνώριζε, αφού τα απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη εκδόθηκαν το 1907. Ούτε είναι δυνατόν να φαντασθούμε ότι τα είχε γνωρίσει ο Φιλήμων ως χειρόγραφα. Επομένως η φαντασία του ήταν ελεύθερη να πετάξει και να υφάνει την παραπάνω τραγελαφική και γλυκανάλατη μυθιστορία. Αν ληφθεί μάλιστα υπόψη ότι η εφημερίδα “Αιών” εκπροσωπούσε απόψεις του ρωσικού κόμματος της εποχής και ο αληθινός Ιλαρίων είχε πάρει σαφώς εχθρική θέση απέναντι των ρωσικών ενεργειών στην Ελλάδα και είχε γίνει μισητός στον πρεσβευτή της Ρωσίας στην Κωνσταντινούπολη, σκέπτομαι μήπως στην παραπάνω πλαστοργία του Φιλήμονος συνέβαλε και ο Ρώσος αρχιμανδρίτης και πράκτορας του πανσλαβισμού Ανατόλιος, που είχε κάθε λόγο και συμφέρον να διαβάλλει και να κηλιδώσει έντεχνα τη φήμη και την ιστορία του Ιλαρίωνα Καρατζόγλου».*¹⁵

Άξιο απορίας είναι πώς διέφυγαν από τον Φιλήμονα οι διαφορές που υπήρχαν στα δύο πρόσωπα, διαφορές που δεν τις πρόσεξε ούτε ο Γιάννης Βλαχογιάννης, ο οποίος και παραπέμπει στο άρθρο του Φιλήμονα. Κατά πρώτον ο ένας γεννήθηκε στην Αλβανία το 1784 και ονομαζόταν Βουτζής Τσιακελής, έγινε μουσουλμάνος και μετονομάστηκε Οσμάν Αρίφ και τελευταία προσχώρησε στα σώματα των Ελλήνων, όταν φοβήθηκε εκδίκηση, γιατί σκότωσε τους ανιψιούς του πασά, έγινε χριστιανός και ονομάστηκε Ιλαρίων. Κατά την πολιορκία του Μεσολογγίου ο Αλβανός ως Οσμάν Αρίφ εξόντωνε τους χριστιανούς, ενώ ο Καβαλιώτης Ιλαρίων το 1824 βρισκόταν στην Ύδρα με το σώμα του Καρατάσου και γνωρίστηκε με τον Μακρυγιάννη. Η παραμονή του στην Ύδρα συνεχίστηκε και το 1825, γεγονός που τον συνέδεσε περισσότερο με τον Μακρυγιάννη, σύνδεση που συνεχίστηκε και στα επόμενα χρόνια. Στο Άγιον Όρος ο Αλβανός Ιλαρίων έγινε καλόγερος, ενώ ο Καβαλιώτης συνέχισε να υπηρετεί στα άτακτα ελληνικά στρατεύματα έως την άφιξη του Καποδίστρια, οπότε βρέθηκε εκτός στρατεύματος κατά την οργάνωση των ελαφρών ταγμάτων των ετών 1828-1829. Στην απελπισία του σκέφθηκε να γίνει κλέφτης αλλά τον συγκράτησε ο φίλος του Μακρυγιάννης, ο οποίος τον έπεισε να επιστρέψει στην πατρίδα του την Καβάλα για να μυήσει όσους μπορούσε συμπατριώτες του στη νέα μυστική εταιρία που θα δημιουργ-

¹⁵ Βλ. Απ. Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 83.

γούνταν για την απελευθέρωση και των άλλων υπόδουλων Ελλήνων. Ο Ιλαρίων Καρατζόγλου πήγε στη Χαλκιδική, όπου κατόρθωσε να γίνει καπετάνιος στο Άγιον Όρος και στα Μαντεμοχώρια, όπως αναφέρει ο Μακρυγιάννης, ενώ ο Αλβανός Ιλαρίων έγινε μοναχός.

Στο τέλος της ανακοίνωσής του ο Απ. Βακαλόπουλος αναδημοσιεύει σε παράρτημά του και το ίδιο το άρθρο που είχε δημοσιευθεί από τον Ι. Φιλήμονα στην εφημερίδα του «Αιών» το 1842. Διαπιστώνεται, όμως, ότι δεν ήλεγχε τις πληροφορίες ο Φιλήμων, όταν τις δημοσίευε, αφού και για τη Θάσο αναφέρει ότι οι Τούρκοι έσφαζαν κατά την επανάσταση χιλίους Θασίους, και έκτοτε το μέρος που εσφάγησαν οι Θάσιοι ονομάστηκε «Κάβος της Φονιάς», ενώ κανένας Θάσιος δεν εσφάγη κατά την επανάσταση και η ονομασία αυτή οφειλόταν σε σφαγή που έγινε από παλιά πειρατική επιδρομή.

Ο Ιλαρίων ήταν γνωστός στη Χαλκιδική και στη Θάσο, όπως αποδεικνύεται από επιστολή, γραμμένη στις 25-3-1841, που δημοσιεύτηκε πρόσφατα από τον Γεώργιο Αυγουστίδη. Η επιστολή αυτή, που απευθύνεται στη μονή Βατοπεδίου από τον Γιαννάκη Οικονόμου, κάτοικο Καλλιράχης, αναφέρει: «... σας ειδοποιώ ότι εμάθαμεν ένα πικρόν μαντάτο ότι εις τα αυτόθι εφάνη ένα καϊκι κλέπτικο και εις το οποίο είναι ο Ιλαρίων και παρακαλώ να μας ειδειάσετε¹⁶ με ένα σχετικόν σας πώς τρέχει η υπόθεσις και πώς αυτός εφάνη εις τα αυτόθι· εμείς τον ηξέραμεν ότι ήτο εις την Ελλάδα και τώρα έξαφνα έκανε με ένα καϊκι και έχει και άλλο κατόπιν και με πόσους ανθρώπους είναι. Και ει μεν και μάθετε τα ακόλουθα πως έχουν να ακολουθήσουν κακόν σκοπόν, και άλλη καμίαν δουλειά τρέχει, ξαναπαρακαλώ να έχω τελείαν απόκριση με το ίδιο μη τύχει και είναι αρκετοί και έρθουν κατά το νησί τούτο...».¹⁷

Η επιστολή αυτή έρχεται να επιβεβαιώσει τα αναφερόμενα από τον Μακρυγιάννη ότι ο Ιλαρίων Καρατζόγλου έδρασε στη Χαλκιδική, χρησιμοποιήθηκε στην Κρήτη από τον Μεχμέτ Αλή, επέστρεψε στην Αθήνα, μυήθηκε στην τελευταία επαναστατική κίνηση του 1840-1841, όπου οι μυημένοι έστειλαν πολεμοφόδια με δύο γολέτες και ορισμένους άνδρες στο Άγιον Όρος. Οι συνοδεύοντες οπλαρχηγοί, όμως, ήσαν άτακτοι και ακατάστατοι. Προδόθηκε η κίνηση, πιάστηκε ο Ιλαρίων και την πλήρωσε με το θάνατό του.

Η Θάσος δέχτηκε αρκετές επιδρομές των άτακτων ελληνικών σωμάτων και κατά την επανάσταση, και κατά τα έτη 1827-1828, αλλά και μετά την επανάσταση. Προσπαθούσαν οι άτακτοι να επιβιώσουν με αρπαγές και βίαιες φορολογίες. Πολλοί αγωνιστές, που αναγκάστηκαν να μετέλθουν και την πειρατεία, κυνηγημένοι μετέπειτα, ήλθαν κι εγκαταστάθηκαν στη Θάσο, όπως ήσαν οι οικογένειες Καλαμίδα, Μπίνου, Ζορμπά, Κουζή, Καραφάντη, Μανωλίτσου, Χριστοδούλου κ.ά.

¹⁶ Να μας ειδοποιήσετε, να μας το γνωρίσετε.

¹⁷ Βλ. Γεωργίου Αυγουστίδη, Ιλαρίων Καρατζόγλου: Αγωνιστής ή πειρατής; περ. «Θασίων γη», έτος Γ', τεύχ. 17, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2018, σ. 36.

Έχοντας όλα αυτά υπόψη του ο Γιαννάκης Οικονόμου ζητεί να μάθει από τη μονή Βατοπεδίου, αν ο Ιλαρίων ακολούθησε κακό σκοπό, τώρα που ήλθε από την Ελλάδα στο Άγιον Όρος με δύο καϊκια, για να το ξέρει, μην τύχει και έρθει και στη Θάσο και δεινοπαθήσουν και πάλι οι κάτοικοί της. Ο Γιαννάκης Οικονόμου έζησε τα γεγονότα του 1828, που οι αγωνιστές πειρατές ήλθαν ως απελευθερωτές της Θάσου αλλά ξεγύμνωσαν τα χωριά και προξένησαν ζημιές, που υπερέβησαν τις 826.000 γρόσια.¹⁸ Η επιχείρηση της απελευθέρωσης της Θάσου από άτακτα σώματα, χωρίς την έγκριση της Κυβέρνησης, ανάγκασε τον Ιωάννη Καποδίστρια ν' απευθυνθεί στους οπλαρχηγούς και να τους παρατηρήσει ότι την ώρα που όλο το έθνος δίνει τον ύστατο αγώνα του, θα είσθε εσείς οι μόνοι αμέτοχοι, οι οποίοι θα *«αμαυρώσετε με την απραξίαν όλην την στρατιωτικήν σας δόξαν»*.¹⁹ Στις 3-3-1828 διορίζεται ο πλοίαρχος Αντώνιος Κριεζής *«να μεταβεί με το πλοίον του εις Θάσον δια να ελευθερώσει και εκείνην την νήσον από τους ναύτας τυράννους της και τα εκεί πειρατικά να συλλάβει»*, εντολή που πραγματοποιήθηκε.²⁰ Σιγά σιγά η πειρατεία πατάχτηκε, η ναυτιλία αυξήθηκε και το εμπόριο αναπτύχθηκε. Γεγονός είναι ότι πολλοί αγωνιστές του 1821, που δεν εντάχθηκαν στο τακτικό στράτευμα που δημιουργήθηκε μετά την απελευθέρωση, για να επιβιώσουν, αναγκάστηκαν να καταφύγουν και στην πειρατεία. Ένας απ' αυτούς πρέπει να ήταν και ο Ιλαρίων Καρατζογλου, ο οποίος προέβαινε μερικές φορές και σε αναγκαστικές εισφορές για βιοπορισμό των συντρόφων του, γνωστές στους Θασίους. Γι' αυτό και ο Γιαννάκης Οικονόμου ζητεί να μάθει από τη μονή Βατοπεδίου τον σκοπόν της νέας άφιξης του Ιλαρίωνα Καρατζογλου στη Χαλκιδική. Και ο σκοπός αυτός ήταν η εξέγερση της περιοχής για απελευθέρωση της Μακεδονίας, εγχείρημα που είχε άδοξο τέλος.

2. Θεόδωρος Καβαλιώτης

Γεννήθηκε στην Καβάλα το 1800, όπως προκύπτει από το πιστοποιητικό που εκδόθηκε στις 29-5-1856 και υπογράφεται από τον υποστράτηγο Σ.Γ. Σονιέρο, τον υποστράτηγο Σ. Πήσα και τον συνταγματάρχη Ν. Σκαρβέλη, αφού αναφέρεται ότι ήταν 21 ετών στην έναρξη της επανάστασης και συμμετείχε στη μάχη της Κασσάνδρας,²¹ η οποία δόθηκε το 1821 στη Χαλκιδική. Πού, λοιπόν, στηρίζονται τα βιογραφικά σημειώματα για τον Θεόδωρο Καβαλιώτη, που δημοσιεύονται σε δύο εγκυκλοπαίδειες και αναφέρουν ότι ο αγωνιστής αυτός

¹⁸ Βλ. Κωνσταντίνου Χιούτη, Νέες μαρτυρίες για το επαναστατικό κίνημα του 1828 στη Θάσο, Θασιακά, τ. 20 (2019), σ. 535.

¹⁹ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Η ολιγόχρονη απελευθέρωση της Θάσου το 1828, Θασιακά, τ. 13 (2004-2006), σ. 542, αρ. εγ. 8.

²⁰ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., σ. 549, αρ. εγ. 18.

²¹ Βλ. αρ. εγγράφου 3, που παραθέτουμε στο τέλος της σύντομης αυτής βιογραφίας του.

βρισκόταν στο Ναύπλιο κατά την έναρξη της επανάστασης και ασχολούνταν με το εμπόριο;²² Αναφέρεται μάλιστα ότι φυλακίσθηκε από τους Τούρκους στο Ναύπλιο και ότι σώθηκε από την επίθεση του Βαλέστα τον Δεκέμβριο του 1821.²³ Εάν, πράγματι, ήταν φυλακισμένος στο Ναύπλιο έως τον Δεκέμβριο του 1821, τότε πώς συμμετείχε στη μάχη της Κασσάνδρας, όπου και εξέπνευσε η εξέγερση της Χαλκιδικής, γεγονός που αναφέρεται στο πιστοποιητικό του 1856;²⁴ Οι επιχειρήσεις στη Χαλκιδική έλαβαν χώρα στο δεύτερο εξάμηνο του 1821. Δεν μπορούσε, λοιπόν, να ήταν κλεισμένος στις φυλακές του Ναυπλίου και ταυτόχρονα να συμμετείχε στις επιχειρήσεις αυτές. Επομένως οι συντάκτες των άρθρων αυτών δεν προέβησαν στον έλεγχο της αξιοπιστίας των γραφομένων τους για τη σύνταξη του βιογραφικού σημειώματος του Θεοδώρου Καβαλιώτη.

Ο Θεόδωρος Καβαλιώτης συμμετείχε στην εξέγερση της Χαλκιδικής, όπου και έλαβε μέρος στη μάχη της Κασσάνδρας. Γλίτωσε, και μαζί με άλλους μαχητές που σώθηκαν από την πολύνεκρη μάχη, ήλθε στην επαναστατημένη νότια Ελλάδα, όπου και συνέχισε τον αγώνα του κάτω από τις διαταγές του Θ. Κολοκοτρώνη και Γιαννάκη Νοταρά. Υπηρέτησε στη συνέχεια ως σημαιοφόρος του Καλλέργη και ύστερα του Ροδίου και του Φαβιέρου. Συμμετείχε, όπως αναφέρεται στο από 21-5-1856 πιστοποιητικό, στις εκστρατείες της Κασσάνδρας, των Ψαρών, των Δερβενακίων, της Ναυπλίας, του Νεοκάστρου, των Αθηνών, Πειραιώς και Καρύστου. Λόγω των πληγών που έλαβε κατά τις μάχες, πέρασε στο λόχο των απομάχων και εξακολούθησε να υπηρετεί στον τακτικό στρατό, ο οποίος προέβαινε σε επιχειρήσεις. Συμμετείχε στην εκστρατεία για ανάκτηση της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας κάτω από τις διαταγές του Ριχάρδου Τσώρτς και Τζαβέλλα στον τακτικό στρατό και λόγω των πολλών πληγών του στο κεφάλι, στο δεξί χέρι, στο πόδι και στα πλευρά του σώματός του κατέστη απόμαχος κατά την περίοδο του Ι. Καποδίστρια, ενώ με την έλευση του Όθωνα συνταξιοδοτήθηκε με το υπ' αριθμ. 39 Μητρώο σύνταξης από το 1834.²⁵ Τιμήθηκε με το χάλκινο νομισματόσημο και με παραχώρηση γαιών στην Αργολίδα.²⁶ Υπηρέτησε την πατρίδα του με πίστη και αφοσίωση και *«έδειξε πάντοτε ζήλον και προθυμίαν εις την υπηρεσίαν του, και υπακοήν εις τους ανωτέρους του, φανείς ευπειθής εις όλας τας ανωτέρω διαταγάς αυτών»*.²⁷

Δεν ξέρουμε πού εγκαταστάθηκε αρχικά, στην Αργολίδα, όπου του παραχωρήθηκαν οι γαίες, ή στην Αθήνα. Πάντως το 1856 διέμενε στην Αθήνα, όπου του χορηγήθηκε το από 21-5-1856 πιστοποιητικό από τους τρεις

²² Βλ. «Υδρία», Εταιρεία ελληνικών εκδόσεων Α.Ε. και Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, εκδοτικός οργανισμός «Φοίνιξ» Ε.Π.Ε.

²³ Βλ. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, εκδοτικός οργανισμός «Φοίνιξ» Ε.Π.Ε.

²⁴ Βλ. αρ. εγγράφου 3.

²⁵ Βλ. αρ. εγγράφου 3.

²⁶ Βλ. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, εκδοτικός οργανισμός «Φοίνιξ» Ε.Π.Ε.

²⁷ Βλ. αρ. εγγράφου 3.

ανώτατους αξιωματικούς, που τον γνώριζαν από την περίοδο της εθνεγερσίας. Εννέα χρόνια αργότερα, στις 3-5-1865, με αναφορά του απευθύνεται στα μέλη της Επιτροπής του αγώνα της ανεξαρτησίας και ζητεί οικονομική ενίσχυση, γιατί οι δέκα επτά (17) δραχμές που έπαιρνε σύνταξη, δεν επαρκούσαν για να καλύψουν τις υπέρογκες οικογενειακές ανάγκες του. Γι' αυτό και παρακαλούσε την Επιτροπή να ανταμείψει τον «πενέστατο» οικογενειάρχη, ο οποίος κατέστη ανίκανος για εργασία.

Η αίτηση του υπαξιωματικού Β' τάξης Θεόδωρου Καβαλιώτη διαβιβάζεται από τον Γραμματέα Ι. Φιλήμονα στο Α' Τμήμα με αριθ. 1015. Δεν γνωρίζουμε το αποτέλεσμα της αίτησης αυτής. Γεγονός είναι ότι ο Θεόδωρος Καβαλιώτης ζούσε το 1865, αφού υποβάλλει την αίτησή του στην Επιτροπή αγώνα ως κάτοικος και δημότης Αθηνών. Ασφαλώς πέθανε μετά το 1865 και δεν ξέρουμε το έτος του θανάτου του.

Δημοσιεύουμε την υποβληθείσα αίτησή του, το διαβιβαστικό της και το πιστοποιητικό που του χορήγησαν οι τρεις ανώτατοι αξιωματικοί για την προσφορά του στον ιερό αγώνα. Και τα τρία αυτά έγγραφα διαφυλάσσονται στο Αρχείο αγωνιστών της Εθνικής Βιβλιοθήκης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

1

29469

Προς

τον κύριον Πρόεδρον και τα Μέλη της επί του αγώ-
νος Επιτροπής

Εν Αθήναις την 3^{ην}

Μαΐου 1865

Αναφορά

Θεοδώρου Καβαλιώτη,
οικογενειάρχου, κατοί-
κου και δημότου Αθη-
νών, αγωνιστού αρχαί-
ου και πολυετούς στρα-
τιωτικού συνταξιούχου.

Ελ.(ήφθη) τη 3 Μαΐου
1865

Αριθ. 1015

Ο υποφαινόμενος εγκλείω πιστοποιητικόν εις την
ταπεινήν μου αυτήν αναφοράν, δι ου εμφανίζονται αι
στρατιωτικάί μου εκδουλεύσεις από το 1821, υπηρέ-
τησα με πίστιν και αφοσίωσιν την πατρίδα και έλα-
βον πληγάς επί του σώματός μου χάριν αυτής, απο-
κατασταθείς ένεκα τούτου ανίκανος να υπηρετήσω.
Το έθνος με αντάμειψεν με αναλόγως των εκδουλεύ-
σεων, και, των οποίων υπέστην πληγών, απένειμέ με
σύνταξιν μόνον δραχμών δεκαεπτά (17), μη επαρ-
κουσών εις τας οικογενειακάς μου ανάγκας. Τα πα-
ράπονά μου ταύτα υποβάλλων υπ' όψιν της Σεβα-
στής Επιτροπής, πέπεισμαι ότι θέλει μεριμνήσει και
ευαρεστηθεί να ανταμείψει εμέ τον πενέστατον οικο-
γενειάρχην τον αποκαταστάντα ανίκανον εις εργα-
σίαν.

Α^{ον} Τμήμα Θ. Ι^η

Υποσημειούμαι βαθυστοχάστως

Ευπειθέστατος

Δια τον αγράμ.(ματον) Θ. Καβαλιώτην κατ' αίτησίν
του

Παναγιώτης παπαβασιλείου

2

Αριθ. 1015

Δ. 1015

Τμήμα Α'

Θ. 1^η

Θεόδωρος Καβαλιώτης
Αμοιβή δια τας εκδουλεύσεις του

Αίτησις από 3 Μαΐου 1865
Διευθύνθη προς το Α^{ον} Τμήμα

Ο

Γραμματεύς

Ι. Φιλήμων

Σ. 39

Αρ. 39

391 Υπαξιωματικός Β' τάξεως

Αρ. Πρ. 709

αρ. ν. Μ. 407

3

1015

29470

Πιστοποιητικόν
15040

27842

Οι υποφαινόμενοι δια του παρόντος πιστοποιητικού τιμίως, ευσυνειδήτως και μεθ' όρκου πιστοποιούμεν ότι ο συνταξιούχος κ. Θ. Καβαλιώτης από το 21 έτος αγωνισθείς υπηρέτησε την πατρίδα υπό την οδηγίαν του Αναστασίου Χομιοτού, του αιμινήστου αρχηγού Θ. Κολοκοτρώνη, του αρχηγού Γιαννάκη Νοταρά, του αρχηγού Καλλέργη ως σημαιοφόρος, του αρχηγού Ροδίου, του αιμινήστου Φαβίε και παρευρέθη μεθ' όλου του στρατού εις τας εκστρατείας Κασσάνδρας, Ψαρ[ρ]ών, Δερβενάκια, Ναυπλίας, Νεοκάστρου, Αθηνών, Πειραιώς και Καρύστου, διετέλεσεν δε μέχρι που απέρασεν εις τον λόχον των απομάχων, εις τα σώματα της γραμμής, παρευρεθείς εις διαφόρους μάχας,

όπου ο τακτικός στρατός διετάττετο, αποκατασταθείς δ' ανίκανος να υπηρετήσει και εξακολουθήσει ένεκα του οποίου φέρει επί του σώματός του πληγών, εις την κεφαλήν, εις την δεξιάν του χείρα, τον πόδα και την πλευράν του σώματός του. Επί της εξουσίας του αιμινήστου κυβερνήτου της Ελλάδος Ι.Α. Καποδίστρια κατετάχθη απόμαχος μέχρι της ελεύσεως της Α.Μ. του βασιλέως ημών Όθωνος, και από το 1834 έτος ευρίσκεται συνταξιούχος μέχρι σήμερα, κατά το ανά χείρας του του υπ' αριθ. 39 Μητρώου διπλώματος της συντάξεώς του· έδειξε πάντοτε ζήλον και προθυμίαν εις την υπηρεσίαν του, και υπακοήν εις τους ανωτέρους του, φανείς ευπειθής εις όλας τας ανωτέρω διαταγάς αυτών, υπηρετήσας την πατρίδα με πίστιν και αφοσίωσιν καθ' όλον το διάστημα τούτο· γνωστός όθεν εις τους υποφαινομένους ο συνταξιούχος κ. Θ. Καβαλιώτης δια τας προς την πατρίδα πιστάς εκδουλεύσεις του, κατ' αίτησίν του αφιέμεθα τω ιδίω το παρόν πιστοποιητικόν έγγραφον ευσυνειδότως υπογεγραμμένον παρ' ημών των υποφαινομένων, όπως τω χρησιμεύσει εν καιρώ δέοντι.

Εγένετο εν Αθήναις σήμεραν την εικοστήν εννάτην του μηνός Μαΐου, ημέραν της εβδομάδος Τρίτην τω χιλιοστώ οκτακοσιωστώ πεντηκοστώ έκτω έτει.

Εν Αθήναις την 21 Μαΐου 1856

18040 Σ.Γ. Σονιέρος
υποστράτηγος

Σερ. Πήσας υποστρ.

Ν. Σκαρβέλης
συνταγμ(ατάρχης)

Κυρούται το γνήσιον των ανωτέρω υπογραφών
τριών κ.κ. Σ.Γ. Σονιέρ, Σ. Πήσα και Ν. Σκαρβέλη.

Αθήναι τη 21 Μαΐου 1856

Ο Δήμαρχος Αθηνών

(Τ.Σ.)

κ. Γ. Γαλάτης

ό,τι πιστόν αντίγραφον

εκ του πρωτοτύπου

τη 17 Φεβρ. 1862

Ο Δήμαρχος Αθηνών

Εμμανουήλ Κουτζικάρος

ΑΠΟΓΟΝΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΑΒΑΛΑ

Κωνσταντίνος Χιόνης

Από τους πρώτους που έτρεξαν να ενταχθούν και να αγωνιστούν για την απελευθέρωση του υπόδουλου ελληνικού έθνους αναμφίβολα ήταν η οικογένεια του Γεωργίου Χατζή Σίμου από το Βόλο. Από βεβαίωση, που εκδόθηκε τον Μάιο του 1822 και αντίγραφο αυτής επικυρώθηκε από τον δήμαρχο Αθηνών Κουτζικιάρo στις 17-6-1865, μαθαίνουμε ότι ο γενναίος και ανδρείος Γεώργιος Χατζή Σίμου κινήθηκε με τον γιο του Σίμο από ένθερμο πατριωτικό ζήλο και έλαβε μέρος στις εκστρατείες των Αθηνών και Πελοποννήσου και στην πολιορκία της Λεβαδιάς, όπου σκοτώθηκε ο γιος του Σίμος. Η αγάπη του για την πίστη και την πατρίδα του ήταν τέτοια ώστε θυσιάσε όλη την περιουσία του για την πληρωμή των στρατιωτών του και για την αγορά πολεμικών εφοδίων. Επειδή όλα αυτά ήταν αποδεδειγμένα και εμμάρτυρα, γι' αυτό ο Άρειος Πάγος βεβαιώνει ότι *«δέδοται το παρόν αποδεικτικόν εις χείρας αυτού εις πιστοποίησιν ενός εκάστου Έλληνος»*.¹

Από το αρχείο αγωνιστών της παλιγγενεσίας, που βρίσκεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη Αθηνών, μαθαίνουμε ότι εξόδευσε όλην την περιουσίαν του σε μισθούς και εφόδια, γεγονός που τον εξήντλησαν οικονομικά. Το 1825 υπέβαλε αίτηση στο Υπουργείο Πολέμου για την καταβολή των μισθών που είχε πληρώσει στους στρατιώτες, τους οποίους είχε υπό τις διαταγές του ως χιλίαρχος. Το Υπουργείο αναφέρει ότι οι εκδουλεύσεις του ήσαν αληθείς και βεβαιώθηκαν από πολλούς. Με την αίτησή του ο Γεώργιος Χατζή Σίμος ζητούσε να θεωρηθούν οι λογαριασμοί *«των προδεδουλευμένων μισθών των υπό την οδηγίαν του στρατιωτών»*.² Το Υπουργείο, όμως, ήταν της γνώμης ότι δεν έπρεπε να γίνει τέτοια αρχή *«επειδή οι τοιούτοι πεπαλαιωμένοι μισθοί δεν εθεωρήθησαν εισέτι παρά του Υπουργείου τούτου»*. Και συνεχίζοντας αναφέρει: *«Χάριν δε δικαίου, επειδή ο αναφερόμενος τραυματισθείς κατά τας μάχας έχασε σχεδόν ολοτελώς την ενέργειαν της χειρός του, και δια την παραηλικία του να του γένη μία χρηματική εξοικονόμησις, οποίαν το Σεβαστόν τούτο Σώμα εγκρίνει και ανάλογον δια την ανάγκην του»*.³ Επειδή, όμως, η γραμματεία του Εθνικού Ταμείου δεν συγχωρούσε τας χρηματικές εξοικονομήσεις, γι' αυτό και συνιστούσε να του δοθεί κάποιο βοήθημα ανάλογο με την ηλικία του ή κάτι άλλο παρόμοιο. Το έγγραφο υπογράφεται από την Επιτροπή των Πολεμικών, που αποτελούνταν από τον Ανδρέα Μεταξά, Αδάμ Δούκα, τον Γενικό Επικρατείας Δ. Σαλτέλη και τον Γενικό Γραμματέα Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο.

¹ Βλ. Παράρτημα, αρ. εγ. 1.

² Βλ. Παράρτημα, αρ. εγ. 2.

³ Βλ. Παράρτημα, αρ. εγ. 2.

Δεν γνωρίζουμε, αν εισέπραξε χρήματα από το Εθνικό Ταμείο και πόσα εισέπραξε. Από την επικύρωση της βεβαίωσης του Αρείου Πάγου, που έγινε στις 17-6-1865, υποθέτουμε ότι οι κληρονόμοι αυτού υπέβαλαν αίτηση για ανταμοιβή των εκδουλεύσεων και των θυσιών του πατέρα τους. Το 1865 είχαν υποβάλει πολλοί αγωνιστές αιτήσεις για αποζημιώσεις και οικονομική ενίσχυσή τους. Από πληροφορίες των απογόνων του Δημητρίου και Γεωργίου Αστεριάδη μαθαίνουμε ότι έλαβε ως αποζημίωση ο Γεώργιος Χατζή Σίμου αρκετά στρέμματα γης, σε περιοχή της Λεβαδιάς.

Καταγόταν από τον Βόλο, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από το Μητρώο αγωνιστών του ιερού αγώνα. Μετά την απελευθέρωση εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και διέμενε στην οικία του, που βρισκόταν στη σημερινή πλατεία του Αγίου Γεωργίου Καρύτση, όπου υπάρχει και η ομώνυμη εκκλησία. Στην οικία αυτή διέμεναν ως φοιτητές και ο εγγονός του Δημήτριος Αστεριάδης-Μπέζας και το παιδί αυτού του εγγονού του ως μαθητές, φοιτητές και ιατροί. Σήμερα δεν υπάρχει πια. Γκρεμίστηκε και στη θέση του υψώθηκε μια πολυκατοικία.

Ο Γεώργιος Χατζή Σίμου μετά την απελευθέρωση εντάχτηκε στον τακτικό στρατό με τον βαθμό του λοχαγού. Πόσο υπηρέτησε και πότε πέθανε δεν μας είναι γνωστά. Από το Μητρώο των κατά τον ιερόν αγώνα αξιωματικών μαθαίνουμε ότι ο Γεώργιος Χατζή Σίμου από τον Βόλο ήταν χιλιάρχος το 1823 και υπηρέτησε καθ' όλη τη διάρκεια του αγώνα, κατετάγη στην Πέμπτη τάξη των αγωνιστών και ότι από τα 29.103 που είχε ξοδέψει, απέμειναν και του όφειλε το 1871 το κράτος 5.183 + 3.390 γρόσια, ήτοι 8.573. Το ποσό αυτό δεν είχε εξοφληθεί μέχρι το 1871, αφού η Επιτροπή του Ιερού Αγώνα, που συνήλθε στις 26-5-1871, συζήτησε 26 αιτήσεις, μεταξύ των οποίων ήταν και του Γεωργίου Χατζή Σίμου. Η Επιτροπή αυτή, αποτελούμενη από τον Τριαντάφυλλο Λαζαρέτο, Νικόλαο Πιεράκο, Αθ. Βαλτινό και Λυκούργο Κριστινίτη, στην με αριθ. 368/26-5-1871 συνεδρίασή της αναφέρεται στην αίτηση του Γεωργίου Χατζή Σίμου με αύξ. αρ. 18, όπου και σημειώνεται: «*Γεώργ. Χατζή Σίμου. Αθήναι εις την πέμπτην τάξιν⁴ έχει χρημ(ατικήν) απαίτησιν*». Ίσως τα οφειλόμενα 8.573 γρόσια των χρόνων της επανάστασης να είναι αποτέλεσμα της αίτησης που υποβλήθηκε το 1871. Το ερώτημα που γεννάται είναι αν η αίτηση της απαίτησης των οφειλομένων χρημάτων υποβλήθηκε από τον ίδιο τον Γεώργιο Χατζή Σίμου ή από τους κληρονόμους του. Γιατί, αν ζούσε, θα ήταν πολύ μεγάλης ηλικίας, αφού ο γιος του Σίμος, που σκοτώθηκε στη μάχη της Λεβαδιάς το 1822, ήταν τότε παλικάρι. Επομένως πρέπει να ήταν γεννημένος γύρω στα 1775-1780, χρόνο που αναφέρουν και οι απόγονοί του.

⁴ Οι αγωνιστές είχαν καταταγεί σε επτά τάξεις. Ο Γεώργιος Χατζή Σίμου κατετάγη στην πέμπτη τάξη, που ήταν από τις ανώτερες.

Το πρακτικό της υπ' αριθ. 368/26-5-1871 συνεδριάσεως της Επιτροπής του ιερού αγώνα, όπου σημειώνεται η χρηματική απαίτηση του Γεωργίου Χατζή Σίμου.

Ο Γεώργιος Χατζή Σίμου, κατά τις πληροφορίες των απογόνων του, απέκτησε 6 παιδιά, ήτοι τον Στέργιο, τον Κύρο, τον Σίμο, που τέλειωσε τη σχολή Ψαλίδα στα Γιάννενα και σκοτώθηκε το 1822, τον Παναγιώτη, τη Σουλτάνα και τη Ζωίνα. Η Σουλτάνα παντρεύτηκε τον Στέργιο Μπέζα, Βλάχο στην καταγωγή, από την Αβδέλα της Δυτικής Μακεδονίας κι απέκτησε 5 παιδιά, τον Δημήτριο, Γεώργιο, Σίμο, Φράνκα και Μαρία.

Η οικογένεια του ιατρού Δημητρίου Αστεριάδη,
παππού του σημερινού Δημητρίου Αστεριάδη, πρό του 1915.

Ο Δημήτριος ήταν τελειοδίδακτος της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και συνέχισε τις σπουδές του στην Κωνσταντινούπολη. Ακολουθώντας το τουρκικό σύστημα της εποχής του ονομαζόταν Δημήτριος Στεργίου, δηλαδή το όνομα του πατέρα του φερόταν ως επίθετο, που άλλαξε κι έγινε Στεργιάδης και το Στεργιάδης, τελικά, έγινε Αστεριάδης. Οι αλλαγές αυτές του επιθέτου της οικογένειας επιβεβαιώνονται και από τις ίδιες τις πηγές, που μας έχουν διασωθεί. Στον πανεπιστημιακό του τίτλο αναφερόταν ως Δημήτριος Στεργιάδης, γι' αυτό

και ο Έλληνας υποπρόξενος της Καβάλας Γ.Κ. Σάρρος, απευθυνόμενος στις 8 -11-1899 στον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη, αναφέρει: «Ο κ. Δημήτριος Στεργιάδης, υπήκοος Έλλην, επαγγελλόμενος τον ιατρόν από 35ετίας περίπου και τελειοδίδακτος της εν Αθήναις Ιατρικής Σχολής μεταβαίνει αυτόσε όπως, υποστάς την παρά την Ιατρική Σχολή νόμιμον δοκιμασίαν, λάβη την επίσημον άδειαν... Επειδή είναι δεδοκιμασμένων πατριωτικών αισθημάτων, αρχηγός δε προσέτι πολυμελούς οικογένειας, λαμβάνω την τιμήν να παρακαλέσω την Υμετέραν Εξοχότητα όπως ευαρεστούμένη παράσχη αυτό την πολύτιμον ηθικήν προστασίαν...».⁵

Ο ιατρός Ιωάννης Αστεριάδης (1885-1959).

⁵ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Η οικογένεια Μαυροκορδάτου και οι σχέσεις της με την Καβάλα, Πρακτικά Συνεδρίου Τοπικής Ιστορίας της πόλεως Καβάλας, Καβάλα 2021, σ. 514-524.

Σ' έργο του Σταύρου Μερτζίδη, που εκδόθηκε το 1885, αναφέρεται ως συνδρομητής με το γνωστό επίθετό του «Δ. Αστεριάδης ιατρός».⁶ Ένα χρόνο αργότερα, το 1886, αναφέρεται στο έργο του Κωνσταντίνου Ι. Βαρζώκα ως «Δ. Αστεριάδης Μπέζας».⁷ Αναφέρεται δηλαδή και με τα δύο επίθετα. Μόνο που το δεύτερο δημοσιεύεται λανθασμένα αντί για Μπέζας. Σε νεότερο έργο του Σταύρου Μερτζίδη, που εκδόθηκε το 1897, αναφέρεται ως «Δ. Αστεριάδης ιατρός».⁸ Ο αδελφός του Γεώργιος διατήρησε το Μπέζας, ενώ ο άλλος αδελφός Σίμος, που τέλειωσε τη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών, επονομάστηκε κι αυτός Αστεριάδης από το Στεργιάδης. Από τις αδελφές του η Φράνκα παντρεύτηκε τον Δασκαλόπουλο και η Μάρθα τον Μάρτο.⁹

Ο Δ. Αστεριάδης γεννήθηκε το 1840 στην Αβδέλα της Δυτικής Μακεδονίας. Νέος ήλθε και υπηρέτησε ως ιατρός στα Λακκοβίκια (Μεσολακιά) Παγγαίου γύρω στα 1865. Το 1870 περίπου εγκαταστάθηκε στην Ελευθερούπολη, όπου παντρεύτηκε την Ελένη, μοναχοκόρη του βικογιατρού Δημητρίου Μανούση, που καταγόταν από το Λιασκοβέτσι Ζαγορίου της Ηπείρου (Λεπτοκαρυά). Από το 1880 εγκαταστάθηκε οριστικά στην Καβάλα, όπου παράλληλα με την άσκηση του ιατρικού επαγγέλματός του διατηρούσε και φαρμακείο. Συνεργάστηκε με τους Έλληνες υποπρόξενους της Καβάλας και βοήθησε στον μακεδονικό αγώνα. Απέκτησε 14 παιδιά, αλλά επέζησαν μόνο 7. Αυτά είναι η Σοφία, που παντρεύτηκε τον καπνέμπορα Γεώργιο Διαμάντη από τη Σαμαρίνα της Ηπείρου, η Ευθυμία, που παντρεύτηκε τον ιατρό Ευρυσθένη Θεοδωρίδη από την Αλισταράτη Σερρών, ο οποίος μαζί με τον αδελφό του Κωνσταντίνο, προσέφερε πολλά στον μακεδονικό αγώνα,¹⁰ ο Γεώργιος, που ήταν ασφαλιστής και τσιγαρετοβιομήχανος των τσιγάρων «ΣΤΕΜΜΑ», άμισθος γραμματέας του υποπροξενείου Καβάλας και σύνδεσμος του Στυλιανού Μαυρομιχάλη με τον μητροπολίτη Δράμας Χρυσόστομο, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Καβάλα και να εγκατασταθεί στην Αθήνα, όπου εκλέχτηκε και ως πρόεδρος των ασφαλιστών Ελλάδας, ο ιατρός Ιωάννης, ο δικηγόρος Αχιλλέας, ο οποίος υπήρξε και μέλος της ελληνικής αντιπροσωπείας στην Κοινωνία των Εθνών,¹¹ ο Στέργιος, ασφαλιστής και γαμπρός του καπνέμπορα γερουσιαστή Στέφανου Καραγιώργη, και η Όλγα, που παντρεύτηκε τον καπνέμπορα της Ξάνθης Νικόλαο Ρουσόπουλο.¹²

⁶ Βλ. Σταύρου Μερτζίδη, *Αι χώραι του παρελθόντος*, εν Αθήναις 1885, σ. 144.

⁷ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Βαρζώκα, *Ο Πίνδος ή ποιητικά παίγνια*, Εν Κωνσταντινουπόλει 1886, εκ του τυπογραφείου Α. Κορομηλά, σ. 58.

⁸ Βλ. Σταύρου Μερτζίδη, *Οι Φύλιπποι*, Εν Κωνσταντινουπόλει 1897, τύποις Κ. Ζιβίδη και Β. Βουλγαροκτόνου, σ. 232.

⁹ Από πληροφορία του ιατρού Δημητρίου Αστεριάδη.

¹⁰ Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *Ο Μακεδονικός αγώνας στο σαντζάκι της Δράμας*, Καβάλα 2015, σ. 81, 88, 183, 185 και 226. Ο Κων/νος Θεοδωρίδης, αδελφός του Ευρυσθένη, κατετάγη μάλιστα στους μακεδονομάχους Β' τάξης.

¹¹ Βλ. άρθρο του με τίτλο: «*Το Διεθνές Κοινοβούλιο κινδυνεύει*», που δημοσιεύεται στην εφ. «Κήρυξ» της Καβάλας, αρ. φ. 20/23-3-1926, που το υπογράφει ως μέλος της Κοινωνίας των Εθνών.

¹² Από πληροφορία του ιατρού Δ. Αστεριάδη, ετών 93.

Απονομή αναμνηστικού μεταλλίου Μακεδονικού αγώνα στον Κων/νο Θεοδωρίδη, ο οποίος κατετάγη στα όργανα της δεύτερης τάξης.

Από τα παιδιά του Δημητρίου Αστεριάδη μόνο ο Ιωάννης Αστεριάδης έμεινε στην Καβάλα. Γεννήθηκε το 1885, όπου και τέλειωσε το δημοτικό και το ημιγυμνάσιο Καβάλας. Συνέχισε στο γυμνάσιο της Νεάπολης Αθηνών, όπου διέμενε στην οικία του προπάππου του αγωνιστή Γεωργίου Χατζή Σίμου. Γράφτηκε στην Ιατρική Σχολή Αθηνών, από την οποία αποφοίτησε το 1908. Ειδικεύτηκε στη χειρουργική στο νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» των Αθηνών, κοντά στον καθηγητή της Χειρουργικής Μ. Γερουλάνο, του οποίου υπήρξε επιμελητής και στενός συνεργάτης του. Στους βαλκανικούς πολέμους υπηρέτησε στον στρατό ως χειρουργός αξιωματικός, ενώ στη Ραιδεστό της Ανατολικής Θράκης ως διευθυντής του στρατιωτικού νοσοκομείου κατά τα έτη 1921-1922. Άνοιξε στην Καβάλα την πρώτη ιδιωτική χειρουργική κλινική και έκανε πρώτος χρήση του ακτινογραφικού και ακτινοθεραπευτικού μηχανήματος της Siemens. Λειτουργήσε δύο χειρουργικές κλινικές, η μία επί της οδού Ομονοίας, στο μέγαρο Λαζάρ Μπενβενίστ και η άλλη επί της οδού Ρωμανού 15. Στη δεύτερη αυτή κλινική εργαζόταν και ο γιος του Δημήτριος, ο οποίος είχε ειδικευθεί κι αυτός ως χειρουργός ιατρός.

Ο ιατρός Ιωάννης Αστεριάδης με τη γυναίκα του Δάφνη και τους δύο υιούς του, τον Δημήτριο και τον Γεώργιο.

Το 1920 ίδρυσε την Ιατρική Εταιρεία Καβάλας, όπου για πολλά χρόνια υπήρξε πρόεδρος της επί δώδεκα τριετίες. Πρωτοστάτησε το 1925 στην ίδρυση του σανατορίου «ΕΛΠΙΣ», που λειτούργησε με δωρεές πλουσίων, συνεισφορές ημερομισθίων καπνεργατών και την κρατική επιχορήγηση του τότε υπουργού Κοινωνικής Πρόνοιας Αλέξανδρου Κορυζή, μετέπειτα πρωθυπουργού. Η Ιατρική Εταιρεία Καβάλας για τη δράση της τιμήθηκε το 1951 από την Ακαδημία Αθηνών στο πρόσωπο του Ιωάννη Δ. Αστεριάδη, ο οποίος διετέλεσε και πρόεδρος της Λιμενικής Επιτροπής Καβάλας κατά τη δεκαετία 1933-1937 και μέλος του Δ.Σ. του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού κατά τα έτη 1920-1940 και 1945-1959. Κατασκεύασε ως πρόεδρος της Λιμενικής Επιτροπής τον εξωτερικό λιμενοβραχίονα Καβάλας. Για την όλη προσφορά του ο Ιωάννης Αστεριάδης τιμήθηκε με τον αργυρό σταυρό του Φοίνικα,¹³ με τον αργυρό αστέρα του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού¹⁴ και με δίπλωμα μεταλλίου τιμής μεταθανάτια από τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Χρυσόστομο για τη δράση του κατά την περίοδο 1941-1944 στον Εθνικό Οργανισμό Χριστιανικής Αλληλεγγύης (ΕΟΧΑ). Ο Δήμος Καβάλας τιμώντας την ιατρική και κοινωνική δράση του έδωσε το όνομά του σε δρόμο της Καβάλας. Είναι αυτός που οδηγεί από τα Ποταμούδια στο εγκαταλελειμμένο σήμερα σανατόριο, το οποίο αποτελούσε τότε παράρτημα του παλιού Γενικού Νοσοκομείου Καβάλας. Παντρεύτηκε τη Δάφνη Ι. Παυλίδη από την Κομοτηνή, πρώτη ξαδέλφη του μητροπολίτη Τραπεζούντας Χρυσάνθου, μετέπειτα αρχιεπισκόπου Αθηνών, κι απέκτησε δύο παιδιά, τον Δημήτριο το 1928 και τον Γεώργιο το 1930.

Ο Δημήτριος τέλειωσε την Ιατρική Σχολή Αθηνών και ειδικεύτηκε στη χειρουργική, όπως και ο πατέρας του. Το 1959 έλαβε διδακτορικό από την Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και μετά διαδέχτηκε τον θανόντα πατέρα του στη χειρουργική κλινική επί της Ρωμανού 15 κατά τα έτη 1958-1971 και στη συνέχεια στην κλινική επί της οδού Φιλικής Εταιρείας 7. Διετέλεσε κατά χρονικά διαστήματα δ/ντής χειρουργικής κλινικής του Γενικού Νοσοκομείου Καβάλας, επί τριάντα έτη, όπου επελέγη πρώτος τέσσερις φορές. Διετέλεσε ακόμα πρόεδρος της Ιατρικής Εταιρείας Καβάλας, καθώς και πρόεδρος του νοσοκομείου-σανατορίου «ΕΛΠΙΣ». Μετεκπαιδεύτηκε σε χειρουργικές κλινικές του Εξωτερικού, συνέγραψε επιστημονικές εργασίες, προήδρευσε σε διεθνή ιατρικά συνέδρια και υπήρξε μέλος ελληνικών και διεθνών χειρουργικών εταιρειών. Ως αντιπρόεδρος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού επί δικτατορίας βοήθησε οικογένειες πολιτικών κρατουμένων και η δικτατορία τον απέλυσε των θέσεών του. Παντρεύτηκε το 1956 την Λουκία, κόρη του Ιωάννη Κ. Βέννη από τη Δάφνη Καλαβρύτων, κι απέκτησε τρία παιδιά, τη Δάφνη το 1956, αναισθησιολόγο ιατρό, τον Ιωάννη το 1959, διευθυντή σήμερα του

¹³ Δημοσιεύτηκε 27-7-1937, ΦΕΚ 122, τ. Γ'.

¹⁴ Ο τίτλος αυτός φέρει ημερομηνία 21-5-1951.

πυρηνικού τμήματος του Γενικού Νοσοκομείου της Καβάλας, και την Ελένη, στέλεχος της Τράπεζας ALPHA BANK.

Ο Κώστας Καραμανλής αφιερώνει τη φωτογραφία του στον Δ. Αστεριάδη και σημειώνει: «Στον αγαπητό φίλο και υιόν παλιού μου φίλου κ. Δ. Αστεριάδην. Παρίσι 5/9/1965».

Ο Κ. Καραμανλής με τον ιατρό Δ.Ι. Αστεριάδη στο ξενοδοχείο της Μεγάλης Βρεταννίας το 1974.

Ο Γεώργιος Αστεριάδης (1930-2015) τέλειωσε τη Νομική Αθηνών. Παντρεύτηκε τη Θάλεια Ν. Πετρίδη, κόρη καπνεμπόρου, αλλά δεν απέκτησε παιδιά. Υπηρέτησε ως έφεδρος σημαιοφόρος στο Βασιλικό Ναυτικό και εκλέχτηκε βουλευτής Καβάλας με τον Κων/νο Καραμανλή και ως βουλευτής συμμετείχε στην Επιτροπή για τη σύνταξη του συντάγματος των Ελλήνων το 1975. Μεταβίβασε στο Δήμο Καβάλας ένα ακίνητο της γυναίκας του και δώρισε στο Δημοτικό Μουσείο Καβάλας την πλούσια βιβλιοθήκη του, αποτελούμενη από 11.633 σπάνια βιβλία, 1938 φωτοαντίγραφα εγγράφων της προξενικής αλληλογραφίας του Υπουργείου Εξωτερικών, 29 ιστορικούς χάρτες και 52 έπιπλα βιβλιοθηκών. Υπήρξε προσωπικός φίλος του πρωθυπουργού Κων/νου Καραμανλή, φιλικοί δεσμοί που διατηρήθηκαν από τα χρόνια της τουρκοκρατίας, όταν οι γονείς αυτών συνεργάστηκαν στα χρόνια του μακεδονικού αγώνα.

Ο Γεώργιος Αστεριάδης, βουλευτής Καβάλας
κατά τα έτη 1974-1977.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1

Άρειος Πάγος
5649

Επειδή και εις τον ενεστώτα ιερών αγώνα πας Έλλην πιστός κινηθείς με ζήλον πνευματικόν και ένθερμον ήγειρε τα όπλα εναντίον των εχθρών και ήλπιζον υπέρ της ελευθερίας. Τοιούτος ανεδείχθη και ο παρόν Γεώργιος Χατζή Σίμου, γενναίος και ανδρείος, κινηθείς υπό ενθέρμου ζήλου πατριωτικού μετά του αυτού υιού του Σίμου, επολέμησε γενναίως εις την των Αθηνών εκστρατείαν, εις Πελοπόννησόν τε και Λεβαδίους, όπου και εφονεύθη ο αγαπητός αυτού υιός εκχύσας τον ίδιον αυτού αίμα υπέρ πίστεως και υπέρ πατρίδος και εξοδεύσας την περιουσίαν αυτού εις στρατιώτας και εις εφόδια πολεμικά, όστις εδούλευσε και δουλεύσας την πατρίδα αυτού με πίστιν και ένθερμον ζήλον. Ως ούσα ουν η αυτού δούλευσις αποδεδειγμένη και εμμάρτυρος, τούτον χάριν δέδοται το παρόν αποδεικτικόν εις χείρας αυτού εις πιστοποίησιν ενός εκάστου Έλληνος.

1822 εν δευτέρω έτει της ελευθερίας κατά μήνα Μάϊον.

Εν Λιβάδι της Ευβοίας

(Τ.Σ.) ο Τηλαιβίου Νεόφυτος Πρόεδρος

Άνθιμος Γαζής

Γεώργιος Αινιάν

Κωνσταντίνος Ιωάννου

Κ. Τασσίκας

Ιωάννης Σιρπιανός

Αλέξανδρος Αζένταρης

Πανούσης Μεραγιάνης

Ιωάννης Φίλωνος

Δημήτρης Σταριμοβγιάννης

Ο Αρχιγραμματεύς

Αδάμ Δούκας

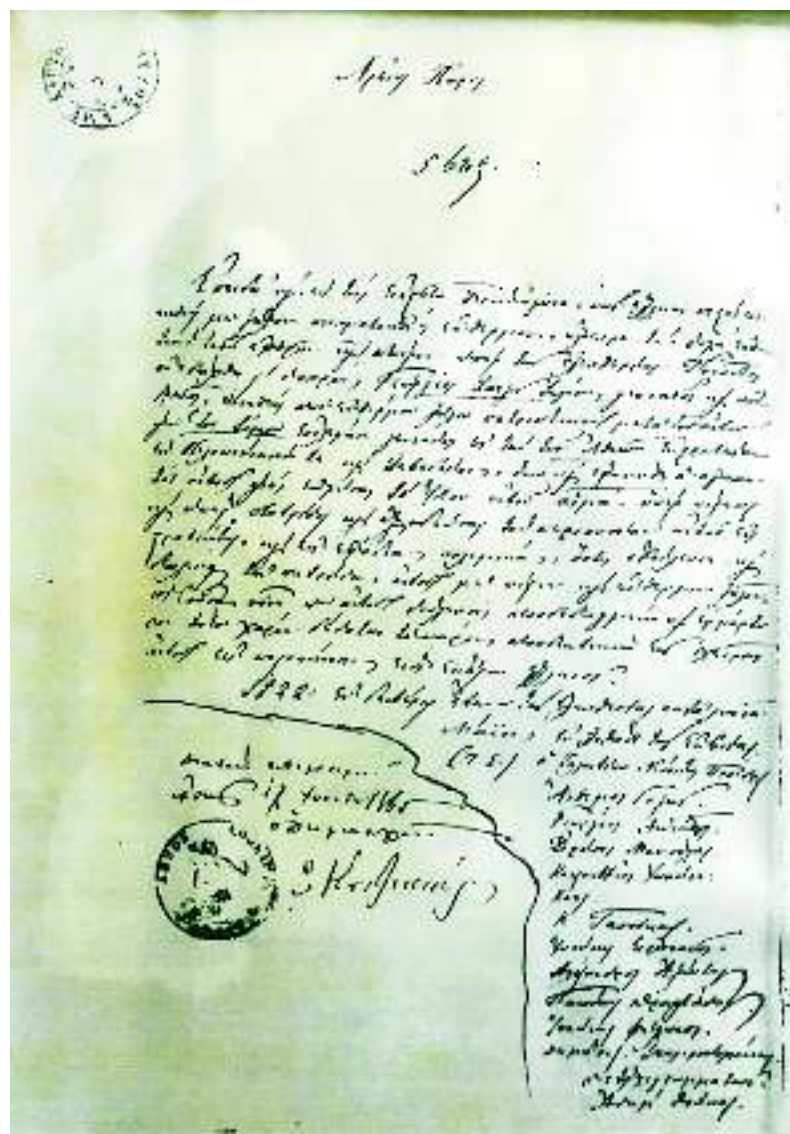
Δια την αντιγραφήν

Αθήναι 17 Ιουνίου 1865

Ο Δημαρχών

(τ. σφρ.) Κουτζικιάρως

Το από Μάϊον 1822 έγγραφον,
που εξέδωσε ο Άρειος Πάγος
για την προσφορά του Γεωργίου
Χατζή Σίμου.

2

Προσωρινή Διοίκησης της Ελλάδος
Προς το Σεβ. Εκτελεστικόν Σώμα
Το Υπουργείον του Πολέμου
5649

Περίοδ. Γ' Ελήφθη η προς το Σεβ. τούτο Σώμα αναφορά του χιλιάρχου Γεωργίου Χ[#]Σίμου απευθυνθείσα δια
Αριθ. 10794 της Γεν. Γραμματείας υπ' αριθμ. 11749. Το Υπουργείον τούτο αναγνώσαν αυτήν επισταμμένως,
καθώς και την υπ' αριθ. 2253 αναφοράν του υπουργείου τούτου περί του λιτού της Β^{ας} περιόδου,
είδε τας προς την πατρίδα εκδουλεύσεις του αναφερομένου περί του οποίου και έλαβε πολλές περί
πολλών αληθείς πληροφορίας. Είδεν εν τούτοις και την αίτησίν του δια να θεωρηθώσιν οι λ/μοί των
δεδουλευμένων μισθών των υπό την οδηγίαν του στρατιωτών· αλλ' επειδή οι τοιοῦτοι πεπαλαιωμέ-
νοι μισθοί δεν εθεωρήθησαν εισέτι παρά του Υπουργείου τούτου, δεν είναι γνώμης το Υπουργείον
να γένη τοιαύτη αρχή. Χάριν δε δικαίου, επειδή ο αναφερόμενος τραυματισθείς κατά τας μάχας
έχασε σχεδόν ολοτελώς την ενέργειαν της χειρός του, και δια την παραηλικία του να του γένη μία
χρηματική εξοικονόμησις, οποίαν το Σεβαστόν τούτο Σώμα εγκρίνει και ανάλογον δια την ανάγκην
του. Επειδή δε η κατά το παρόν αχρηματία του Εθνικού Ταμείου δεν συγχωρεί τας χρηματικές εξοι-
κονομήσεις, ας δοθή εις αυτόν ως υπούργημα ανάλογον της ηλικίας του, καθώς το της στροντιμίας¹⁵
ή άλλον τι τοιούτον.

Εν Ναυπλίω τη 26 Αυγούστου 1825

Η Επιτροπή των Πολεμικών

ότι ίσον της πρωτότυπης

Α. Μεταξάς

ο Γεν. Γραμματεὺς

Αδάμ Δούκας

Α. Μαυροκορδάτος

Ο Γεν. Επικρατείας

Δ. Σαλτέλης

¹⁵ Άγνωστος σε μένα όρος ή λέξη.

200 ΧΡΟΝΙΑ

ISBN: 978-618-85750-0-4